

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

**”YLIOPISTOLAKIUUDISTUS EI
OLE YKSISELITTEISESTI
HYVÄ TAI HUONO ASIA.
YLIOPISTOLAKIUUDISTUS ON
TOSIASIA”**

Diskurssianalyysi vuoden 2009 yliopistouudistuksen
ympärillä käydystä keskustelusta poliittisessa ja
akateemisessa kontekstissa

Korkeakouluhallinnon ja –
johtamisen maisteriohjelma

pro gradu-tutkielma

huhtikuu 2018

Ohjaaja: Anu Lyytinen

Aaltonen Mikko Antero

Tiivistelmä

TAMPEREEN YLIOPISTO, Johtamiskorkeakoulu, Korkeakouluhallinnon ja –johtamisen maisteriohjelma. pro gradu-tutkielma. 2018

Aaltonen, Mikko Antero: ”Yliopistolakiuudistus ei ole yksiselitteisesti hyvä eikä huono asia. Yliopistolakiuudistus on tosiasia”. Diskurssianalyysi vuoden 2009 yliopistouudistuksen ympärillä käydystä keskustelusta poliittisessa ja akateemisessä kontekstissa.

Pro gradu-tutkielma, 106 sivua + 2 liitesivua

Tutkielman ohjaaja: Anu Lyytinen

Huhtikuu 2018

Avainsanat: diskurssianalyysi, yliopistolaki, korkeakouluhallinto, korkeakoulupolitiikka.

Tutkielmassa tarkastellaan vuoden 2009 yliopistouudistuksen ympärillä käytyä keskustelua diskurssianalyysin keinoin. Tutkielmassa tarkastellaan, millä retorisisilla keinoilla ja tätä kautta valta-asetelmien luonnilla uusi laki saatiin näyttämään sen vastustajien silmissä suurelta uhalta ja miten kannattajat rakensivat tästä hartaasti odotetun mahdollisuuden. Keskustelua tarkastellaan niin poliittisessa kuin myös akateemisen yhteisön sisällä käydyssä kontekstissa. Vuoden 2009 yliopistolain käyttöönottoa sekä siitä seurannutta kokonaisuutta nimeltä yliopistouudistus voidaan pitää Triple Helix-mallin kolmannen vaiheen käyttöönottona suomalaisessa korkeakoulukentässä. Tutkielmassa kuvataan millaisen lainsäädännön ja etenkin retorisen prosessin tämä malli kävi ennen käyttöönottoa.

Poliittisessa keskustelussa tutkimusmateriaalina ovat eduskunnassa käydyt lähete keskustelun, asian 1. käsittelyn sekä 2. käsittelyn keskustelupöytäkirjat. Akateemisen yhteisön sisällä tutkimusmateriaalina on viiden yliopistoyhteisön sisällä ilmestyneen lehden yliopistouudistusta käsittelevät artikkelit ajanjaksolla tammikuu 2008 – kesäkuu 2009.

Tutkimustuloksena esitetään, että poliittisessa kontekstissa lain kannattaminen ja vastustaminen polarisoituvat välille hallitus – oppositio. Keskustelussa jaetaan rooleja sivistystä sekä vapaata että puhdasta tiedettä puolustaviin protagonisteihin sekä yliopistoja elinkeinoelämän tarpeisiin alistaviin antagonisteihin. Vaikka lakiin suhtaudutaan kriittisesti, juuri kukaan ei ilmoita sitä suoranaisesti vastustavansa.

Akateemisessa kontekstissa johtajien ja muun yliopistoyhteisön näkemykset laista eroavat. Johtajat pitävät sitä tervetulleena uudistuksena, kun taas kriitikot pitävät lakia yrittäjäyymäisen yliopiston integraationa yliopistoyhteisöön. Sekä henkilöstö sekä opiskelijat esittävät huolensa tulevien vaikutusmahdollisuuksiensa puolesta. Lisäksi erityisesti opiskelijat ovat huolissaan EU/ETA-maiden ulkopuolisille opiskelijoille asetettavien lukukausimaksukokeilujen vaikutuksesta suomalaiseen korkeakoulujärjestelmään.

Tutkimustuloksena voi yliopistolain ympärillä käydystä keskustelusta erottaa neljä diskurssia. Nämä ovat sivistysyliopiston diskurssi, innovaatioyliopiston diskurssi, demokratian diskurssi ja koulutuksen maksullisuuden diskurssi.

Sisällys

Tiivistelmä.....	1
1. Johdanto.....	4
1.1. Koulutuspolitiikka ennen vuotta 2008	4
1.2 Yliopistolain uudistaminen ja sen ympärillä käyty keskustelu.....	6
1.3. Tutkimuskysymys	9
1.5 Aiheesta tehty aiempi tutkimus.....	11
1.6. Suomalaisen yliopistolaitoksen ohjailun historiaa	15
2. Käytettävät metodit, niiden konteksti ja kritiikki	19
2.1. Sosiaalinen konstruktionismi	19
2.2 Analyysi ja diskurssi	20
2.3. Diskurssianalyysi.....	23
2.4. Kritiikki.....	25
2.5. Aineisto ja sen rajaus	26
3. Lain käsittely poliittisessa kontekstissa	31
3.1 Lain puolustaminen	32
3.1.2. Laki välttämättömytenä	33
3.1.3 Laki yliopistojen toiveena.....	36
3.1.4 Laki mahdollistajana	38
3.1.5. Muita lakia puoltavia argumentteja.....	40
3.2. Lain vastustaminen	41
3.2.1. Laki heikosti valmisteltuna	42
3.2.2. Laki yliopistoja eriarvoistavana	43
3.2.3. Laki yliopistojen työntekijöiden oikeusturvaa heikentävänä	46
3.2.4. Laki maksuttomuuden periaatteen avaajana	47
3.2.5. Laki sivistysyliopiston tuhoajana.....	50
3.2.6. Laki yliopistojen autonomian uhkaajana	53
4. Lain käsittely akateemisen yhteisön sisällä	56
4.1. Yleisesti.....	56
4.2. Johtaja-tason puhe	56
4.3. Muun yhteisön välillä käyty keskustelu	70
4.3. Opiskelijoiden kesken käyty keskustelu.....	77
4.3.1. Kevät 2008.....	78
4.3.2. Syksy 2008.....	86
4.3.3. Kevät 2009.....	88

5. Johtopäätökset.....	98
6. Lähteet ja kirjallisuus.....	102
Liite 1. Aikajana ja tapahtumien kulku	106

1. Johdanto

1.1. Koulutuspolitiikka ennen vuotta 2008

”Taideyliopistojen yhteistyön syventäminen on varmasti hyvä asia, joka eteneekin toiminnan sisällön tarpeista, mutta kansakunnan hyvinvoinnin ja sen tulevaisuuden kannalta suurempi hyöty syntyisi uudesta yliopistosta, joka rakentuisi Taideteollisesta korkeakoulusta, Teknillisestä korkeakoulusta ja Helsingin kauppakorkeakoulusta. Kolmen kampuksen ”innovaatioyliopisto” olisi profiililtaan kansainvälisesti ainutlaatuinen ja opiskelijamäärältä mitattuna Suomen toiseksi suurin yliopisto.”¹

Näillä sanoilla avasi Taideteollisen korkeakoulun rehtori Yrjö Sotamaa lukukauden 2005-06 ja samalla hän lausui alkusanat suurimmalle yliopistouudistukselle mitä Suomessa oli koskaan nähty. Sotamaan ajatus sai vastakaikua elinkeinoelämän piirissä, sillä se oli huolissaan yhä alentuneista sijoituksista kansainvälisissä rankingeissa. Vaikka ajatus oli hyvä, ei se vielä itsessään ollut avauksena riittävä. mutta kaksi kuukautta myöhemmin. 5.11.2005 julkaisi Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto manifestinsa.

Manifestissaan yliopistojen rehtorit toteavat, etteivät suomalaiset yliopistot pysty vastaamaan kiristyvään kansainväliseen kilpailuun, täyttämään tehtäviään koulutuksen tai tutkimuksen saralla eivätkä parantamaan tuottavuuttaan valtion tuottavuusohjelman kiristyneillä resursseilla². Niinpä yliopistot lupasivat parantaa strategista yhteistyötään ja karsia päällekkäisyyksiään, lisätä kansainvälisyyttä ja opetustarjontaansa, profiloitua paremmin osaamis- ja vahvuusalueilleen, vahvistaa omia sisäisiä ohjausjärjestelmiään sekä lisätä kansainvälistymisen houkuttelevuutta. Vastineeksi yliopistot halusivat julkiselta vallalta osaamisperusteista panostusta, mahdollisuutta lisääntyvään rahoituspohjaan sekä itsenäistä oikeushenkilön asemaa.³

Nämä kaksi asiaa, innovaatioyliopiston perustaminen sekä itsenäisen oikeushenkilön aseman vaatimus muodostivat keskeisen sisällön seuraavalle viiden vuoden kehitysjaksolle, joka tunnetaan myöhemmin nimellä ”yliopistouudistus”.

¹ (Sotamaa, Yrjö: ”Suomen taideyliopistostako yliopistolaitoksemme pelastus? avajaispuhe 5.9.2005)

² Valtion tuottavuusohjelma on Vanhasen I hallituksen aloittama valtiontalouden sopeuttamisohjelma, jonka keskeisenä ideana oli nostaa julkisen sektorin tuottavuutta sekä sopeuttaa ja tehostaa julkisen sektorin toimintaa sekä pienentää menoja.

³ Suomen yliopistojen rehtoreiden neuvoston manifesti. 2005

Manifestin julkaisun jälkeen lokakuussa 2006 opetusministeri Antti Kalliomäki antoi valtiosihteeri Raimo Sailakselle tehtäväksi valmistella ehdotus Teknillisen korkeakoulun, Kauppakorkeakoulun sekä Taideteollisen korkeakoulun yhteistyön syventämisestä, tavoitteena luoda uudenlainen huippuyliopisto Suomeen. Työryhmä sai esityksensä valmiiksi 19.2.2007 ja esitti että em. kolme korkeakoulua yhdistyisivät yhdeksi yliopiston tehtäviä toteuttavaksi säätiöksi.

Keväällä 2007 pidettiin järjestyksessään 35. eduskuntavaalit. Vaalipäivä oli 18.3.2007. Vaaleissa valittiin eduskuntaan 200 kansanedustajaa ja tulos jakautui seuraavasti:

- Suomen Keskusta rp. 51 (23,1 %)
- Kansallinen Kokoomus rp. 50 (22,3 %)
- Sosiaalidemokraattinen puolue 45 (21,4 %)
- Vasemmistoliitto 17 (8,8 %)
- Vihreä liitto 15 (8,5 %)
- Ruotsalainen kansanpuolue 9 (4,6 %)
- Suomen kristillisdemokraatit 7 (4,9 %)
- Perussuomalaiset rp. 5 (4,1 %)

Vaalien jälkeisissä hallitusneuvotteluissa hallituksen muodostamisesta sopivat keskenään Keskusta, Kokoomus, Vihreät sekä RKP ja hallituksen salkut jaettiin suhteessa Keskusta 8, Kokoomus 8, Vihreät 2 ja RKP 2. Pääministeriksi tuli parlamentaarisen käytännön mukaan suurimman puolueen puheenjohtaja eli Keskustan Matti Vanhanen. Hallituksesta käytettiin nimeä Sinivihreä hallitus tai yleisemmin Vanhasen II.

Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma julkaistiin 19.4.2007. Hallitusohjelma oli nimeltään ”Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi” ja tässä linjattiin useista muutoksista ja parannuksista maan taloudelliseen tai poliittiseen tilanteeseen. Korkeakouluja koskevassa kirjauksessa linjattiin seuraavasti:

”Yliopistojen perusvoimavaroja lisätään. Toteutetaan tutkimuksen ja koulutuksen huippuyliopisto (Teknillinen korkeakoulu, Helsingin kauppakorkeakoulu ja Taideteollinen korkeakoulu).

Yliopistojen taloudellista autonomiaa lisätään mahdollistamalla yliopistoille julkisoikeudellisen oikeushenkilön tai yksityisoikeudellisen säätien asema. Samanaikaisesti uudistetaan yliopistojen hallintoa ja päätöksentekojärjestelmää.”⁴

Opetusministeriön on viiden vuoden välein annettava valtioneuvostolle suunnitelma oman hallinnonalansa sekä korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen ja opetuksen kehittämisestä.⁵ 5.12.2007 kirjatussa tutkimuksen ja opetuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007–2012 linjataan:

”Yliopistojen taloudellista ja hallinnollista autonomiaa vahvistetaan uudistamalla yliopistolaki ja siihen liittyvä lainsäädäntö niin, että se on eduskunnan käsiteltävänä keväätuntokaudella 2009.”⁶

1.2 Yliopistolain uudistaminen ja sen ympärillä käyty keskustelu.

Hallituksen esitys (HE 7/2009) uudesta yliopistolaista annettiin eduskunnalle 20.2.2009 ja asiasta käytiin lähetekeskustelu eduskunnassa 26.2.2009. Yliopistolain (1.) uudistuksen yhteydessä annettiin viisi muuta lakiesitystä: 2. laki yliopistolain voimaantulosta. 3. laki opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain muuttamisesta. 4. laki arkistolain 1 §:n muuttamisesta. 5. laki rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta sekä 6. laki konkurssilain 1 luvun 3 §:n muuttamisesta. Eduskunta päätti lähetekeskustelun päätteeksi lähettää lakiesitykset sivistysvaliokunnan arvioitavaksi.⁷

Käsittelyn aikana sivistysvaliokunta kuunteli useita asiantuntijoita. Lisäksi, koska lakiesitys otti kantaa perustuslain § 16 turvattuun sivistyksellisiin oikeuksiin sekä tieteeseen, taiteeseen ja ylimmän opetuksen vapauteen sekä § 123 mukaiseen yliopistojen autonomiaan, myös perustuslakivaliokunnalta pyydettiin mietintöä. Sivistysvaliokunta sai lausuntonsa valmiiksi 10.6.2009 ja esitti lausuntonaan, että lakiesitykset 3-6 hyväksytään muuttumattomina sekä lakiesitykset 1 ja 2 hyväksytään muutettuina. Hallituksen esityksen yhteydessä annetut lakialoitteet 13/2009 ja 26/2009 hylätään. Sivistysvaliokunnan mietintöön jätettiin kolme vastalausetta.⁸

⁴ (Vanhasen II hallitus, 2007, s. 30)

⁵ (Asetus koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmasta)

⁶ (Opetusministerio, 2007, s. 27)

⁷ (PTK 15/2009 vp)

⁸ (SiVM 5/2009vp - HE 7/2009vp)

Asian 1. käsittely eduskunnassa pidettiin 11.6.2009. Käsittelyn aluksi äänestettiin käsittelyn pohjasta sekä sivistysvaliokunnan mietinnön sekä siihen jätetyn 1. vastalauseen pohjalta. Valiokunnan mietintö voitti äänin 81–43, poissa 75. Tämän jälkeen pidettiin lakiesityksen yksityiskohtainen käsittely, jossa useiden äänestysten jälkeen sivistysvaliokunnan kanta jäi voimaan.⁹

Asian toinen käsittely pidettiin eduskunnassa 16.6.2009. Tällöin äänestettiin enää lain hyväksymisestä tai hylkäämisestä, jolloin laki hyväksyttiin äänin 168–16, poissa 15. Tasavallan presidentti vahvisti lain 24.7.2009. ja laki astui voimaan 1.1.2010.¹⁰

Lain keskeisimmät muutokset entiseen nähden olivat:

1. Yliopistot irrotettiin valtion tiliviraston asemasta ja ne jatkoivat toimintaansa julkisoikeudellisina, yliopistolain mukaisina koulutus-, opetus- ja kasvatustehtävää hoitavina julkisoikeudellisina yhteisöinä. Kaksi yliopistoa päätti jatkaa toimintaansa em. tehtävää hoitavina säätiöinä.
2. Yliopistofuusiot, joissa Taideteollinen korkeakoulu, Helsingin kauppakorkeakoulu ja Teknillinen korkeakoulu jatkoivat toimintaansa säätiömuotoisena Aalto-yliopistona. Turun kauppakorkeakoulu fuusioitui Turun yliopiston kanssa ja Kuopion ja Joensuun yliopistot fuusioituivat Itä-Suomen yliopistoksi.
3. Vähintään 40 % yliopistojen hallitusten kokoonpanosta tuli olla ns. yliopistoyhteisön ulkopuolisia jäseniä. Ulkopuolisten jäsenten tuli edustaa mahdollisimman laajasti yhteiskuntaelämän ja yliopiston toimialaan kuuluvaa tieteellistä ja taiteellista asiantuntemusta. Samalla Helsingin yliopiston konsistori, joka oli hoitanut hallituksen tehtäviä, lakkautettiin. Säätiöyliopiston hallituksen kokoonpanoksi määrättiin 7 henkilöä, joista vähintään kolmen tuli edustaa säätiön perustajia.
4. Yliopistojen työntekijöiden työsuhteet muutettiin valtion viroista toistaiseksi voimassaoleviksi työsuhteiksi.
5. Helsingin yliopiston kanslerin nimittäminen siirtyi tasavallan presidentiltä yliopiston hallitukselle.¹¹

---

⁹ (PTK 66/2009 vp)

¹⁰ (PTK 69/2009vp)

¹¹ Kanslerin tehtäviin sinänsä ei tullut muutosta.

6. Yliopistoille annettiin kokeiluluonteinen mahdollisuus periä lukukausimaksuja tutkintoon johtavista vieraskielisistä koulutusohjelmista EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta.

Lisäksi Kuvataideakatemian, Teatterikorkeakoulun ja Sibelius-Akatemian toimintaa jatkanut Taideyliopisto aloitti toimintansa vuoden 2013 alusta.

Lain tarkoituksena oli turvata yliopistojen taloudellinen autonomia ja muutosvalmius sekä vahvistaa niiden mahdollisuuksia hankkia myös muuta kuin julkista rahoitusta toiminnalleen. Se myös korosti yliopistojen asemaa ja yhteistyötä osana muuta elinkeino- ja liike-elämää sekä yhteiskuntaa muuttamalla yliopistojen hallitusten kokoonpanoa.

Laki kohtasi ja on kohdannut paljon kritiikkiä säätämisensä aikana ja sen jälkeen. Sen muun muassa kritisoitiin uhkaavan tieteen ja taiteen perustuslaissa turvattua korkeinta vapautta ja puolueettomuutta, muuttavan yliopistot elinkeinoelämän tarpeita palveleviksi tutkintotehtäiksi sekä tuhoavan vapaan sivistyksen ja uhkana erityisesti humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen tulevaisuudelle. Lakia kritisoitiin huonosti valmistelluksi ja siitä, ettei yliopistoyhteisöllä ollut aitoa mahdollisuutta vaikuttaa sen valmisteluun ja että se kaventaa yliopistojen demokraattisuutta.¹²

Lain suomia mahdollisuuksia yliopistoille pidettiin epärealistisina ja valtiovallan lupauksia epäuskottavina ja epäluotettavina. Kritisoijien mukaan vapaa ja puolueeton sivistys uhrattiin markkinatalouden alttarille ja rahasta tuli ainoa yliopistokoulutuksen laadun mittari uusliberalismin hengessä.¹³ Kritiikin mukaan myös yliopistojen henkilökunta joko sivuutettiin täysin lain valmistelusta tai kriittiset äänenpainot peloteltiin tai painostettiin hiljaisiksi.¹⁴

Samaan aikaan kun laki eteni hallituksen valmistelusta aina eduskuntakäsittelyyn asti, kävi samalla keskustelu tulevasta laista kiivaana muilla foorumeilla. Sivistysvaliokunnalle luovutettiin maaliskuussa 2009 yli 7000 henkilön allekirjoittama adressi, jossa lain etenemistä vastustettiin. Laki koettiin niin suureksi uudistukseksi ja sen vastustaminen niin tärkeäksi, että sitä vastaan oltiin valmiita jopa käyttämään ulkoparlamentaarisia keinoja. Suuria lakia vastustavia mielenosoituksia

¹² (mm. Wallgren, 2009.).

¹³ (Patomäki, 2009, ss. 31-40)

¹⁴ (Pakkasvirta, 2009, ss. 59-61; Tomperi, 2009, ss. 145-147)

järjestettiin ainakin Helsingissä, Turussa, Tampereella, Oulussa ja Rovaniemellä. Helsingissä n. 300–400 opiskelijan joukko valtasi eri mielenosoituksissa yliopiston hallintorakennuksen ja päärakennuksen ja Tampereella taas ”Toimiva yliopisto”-verkosto valtasi yliopiston päärakennuksen. Mielenilmauksia järjestivät lähinnä järjestäytymättömät opiskelijaverkostot, mutta niihin osallistui myös yliopistojen henkilöstöä kaikista henkilöstöryhmistä.

Lain vastustaminen kokosi niin radikaalin osan opiskelijaliikkeestä kuin yliopistojen muutakin henkilöstöä yhdessä vastustamaan sen voimaantumista. Laki koettiin yhteiseksi asiaksi joka tulisi vaikuttamaan koko yliopiston kehityskulkuun tavoilla, joita kaikki eivät kokeneet toivottaviksi. Lain vastustaminen ja kannattaminen myös jakoi akateemista yhteisöä. Vastustaminen sai aikaan lukuisia mielenosoituksia, blogikirjoituksia, talonvaltauksia sekä ryhmätapaamisia ympäri Suomen. Samanlaista yli akateemisten ryhmärajojen ylettyvää joukkovoimaa ei tämän jälkeen ole nähty akateemisessa yhteisössä.

Myöhemmin lakia on kritisoitu siitä, että se teki yliopistoista akateemisten yhteisöjen sijaan yrityksen periaatteilla toimivia suljettuja yhteisöjä, joka rajasi yliopistolaisten mahdollisuuksia osallistua yhteiseen päätöksentekoon ja siirsi valtaa yliopistolaisilta hallituksille ja rehtoreille. Samaten sitä on kritisoitu akateemiseen yhteisöön huonosti sopivan yrittäjäyymäisen ja johtajakeskeisen mallin tuomisesta yliopistoihin. Lisäksi usea yliopisto on lain voimaantumisen jälkeen toteuttanut useat YT-neuvottelut, jonka lain katsotaan mahdollistaneen virkasuhteiden muututtua työsuhteiksi.¹⁵

1.3. Tutkimuskysymys

Tutkielmassani tarkastelen yliopistouudistuksen ympärillä käytyä keskustelua pureutuen niin uudistusta vastustaviin kuin sitä puoltaviinkin argumentteihin. Millaisilla retorisisilla keinoilla sekä valta-asetelmien rakentamisella yliopistouudistuksesta saatiin rakennettua sen kannattajien mielestä suuri mahdollisuus ja millaisilla keinoilla vastustajat rakensivat uudistuksesta uhan vapaalle sivistykselle? Mihin uudistuksen kohteisiin kritiikki kohdistettiin ja ketkä lakia kannattivat ja vastustivat ja millä perusteilla? Millaisia diskursseja laajasta ja kiivaana käydyistä keskustelusta voidaan nostaa?

---

¹⁵ (Lappalainen, 2012)

Aihe on tärkeä, sillä uusi yliopistolaki toi yliopistot ahtaista, mutta turvatuista toimintaympäristöistä uudenlaiseen toimintaympäristöön, jossa oli opeteltava uudenlainen johtamisjärjestelmä sekä toimimaan uusilla ehdoilla. Se toi julkiseen keskusteluun läpinäkyvämmäksi sellaiset aiemmin olemassa olleet ohjausjärjestelmät kuten valtion ohjauksen, tuotosperusteisuuden sekä sidosryhmäajattelun. Se antoi yliopistoille paljon näiden toivomaa vapautta mutta toi samalla suuren vastuun yliopistojen tullessa itsenäisiksi päättäjiksi taloudenhoidostaan.

Tutkimuksessa tarkastellaan käytyä keskustelua vuosina 2008 – 09. Silti tämän keskustelun käydyn keskustelun voi katsoa jatkuvan yhä edelleen. Esimerkkinä Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professori Heikki Patomäki kirjoitti toukokuussa 2017 Helsingin yliopiston kanslerinvaalista: ” *Enemmistö yliopistolaisista kannattaa kollegiaalisempaa ja demokraattisempaa linjaa, mutta ei lakisäätöisen nykyhierarkian olosuhteissa pysty vaikuttamaan asioihin.*

Voidaan siis ajatella, että yliopistossa on kaksi eri puoluetta:

A. liiketoiminnan ja välineellisen tehokkuuden yliopistopuolue

B. vapauden, itsehallinnon ja demokratian yliopistopuolue

Nyt yliopistoa hallitsee A-puolue, vaikka tyytymättömyys sen valtaa kohtaan on levinnyt yliopiston joka kolkkaan, mikä näkyy muun muassa monien kyselyiden todentamana työhyvinvoinnin laskuna.

Vallitseva järjestelmä astui toden teolla voimaan kun yliopistolaki otettiin käyttöön vuonna 2010.”¹⁶

Patomäen tekstistä voi huomata, että keskustelu uuden yliopistolain vaikutuksista jatkuu edelleen tavalla, jossa yliopistojen johtajia jaetaan ”hyviin” ja ”pahoihin” ja vastakkain asetellaan ”puhtaat” akateemisuutta ja vapaata tiedettä puolustavat protagonistit sekä ”likaiset” rahalle, ahneudelle ja kapitalismille sielunsa myyneet antagonistit. Patomäki myös syyttää vallitsevasta tilanteesta yliopistolain käyttöönottoa, joten keskustelun lain vaikutuksista ei voi sanoa tyrehtyneen.

Tutkimusmetodina käytän diskurssianalyysiä. Diskurssianalyysi on jonkin asian ympärillä käytävän keskustelun eli diskurssin analysointia niin, että keskustelijan käyttämä argumentointi, agenda, olosuhteet sekä asema käydään läpi selvittäen ne seikat, jotka mahdollisesti ovat vaikuttaneet keskusteluun. Diskurssianalyysin

---

¹⁶ (Heikki Patomäki - yliopistopoliittinen blogi, 2017)

tarkoituksena on tarkastella missä määrin keskustelu itse asian ympärillä vaikuttaa sen käsittelyyn ja miten keskusteluun vaikuttavat keskustelijan omat näkemykset ja mihin suuntaan näillä näkemyksillä keskustelua halutaan ohjata. Samaten diskurssianalyysin tarkoituksena on selvittää, kestävätkö käydyt argumentit kriittistä tarkastelua vai henkilöityykö keskustelu joihinkin sen käyjiin.¹⁷

Kattokäsitteenä diskurssianalyysille on sosiaalinen konstruktionismi, jossa tieto suhteutetaan sen tuottajaan ja ympäristöön, jossa sitä käsitellään. Toinen ydinkäsite diskurssianalyysin ymmärtämisessä on semioottinen selittäminen, jossa maailma rakentuu kielen kautta. Puhuja asettaa sanoille merkityksen niiden käytön yhteydessä sekä merkitykset rakentuvat yhteisön sopimien merkitysten kautta. Puhe ei itsessään ole arvo- tai merkitysvapaata, vaan puheen merkityksen luo yhteisö, joka puhetta tuottaa.¹⁸

Analysoitaessa keskustelua analyysin kohteena ovat paitsi puhetta tuottava yhteisö, myös sen keskustelijoiden lähtökohdat ja taustaoletukset kuten ikä, työura, odotukset, tavoitteet, poliittinen suuntaus etc. Keskustelu ei ole ainoastaan stabiili kohde, vaan keskustelu elää koko ajan ja tuottaa uutta keskustelua ja sen lähtökohtia. Diskurssianalyysin tarkoituksena onkin analysoida sanojen ja niiden merkitysten kautta käytävä keskustelu niistä lähtökohdista mitkä keskustelijat asettavat. Diskurssianalyysissä analysoidaan sanojen kautta myös se mitä ei sanota epäsuoran puheen kautta.¹⁹

1.5 Aiheesta tehty aiempi tutkimus

Ajatusta yrittäjyysmäisestä yliopistosta on pitänyt erityisen paljon yllä Burton Clark teoksessaan *Creating entrepreneurial university*. Teoksessaan Clark väittää, että pelkkä tietoon ja opetukseen perustuva yliopisto ei pysty enää muodostamaan tarpeeksi vahvaa rakennetta vastaamaan yliopistoille asetettuihin haasteisiin muuttuneiden toimintaympäristöjen vuoksi. Yrittäjyysmäinen yliopisto tarvitsee erilaisia kannustimia saadakseen parhaan mahdollisen tuotoksen omista aineistoistaan kuten laajentunutta rahoituspohjaa sekä voimakasta sisäistä ohjaamista. Clark rakensi teoriansa yrittäjyysmäisestä yliopistosta tutkimalla tapauskohtaisesti viittä eurooppalaista yliopistoa.

---

¹⁷ (Paltridge, 2012, ss. 2-5)

¹⁸ (Jørgensen & Phillips, 2002, ss. 11-14)

¹⁹ (Paltridge, 2012, ss. 38-40)

Clarkin mukaan yliopiston muuttuminen akateemisesta entiteetistä yrittäjyysmäiseksi vaatii viisi toimenpidettä: 1. Vahvistettu johtamisjärjestelmä 2. Kehitysympäristön laajeneminen 3. Monipuolisempi rahoituspohja 4. Kannustaminen akateemisiin ydintoimintoihin 5. Toimintaan integroitu yrittäjyysmäinen kulttuuri.²⁰

Kaikkien edellä mainittujen piirteiden voidaan katsoa esiintyvän rehtoreiden neuvoston manifestissa, joten tutkimuksen viitekehyksenä voidaan katsoa olevan myös suomalaisen yliopistokentän kulttuurin muutos kohti yrittäjyysmäisempää yliopistoa. Tutkimus osaltaan kertoo, millaista kritiikkiä yrittäjyysmäisen yliopiston käyttöönotto Suomessa korkeakoulukentässä kohtasi ja miten sen puolustajat näkivät sen hyvänä asiana.

Modernin yliopistokoulutuksen ja sivistysyliopiston toimintaa on tutkinut Jarkko Tirronen väitöskirjassaan ”Modernin yliopistokoulutuksen lähtökohdat ja sivistyskäsitys”. Tuloksena Tirronen esittää, että modernin yliopistolaitoksen kohtaamat uudistukset (korkeakoulutuksen massoituminen, tutkimusalojen eriytyminen, yliopistojen profiloituminen, koulutuksen markkinallistuminen) ovat muokanneet myös yliopistokoulutuksen sivistyskäsitettä. Sivistys ei ole enää korkeampien moraalisten tai eettisten päämäärien tai tiedon tavoittelua, vaan osallistumista yhteisöön ja erinäisten tietojen ja taitojen opettelua ja normien omaksumista. Sivistys ei myöskään ole tavoiteltava tila, vaan jatkuvasti käynnissä oleva dynaaminen projekti.²¹ Tutkimuksen kannalta tämä on olennainen tieto, sillä suuri osa uudistuksen kritiikistä näki sen erityisesti sivistyksen uhkaajana jolloin myös koko sivistyksen käsite voidaan ottaa kriittiseen tarkasteluun.

Yliopistokoulutuksen, valtiovallan ja elinkeinoelämän välistä suhdetta ovat tutkineet erityisesti Loet Leyesdorff ja David Etzkowitz kehittämänsä Triple Helix-mallin kautta, jossa nämä kolme em. tahoja antavat oman yhteiseen tuotokseen oman panoksensa: yliopisto antaa tietoa, valtiolta taloudellisia panostuksia ja elinkeinoelämä hyvinvointia. Kun nämä kolme antavat panoksensa sopivassa suhteessa muodostaen ”luovan kaaoksen”, syntyy uusia kehitys- ja ratkaisumalleja eli innovaatioita. Triple Helixillä on kolme kehitysvaihetta. Ensimmäisessä kolmen tekijän rajat on selvästi erotettu ja nämä hoitavat tiukasti omia poolejaan. Toisessa näiden välinen raja-aita hämärtyy ja nämä määrittävät itse suhteensa valtiovaltaan.

---

²⁰ (Clark, 1998, ss. 5-8)

²¹ (Tirronen, 2005, ss. 116-117)

Kolmannessa vaiheessa raja-aidat kaatuvat ja nämä alkavat ottaa vastuuta innovaatiokehityksestä tapauskohtaisesti. Yliopistouudistusta voidaankin pitää Triple Helixin kolmannen mallin käyttöönottamisena suomalaisessa korkeakoulukentässä. Tämä tutkimus siis kertoo omalta osaltaan, millaisen toisaalta poliittisen ja toisaalta retorisen prosessin Triple Helixin kolmannen vaiheen käyttöönotto kävi läpi suomalaisessa kontekstissa.²²

Yliopistoa diskurssina on tutkinut Terhi Nokkala väitöskirjassaan ”Constructing the ideal of University – The internationalization of Higher Education in the competitive knowledge Society”. Tutkimustuloksenaan hän löysi yliopiston ympärillä käytävästä keskustelusta kuusi diskurssia, joista kolme liittyivät kansainvälistymiseen sekä kolme, jotka taas maalasivat yliopiston ideaalia. Nämä yliopiston ideaalidiskurssit olivat ”Tiede ja tieto”-diskurssi, ”Sivilisaatio ja hyvinvointi”-diskurssi sekä ”Kilpailu ja kilpailukyky”-diskurssi.²³ Vertaamalla tutkimustuloksia Nokkalan diskurssiin voidaan katsoa voidaanko näistä samoista diskursseista puhua enää yrittäjyysmäisen yliopiston kohdalla.

Yliopistouudistuksen jälkeistä yliopistojen johtamista diskurssianalyysin näkökulmasta on tutkinut Tuomas Kaihua pro gradu-tutkielmassaan, jossa hän haastatteli kolmea Tampereen yliopiston hallituksen ulkopuolista jäsentä. Tutkimustuloksena hän näki, että ulkopuoliset jäsenet näkevät roolinsa eri konteksteissa kuten sivistäjä, uudistaja, kriitikko sekä aktiivinen verkostoituja. Asemansa uudenlaisen yliopiston hallituksen jäsenenä nämä legitimoivat omat ratkaisunsa yliopiston johtamisessa.²⁴

Vuonna 2016 Owl Group Oy arvioi OKM:n kilpailutuksen jälkeen yliopistolain uudistuksen vaikutuksista yliopistojen johtamiseen ja henkilöstön asemaan. Osaltaan tutkimus toimii indikaattorina sille, ovatko johdannossa kerrotut yliopistouudistuksen kritisoijien uhkakuvat toteutuneet. Toisaalta, tutkimuksesta voidaan nähdä saavuttiko yliopistouudistus ne tavoitteet, jotka sille asetettiin. Ensimmäisen kerran lain vaikutuksia yliopistojen toimintaan kerättiin jo 2011. Tällöin kuitenkin tuloksia saattoi pitää korkeintaan suuntaa-antavina lyhyen vaikutusajan vuoksi. Niinpä uusi arviointi suoritettiin syksyn 2015 ja kesän 2016 aikana.

²² (Etzkowitz & Leyesdorff, 1995, ss. 14-19; Etzkowitz & Leyesdorff, 2000, ss. 109-112)

²³ (Nokkala, 2007, s. 12)

²⁴ (Kaihua, 2013, ss. 70-71)

Sähköiseen kyselyyn vastasi yhteensä 2727 yliopistojen henkilöstön jäsentä ja 2261 opiskelijaa. Yliopistojen henkilöstö jaettiin kolmeen kategoriaan: ylimpään johtoon, professoreihin ja muuhun tutkimus- ja opetushenkilöstöön sekä muuhun henkilöstöön.²⁵

Kyselyn tuloksena oli, että lain muutoksen myötä yliopistojen autonomia on merkittävästi vahvistunut. Se on tuonut yliopiston johtamiseen ketteryyttä, joustavuutta ja tuonut samalla johtamiseen vastuullisuutta yliopistojen ollessa itsenäisesti vastuullisia oman taloutensa hoidosta. Samalla lakiuudistus on tuonut yliopistoihin uudenlaisen, yritysmäisemmän johtamiskulttuurin jossa rehtori näyttelee toimitusjohtajan roolia. Tämä on tutkimuksen mukaan etäännyttänyt yliopistolaisia ja johtajia toisistaan eikä henkilöstö koe enää samalla tavalla voivansa vaikuttaa yksikkönsä strategiaan päätöksiin johtajakeskeisen järjestelmän vuoksi.

Henkilöstö ei ylintä johtoa lukuun ottamatta näe yliopistoyhteisön ulkopuolisia jäseniä hallitustyöskentelyssä hyvänä asiana tai katso että ne toisivat yliopiston johtamiseen mitään erityistä lisäarvoa. Myös yliopistokollegion roolia pidetään pääsääntöisesti epäselvänä ja jäsentymättömänä. Näin ollen voidaan katsoa että henkilöstö kokee demokraattisten vaikutusmahdollisuuksiensa kaventuneen uudenlaisten rakenteiden sekä vallan johtajakeskittymisen myötä. Opiskelijoiden kohdalla noin puolet ei osaa sanoa, tai katsoo ettei kysymys koske heitä arvioidessaan omia vaikutusmahdollisuuksiaan osallistua yliopiston päätöksentekoon, päätösten suunnitteluun ja valmisteluun. Vastanneista noin puolet eli kokonaisuudesta 25 % kokee vaikutusmahdollisuutensa heikoiksi.

Yliopistojen henkilöstö kokee, että työilmapiiri yliopistoissa on kiristynyt ja työmotivaatio heikentynyt. Tutkimuksessa kysyttiin nimenomaan uuden yliopistolain vaikutuksia esim. omaan työmotivaatioon, oman työn merkityksellisyyteen ja työssä jaksamiseen. Erityisesti professorit ja muu tutkimus- ja opetushenkilöstö kertoivat työilmapiirin kärsivän yliopistolain muutoksen mukanaan tuomista seurauksista. Syiksi tähän nimetään mm. tiukentunut rahoitus, lisääntynyt hallintotyö ja työn kuormittavuus. On kuitenkin hyvä huomata, että kyselytutkimuksen aikana Sipilän hallitus kohdensi koulutukseen ja erityisesti yliopistokoulutukseen suuret valtiontalouden sopeuttamistoimet, joiden voidaan katsoa ainakin välillisesti vaikuttaneen työilmapiiriin.

---

²⁵ (Owal Group Oy, 2016, ss. 11-10)

Yliopistojen ylin johto suhtautuu kaikkein positiivisimmin lain mukanaan tuomiin uudistuksiin ja katsoo niiden vaikuttaneen myönteisesti yliopistojen toimintaan. Ero näkemyksissä on paikoitellen huomattava ja raportti kertoo lain lakiuudistuksen kärjistäneen tilannetta niin, ettei voida puhua enää vain normaalista muutosvastarinnasta. Erityisesti näkemykset hyvästä johtamisesta, strategisesta päätöksenteosta ja onnistumisen indikaattoreista eroavat huomattavasti henkilöstön näkemyksistä.

Owalin tutkimuksen mukaan voidaan huomata että lakiuudistus toi yrittäjyysmäisen yliopiston ja sen johtamiskeskeisen mallin yliopistoyhteisöön. Tämän sivutuotteena henkilöstö koki omien vaikutusmahdollisuuksiensa kaventuneen, kun valtaa on yliopistoissa ja yksiköissä keskitetty ja viety yhä ylemmäs. Samaten voidaan katsoa, että työhyvinvointi kärsi siitä, kun yliopistot laitettiin kilpailemaan keskenään, koska suurimmaksi syyksi työhyvinvoinnin heikkenemiselle kertoivat professorit ja muu tutkimus - ja opetushenkilöstö kiristyneen tutkimusrahoituksen sekä epävarmuuden omasta työpaikasta.

1.6. Suomalaisen yliopistolaitoksen ohjailun historiaa

Suomalaisen yliopistolaitoksen katsotaan alkaneen, kun kuningatar Kristiina allekirjoitti Suomen Akatemian perustamisasiakirjan 1640. Tiedekuntia oli neljä: Filosofinen, jossa suoritettiin alempi tutkinto ja kolme ylempää tiedekuntaa oikeustieteellinen, lääketieteellinen ja teologinen. Akatemia toimi suoraan Kuninkaan alaisuudessa. Tämä valtiollinen yliopisto toimi Turussa lähes 188 vuotta kunnes se siirrettiin Helsinkiin 1828. Ns. autonomian aikana ko. yliopisto toimi nimellä Keisarillinen Aleksanterin yliopisto.

Suomalaisen yliopistokoulutuksen, valtiovallan ja elinkeinoelämän yhdentymistä vauhditti merkittävästi vuonna 1856 keisari Aleksanteri II sanelema ”suuri uudistusohjelma”, johon kuului myös koulutuksen kehittäminen suuruhtinaskunnassa. Osana tätä ohjelmaa perustettiin Jyväskylään 1863 opettajankoulutusseminaari tukemaan kolme vuotta myöhemmin asetuksella synnytettyä kansakoululaitosta. Tästä seminaarista kehittyi myöhemmin Jyväskylän yliopisto.²⁶ 1908 myös Teknillinen opisto otettiin valtion hallintaan nimellä Teknillinen korkeakoulu ja suomenkielinen Kauppaopisto korotettiin korkeakoulun asemaan 1911,

---

²⁶ (Luukkanen, 2012)

mutta jatkoi toimintaansa yksityisenä. Samaten toimi aikaisemmin 1909 perustettu ruotsinkielinen Svenska Handelshögskolan.²⁷

Valtio alkoi myös vastata koulutuksesta yhä enenevässä määrin kansakoululaitoksen perustamisen jälkeen. Koulutuksen ja tutkimuksen otti vastuulleen 1870 Suomen senaatin kirkollisten asioiden toimikunta, jota pidetään Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön perustana ja tämän nimi muuttui 1922 Opetusministeriöksi.

Itsenäistymisen myötä Keisarillisen Aleksanterin yliopiston nimi muutettiin Helsingin yliopistoksi. 1919 hallitusmuodossa Helsingin yliopisto otettiin valtion erityissuojelukseen ja tälle taattiin itsehallinto-oikeus. Muita tieteitä varten valtio saattoi perustaa uusia yliopistoja tai tukea yksityisiä. Itsenäisen Suomen ensimmäinen yliopistolaki säädettiin 1923, tosin kyseessä oli ”Laki Helsingin Yliopiston järjestysmuodon perusteista”.

Itsenäistymisen aikana Suomessa oli siis kolme korkeakoulua. Aikansa henki uskoi kuitenkin koulutuksen voimaan ja vaatimus saada uutta, joko suomen- tai ruotsinkielistä yliopistokoulutusta oli suuri. Niinpä korkeakouluja perustettiin itsenäistymisen jälkeen. Tähän itsenäisen Suomen yliopistolaitoksen kasvuun voidaan lukea Turun yliopiston, Åbo Akademin, Svenska Handelshögskolanin sekä Yhteiskunnallisen korkeakoulun perustaminen. Nämä perustettiin yksityisinä lähinnä lahjoitusvaroin.

1952 HY:n kansleri Pekka Myrberg laati mietinnön, jossa tämä esitti voimakasta korkeakoulukentän laajentamista. Suomen toinen täysin julkisin varoin perustettu yliopisto oli Oulun yliopisto 1956. Neljä vuotta myöhemmin myös Yhteiskunnallinen korkeakoulu muutti Tampereelle ja muutti nimensä myöhemmin Tampereen yliopistoksi. Samaan aikaan Tampere sai myös toisen korkeakoulun, kun TKK perusti Hervantaan sivutoimipisteensä 1965 ja 1972 tämä itsenäistyi omaksi yksikökseen eli Tampereen teknilliseksi korkeakouluksi.²⁸

Uusia korkeakouluja alkoi ilmestyä myös Turkuun (Turun kauppakorkeakoulu) 1950, Vaasaan ja Kuopioon 1966, Joensuuhun ja Lappeenrantaan 1969. Omalta osaltaan koulutukselle oli myös suuri kysyntä, koska sodan jälkeen syntyneet ns. suuret ikäluokat tulivat korkeakouluikänsä ja aiheuttivat ensimmäisen korkeakoulutuksen massa-aallon. Myös taideaineita alettiin opettaa korkeakoulutasoisina valtion

---

²⁷ (Tommila, 2000, s. 53)

²⁸ (Kaataja, 2000)

suojeluksessa, kun Taideteollinen korkeakoulu 1973, Teatterikorkeakoulu 1979 sekä Sibeliuksen Akatemia saivat valtiollisen korkeakoulun statuksen. Myös Rovaniemelle perustettiin korkeakoulu 1979 ja viimeisimpänä tulokkaana Suomen korkeakoulukentällä oli Kuvataideakatemia 1993.

Vuoden 1919 valtiosääntö piti voimassa Helsingin yliopistolle aiemmin myönnettyt privilegit ja määritteli yliopistojen aseman niin, että tukeakseen julkista koulutusta sekä ihmisen oikeutta kouluttautua haluamallaan tavalla niin pitkälle kuin tällä kykyä ja halua riittää, voi valtio joko perustaa omia korkeakouluja tai tukea yksityistä koulutusta julkisista varoista. Helsingin, Oulun, Joensuun, Lapin ja Lappeenrannan teknillinen yliopisto²⁹ perustettiin valtiollisena ja vuodesta 1974 alkaen myös yksityisiä korkeakouluja alettiin valtiollistaa jolloin niiden asemaksi muuttui valtion virasto.³⁰

1987 erityisesti Holkerin hallitus muutti yliopistojen rahoitusperustetta tulospainotteisemmaksi. Yliopistojen rahoituksessa tapahtui radikaali muutos 1998 yliopistojen siirtyessä valtion takaamasta perusrahoituksesta kohti valtion tulosohjausta. Asiaa pohdittiin vuodesta 1995 alkaen kahdessa työryhmässä, sekä valtion tulosohjauksen kehittämismallissa, että tutkimuksen perusrahoitusta pohtivassa työryhmässä, ja päädyttiin malliin, jossa yliopistojen toimintamenot jakaantuvat kolmeen osaan: perusrahoitukseen, hankerahoitukseen sekä tuloksellisuusrahoitukseen. Uusi rahoitusmalli hyödynsi aikakaudelle ominaista ohjaus- ja johtamistyyliä New Public Managementin hengessä.³¹

Valtio ohjasi yliopistojen toimintaa laatimalla jokaista yliopistoa varten oman erillislakinsa- ja asetuksensa. Tämä johti siihen, että yliopistoja koskevasta lainsäädännöstä tuli hajanaista sekä hankalasti muutettavaa. 1986 säädettiin laki korkeakoulujen toiminnan kehittämisestä, joka määräsi valtioneuvoston laatimaan joka viides vuosi korkeakoululaitosta koskevan kehittämissuunnitelman.

Vasta vuonna 1996 laadittiin hallituksen esitys³² jolla yliopistoja koskeva lainsäädäntö yhdistettiin yhden, yhteisen yliopistolain alle. Tässä laissa määriteltiin yliopistotason opetusta antavat koulutuslaitokset Suomessa ja todettiin näillä olevan itsehallinto omissa, sisäisissä asioissaan poikkeuksena Helsingin yliopistoa sekä Åbo

---

²⁹ Nämä HY:ta lukuunottamatta on perustettu nimellä korkeakoulu

³⁰ (Kallunki, 2015, s. 13)

³¹ (Kallunki, 2015, 54, 186)

³² HE 286/1996

Akademia koskevat erityissäännökset. Tämä yliopistolaki (645/1997) ja siitä annettu laki yliopistolain voimaan panosta (646/1997) astuivat voimaan 1.8.1997. Tämä laki siis kumottiin uudella yliopistolailla 24.7.2009.

Vuoden 1997 laki määrittä siis yliopistoksi 20 suomalaista korkeakoulua. Nämä olivat:

- Helsingin yliopisto
- Joensuun yliopisto
- Jyväskylän yliopisto
- Kuopion yliopisto
- Lapin yliopisto
- Oulun yliopisto
- Tampereen yliopisto
- Turun yliopisto
- Vaasan yliopisto
- Åbo Akademi
- Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu
- Tampereen teknillinen korkeakoulu
- Teknillinen korkeakoulu
- Helsingin kauppakorkeakoulu
- Svenska Handelshögskolan
- Turun kauppakorkeakoulu
- Kuvataideakatemia
- Sibelius-Akatemia
- Taideteollinen korkeakoulu ja;
- Teatterikorkeakoulu

Kehityksen vuodesta 1956 alkaen voidaan katsoa implikoivan Triple Helix-mallin toisen vaiheen käyttöönottoa suomalaisessa kontekstissa, sillä tällä ajanjaksolla valtio katsoi tehtäväkseen ensisijaisesti kontrolloida ja ohjata valtion omaa korkeakoulutoimintaa ja pitää tiukasti erillään korkeakoulu ja liike-elämä, kumpikin omassa kehässään ja yliopistouudistuksen taas voidaan katsoa olevan mallin kolmannen vaiheen käyttöönotto Suomessa.³³

---

³³ (Etzkowitz & Leyesdorff, 2000, s. 111)

2. Käytettävät metodit, niiden konteksti ja kritiikki sekä aineisto

2.1. Sosiaalinen konstruktionismi

Diskurssianalyysin käsitteen määrittelyä helpottaa sosiaalisen konstruktionismin käsitteen määrittely. Termiä voi pitää yhtä lailla niin psykologisena kuin yhteiskuntatieteellisenäkin ja se on käyttökelpoinen molemmissa tieteenaloissa. Kyseessä ei ole mikään yhtenäinen tieteellinen teoria, vaan pikemminkin sateenvarjotermi, jonka mukaan todellisuutta ei itsessään voi kuvata, todentaa, mallintaa tai jäljentää absoluuttisesti, vaan todellisuus on merkitysten rakennelma joka rakentuu sen tulkitsijan päässä.³⁴ Tähän todellisuuden rakentumiseen vaikuttavat tällöin olennaisesti tulkitsijan omat kokemukset kyseisestä aiheesta, kehitys sekä maailmankuvan rakentuminen. Esimerkkinä sosiaalisesta konstruktiosta on, kuinka opettaja näkee tussissa ja fläppitaulussa opetusvälineet joilla tietoa voi siirtää oppilaille mutta kuriton ja pahansuopa oppilas taas näkee mahdollisuuden tehdä opettajalle kiusaa, jos tämän silmä välttää.³⁵

Tätä kautta todellisuuden tulkitsija luo myös käsittelemälleen asioille erilaisia kategorioita eli luokitteluja kuten hyvä-neutraali-paha, tumma-vaalea, pelottava turvallinen, kaunis-ruma jne. Sosiaalinen konstruktionismi haastaa empirismin ja positivismin luoman maailmankuvan jossa maailma on nähty yksiselitteisesti tulkittavana asiana, josta tietoutta voidaan saada vain havainnoimalla ja mittaamalla. Hyvä esimerkki sosiaalisesta konstruktionismista on sosiaalinen sukupuoli. Henkilön fyysinen sukupuoli on yleensä määriteltävissä mies/nainen, mutta sosiaalinen sukupuoli on henkilön kokemus siitä, minkä sukupuolen käyttäytymismallin hän kokee itselleen ominaisemmaksi.

Kun kokemus maailmasta on henkilön omassa päässään rakentamaa, voidaan myös sanoa, että tieto maailmasta on aina jossain määrin aika- ja paikkasidonnaista johon vaikuttaa paitsi aiempi kokemus asiasta, myös yksilön lisääntynyt tieto. Ilmiöt, esiintymät ja tapahtumat saavat varsinaisen merkityksensä vasta historian luoman aikaperspektiivin sekä inhimillisen toiminnan sille luoman merkityksen valossa. Inhimillinen toiminta samalla luo ja uusintaa jatkuvasti sitä todellisuutta missä ilmiötä

---

³⁴ (Korhonen, 2015, s. 22)

³⁵ (Burr, 2015, ss. 1-4)

voidaan tarkastella. Esimerkiksi homoseksuaalisuus on nähty, milloin yläluokan harrastamana irstailuna, ihmisen omana valintana, sairautena tai tasaveroisena elämänmuotona heteroseksuaalisen parisuhteen kanssa.³⁶

2.2 Analyysi ja diskurssi

Diskurssianalyysia voitaisiin yhtä hyvin luonnehtia keskustelun analyysiksi tai kielianalyysiksi. Kyseessä voidaan katsoa olevan sosiaalisen konstruktionismin pidemmälle viety muoto, jossa maailman rakentuminen viedään kielen tasolle. Analyysin päämääränä voidaan pitää tarkoitusta ”nähdä sanojen taakse” eli määrittää miten kieli muokkautuu puhujan mukaan. Analyysi (ανάλυση) tutkimusmenetelmänä tarkoittaa aineen tai muun subjektin pilkkomista pieniin osiin ja niiden tarkastelemista sekä erikseen että osana kokonaisuutta ja katsomista, miten mikin osa reagoi minkäkin kanssa.

Diskurssi (*lat. discursus*) taas merkitsee prosessia. Puhuttaessa kuitenkin diskurssista pelkkä prosessi on kuitenkin tälle liian suppea määritelmä vaan yleensä puhutaan keskustelusta. Keskustelu rakentuu kahden toimijan välille, mutta se että nämä keskustelevat keskenään ei vielä takaa sitä, että nämä kaksi toimijaa keskustelevat samasta asiasta. Keskustelu on antoisaa ja tuottavaa vasta sitten kun kahdella keskustelutoimijalla on yhteinen käsitys siitä mistä he keskustelevat, heillä on yhtäläinen käsitys mistä toinen puhuu ja he mieltävät toisen puheen ymmärrettäväksi.

Diskurssi voidaan määritellä yhteisesti omaksutuksi tavaksi jäsentää todellisuutta. Tämä taas juontaa juurensa semioottiseen järjestelmään, jossa kieli on todellisuuden rakentamisen väline. Diskurssi määritellään rakennelmaksi, joka jäsentää kielen puhujalle sitä todellisuutta jossa hän elää. Kieli sekä jäsentää, uusintaa että luo uutta todellisuutta puhujansa mukana. Samalla on hyvä huomata kielen kontekstisidonnaisuus. Diskurssi käsitteenä linkittyy niin strukturalismiin, poststrukturalismiin, semiotiikkaan, lingvistiikkaan, psykologiaan kuin kulttuurintutkimukseenkin. Katsoipa diskurssin käsitettä kuitenkin miltä kannalta hyvänsä, yhteistä näille on ajatus siitä että kieli ei ole vain puhuttuja, kirjoitettuja tai kuultuja sanoja, vaan koodimerkistö, joka sisältää sekä arvoja, voimasuhteita, merkityksiä, tulkintoja, selityksiä jne.³⁷

---

³⁶ (Burr, 2015)

³⁷ (Le & Le, 2009, ss. 9-10)

Lähtökohdat diskurssianalyysin rakentamiselle ovat:

- Ajatus kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta.
- Oletus siitä, että kielessä kilpailevat useat rinnakkaiset merkityssystemit.
- Oletus siitä, että inhimillinen toiminta on aina kontekstisidonnaista.
- Puhujat kiinnittyvät merkityksiin ja merkityssystemeihin.
- Kielenkäytöllä on tuottamuksellisia seurauksia.

Lähtökohtien ei tarvitse olla tasaveroisia keskenään ja jotain voi painottaa enemmän kuin toista. Analysoijan on kuitenkin pystyttävä perustelemaan tutkimusvalintansa ja tiedettävä näiden seuraukset tutkimuksen etenemisen kannalta.³⁸

Esimerkiksi suomalaisten sananlaskujen tai sanontojen kääntäminen kuten ”Ei merta edemmäs kannata kalaan lähteä”, ”Ei kannettu vesi kaivossa pysy” tai ”konstit on monet sano akka ku kissalla pöytää pyyhki” kääntäminen englanniksi ei sinänsä ole vaikea tehtävä, mutta ei-natiiville lause ”The carried water won’t stay in the well” ei välttämättä sano yhtään mitään. Ymmärtääkseen sananlaskun on sen kertojan ensiksi kerrottava kuulijalle sen merkitys, eli keinotekoisesti rakennettu yritys, johon ei ole sitouduttu kunnolla on tuomittu epäonnistumaan. Selitettynäkään tämä ei välttämättä vielä aukene kuulijalle, vaan sanonnan merkityksen ymmärtää vasta sitten kun oma kieli on muodostanut sille saman merkityksen sisältävän vastineen. ”Mikä laulaen tulee, se viheltäen menee”-sananlaskun merkitys on, että jos ihminen saa rahaa tai jotain muuta arvokasta liian helposti, hänen on myös helppo se tuhlata koska liian helposti ansaittuun omaisuuteen ei tunne kiintymystä ja siten sitä ei osaa arvostaa. Tätä ei voi ymmärrettävästi kääntää sanonnaksi ”What comes by singing, goes by whistling”, mutta englanniksi sananlasku ”easy come, easy go” sisältää saman moraalisen opetuksen.³⁹

Edellä mainittu esimerkki kertovat siitä, että puhuttu kieli on itse asiassa sen kertojan tuottama koodisto, joka muokkautuu sen käyttäjän mukaan. Sanoilla ei ole vain yhtä, universaaliala merkitystä, vaan sanojen merkitys elää jatkuvasti ja merkitystä rakennetaan jatkuvasti uudelleen. Merkitys rakentuu niin puhujan kuin kuuntelijan tai kirjoittajan ja lukijan välillä. Lisäksi kielen merkitys rakentuu useista muista taustatekijöistä kuten henkilön kokemuksesta, tilanteen kontekstista, äänensävyistä,

³⁸ (Jokinen;Juhila;& Suoninen, 2016, s. 27)

³⁹ (the 50 most important english proverbs, 2016)

aikasidonnaisuudesta, ennakkoluuloista, käsityksistä jne.⁴⁰ On hyvä huomata että kieli on paitsi kirjoitettua tai puhuttua viestintää, tässä kontekstissa kieleen luetaan myöskin sanaton viestintä, jota vastaanottaja joutuu tulkitsemaan.⁴¹

Huomionarvoista on, että diskurssianalyysi käsittelee kieltä erityisesti kielenkäyttäjän luomana aktiivisena toimintana. Koska kieltä tuotetaan aktiivisesti, on analysoijan otettava huomioon kielenkäyttäjän oma konteksti sekä intressit. Varsinaisena analyysin kohteena ovatkin kielen tuottajan käyttämät ilmaisut ja kielikuvat joilla kielen tuottaja todellisuutta rakentaa.

Foucault määrittelee diskurssin yhteiseksi tavaksi jäsentää todellisuutta representaatioiden kautta. Representaatio on taas ajattelun ilmentymä kielessä, eli henkilön oma kokemus rakentuu representaatioissa muille ymmärrettävään muotoon. Diskurssi ilmenee täten eri ryhmille suunnattuna yhteisenä tapana jäsentää todellisuutta omassa piirissään. Diskurssi on täten yhteisön sopimuksenvaraisesti tai pakosta hyväksymä merkityskokoelma. Voidaan puhua esimerkiksi lääketieteen diskurssista, kauppatieteellisestä diskurssista, uskonnollisesta diskurssista jne.⁴²

Suoninen käyttää tästä tulkintatavasta nimitystä ”selonteko” erotuksena siitä, että esittelijä ainoastaan refleктоisi ulkoista todellisuutta. Selonteoilla konstruoidaan maailmaa jatkuvassa kehässä 1. merkitysten rakentaminen 2. merkitysten jakaminen vuorovaikutuksessa 3. maailman rakentuminen vuorovaikutusten kautta. Esimerkkinä merkitysten kautta rakennetusta diskurssista voidaan käyttää lääketieteen diskurssia.⁴³

Kaksi lääkäriä voi heti aloittaa keskustelun omasta tieteenalastaan ja heitä kiinnostavasta aiheesta. Aloittaessaan keskustelun esimerkiksi lääketieteellisestä operaatiosta he tietävät heti mistä puhutaan, heidän ei tarvitse selventää toisilleen alan termistöä tai kertoa toisilleen miksi operaatio suoritetaan tai missä vaiheissa. Tämä on heille täysin selvää, jos he ovat omaksuneet oman alansa diskurssin. Mikäli ulkopuolinen henkilö sattuu kuulemaan tällaisen keskustelun, se ei kerro hänelle yhtään mitään koska hän ei ole kyseisen alan diskurssin ”sisällä” eli omaksunut tällaisen alan puhutavan omaa koodistoa.⁴⁴

Kieli myös jatkuvasti ylläpitää sisäänrakennettuja valtarakenteita. Esimerkiksi erityisesti nuorten naisten kohtaama ”tytöttely” on hyvä esimerkki tilanteesta, jossa

⁴⁰ (Paltridge, 2012, ss. 39-41)

⁴¹ Tästä hyvänä esimerkkinä ns. kansainväliset käsimerkit.

⁴² (Foucault, 2010, ss. 91-92)

⁴³ (Jokinen;Juhila;& Suoninen, 2002, ss. 20-21)

⁴⁴ (Foucault, 2010, ss. 98-99)

kutsuja antaa ymmärtää, ettei tämä ole tasavertainen keskustelukumppani kutsujan kanssa, vaan heikommalle osapuolelle on tarjolla ainoastaan sivustaseuraajan rooli. Omilla sanavalinnoillaan voi siis korostaa, vähätellä, nöyryyttää, ylistää jne. jotain toista henkilöä tai asiaa. Valtarakenteet elävät erityisesti sukupuolisessa kielenkäytössä, sillä kieli on väline jolla sukupuolta tuotetaan, mutta kielellä voi luoda myös muita rakenteita esim. iän tai ihonvärin suhteen.⁴⁵

Diskurssi ei myöskään ainoastaan rakenna yhteisöjä ja uusia merkityksiä, vaan pitkälle vietyinä diskurssi itsessään luo jatkuvasti uutta todellisuutta rakentaessaan jatkuvasti uusia yhteisöjä, uusia merkityksiä ja representaatioita. Samalla kun uusia yhteisöjä rakennetaan, luodaan myös raja-aitoja ”meidän” ja ”toisten” yhteisöjen välille. Näin ollen diskurssin kriittinen tutkiminen on käytännössä vallitsevan todellisuuden purkamista osiin analysoimalla yhteisön käyttämiä sanoja, sanontoja, lauseita ja idiomeja. Analysoimalla diskurssia voidaan näin ollen nähdä yhteisöä kannattelevat arvot, asenteet, raja-aidat, ihanteet ja tavoitteet.

2.3. Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on tutkimusmenetelmä, jossa aihetta lähestytään kirjoitetun tai puhutun kielen kautta purkamalla kieli osiin ja tarkastelemalla sitä sosiaalisena konstruktiona ja täten katsomalla mistä nämä konstruktiot syntyvät. Konstruktioiden kautta selvitetään kielen kautta synnytyt valtarakenne, asenteet ja oletukset.⁴⁶

Stephanie Taylor määrittelee 4 tapaa lähestyä diskurssianalyysia:

- Tarkastella kieltä suhteutettuna erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin tai käyttäjiin
- Tarkastella kielen käyttöä enemmän kuin itse kieltä
- Tarkastella kieltä ennalta sovittuna kuviona osana jotain suurempaa kokonaisuutta esimerkiksi politiikka tai mekaniikka
- Lähestyä aihetta osana laajempia ja abstraktimpia konteksteja kuten ”yhteiskunta” tai ”kulttuuri”⁴⁷

Pro gradu-työni aiheena on siis diskurssianalyysi vuoden 2009 yliopistouudistuksen ympärillä käydystä keskustelusta. Työn kontekstina voi pitää erityisesti poliittista

---

⁴⁵ (Paltridge, 2012, s. 24)

⁴⁶ (Paltridge, 2012, ss. 2-5)

⁴⁷ (Taylor, 2001, ss. 44-59)

diskurssia, koska lain voimaan saattaminen Suomessa edellyttää poliittista tahtoa ja näin ollen keskustelu käydään politiikassa. Toinen konteksti työlleni on akateeminen yhteisö, jossa laki herätti runsaasti keskustelua ja nämä keskustelijat ovat olleet niitä, joiden työhön laki suoranaisesti vaikutti. Työn edistyminen edellyttää tällöin tutustumista erityisesti poliittiseen diskurssiin ja sille ominaisiin käsitteisiin. Akateeminen yhteisö taas koostuu yliopistojen työntekijöistä eli professoreista, tutkijoista, opettajista, hallintohenkilöstä ja opiskelijoista.

Mikäli siis yliopistolain sen käsittelyn aikana saamasta kritiikistä nousee esille esimerkiksi lause ”uusi yliopistolaki tuhoaa sivistyksen”, on lause purettava perusteellisesti etsien siitä rakenteita ja vaikutteita, jotka ovat tuoneet lauseen sen ymmärrettävään muotoon. Kuka kritiikin esittää? Missä tilanteessa se on esitetty ja kenelle? Onko lauseen esittäjän agendana omien poliittisten päämäärien ajaminen vai aito huoli sivistyksestä? Mitä ymmärretään sivistyksellä ja onko se ollut täydellistä ennen yliopistolakia?

Politiikka on käsitteenä abstrakti ja moniselitteinen sekä sen välineet ovat hyvin moninaisia. Yksinkertaisesti esitettynä politiikassa voidaan katsoa kyseessä olevan erilaisten arvojen yhteensovittamista ja niiden edistämistä yhteiskunnassa. Eräs määritelmä sille on erityisesti joukkovoimasta kumpuavaa yhteisten asioiden hoitamista, kuten tavoitteiden määrittelyä, lainsäädäntöön vaikuttamista, erinäisten eturyhmien etujen ajamista tai yhteiskunnan yhteisten pelisääntöjen laatimista.

Koska politiikassa on kyse suuresta joukosta ihmisiä ja näille yhteisten arvojen edistämisestä, liittyy poliittiseen diskurssiin voimakas polaarisuuden määritelmä ja ääripäiden yhteensovittaminen. Erilaisia politiikassa käytettyjä ääripäitä ovat mm. oikeisto – vasemmisto, yksilöllisyys – joukkovoima, konservatiivisuus – uudistusmielisyys, kansainvälisyys – kotikutoisuus, kansanomaisuus – elitismi jne.

Politiikan sisällä taas esiintyy useita erilaisia yhteiskunnallisia liikkeitä sekä aatteita, joiden yhteensovittaminen edellyttää poliittista tahtoa ja kompromisseja. Diskurssianalyysin käytölle tutkimusmenetelmänä vaikeutta luo sen haasteellisuus rajata diskurssi tarpeeksi laajasti, mutta kuitenkin riittävästi. Pelkän sanaston analysoiminen ei ole diskurssianalyysia vaan kielipeliä joka jättää puhujan aktiivisena toimijana sekä tämän kontekstin huomiotta. Diskurssin rajaaminen taas tiukasti aiheeseen on haastavaa sen abstraktisuuden takia.

Työ liittyy myös voimakkaasti akateemiseen ja tieteelliseen diskurssiin, jonka vuoksi myös akateemisuuden keskeisiä vaatimuksia on hyvä avata. Akateemisuus

nivoutuu tieteen tekemisen ja sen arvostuksen ympärille ja tämän perimmäisenä tavoitteena taas uuden tiedon tuottaminen maailmaan. Akateemisessa maailmassa vaalittuja arvoja ovat mm. tieteen vapaus ja riippumattomuus, kriittisyys, kyseenalaistettavuus ja universalisuus. Tieteellinen yhteisö on myös ollut aina autonominen ja pitänyt tiukasti kiinni siitä, että se pystyy määrittelemään omat kriteerinsä tieteen tekemiselle ja arvioimaan sitä. Osaltaan yliopistolain katsottiin uhkaavan tätä asetelmaa.⁴⁸

Paltridge määrittelee onnistuneen diskurssianalyysin edellytyksiksi ainakin⁴⁹:

- Keskeinen idea aihealueesta, jonka ympärille puhuttu tai kirjoitettu diskurssi keskittyy ja aiheen ympärillä liittyvät keskeiset kysymykset
- Ymmärrys siitä, miten diskurssianalyysi voi vastata tutkimuskysymyksessä esitettyihin kysymyksiin
- Syvällinen perehtyminen käsiteltävänä olevan aihealueen diskurssiin, kuten termistöön ja viimeisiin suuntauksiin.
- Ymmärrys siitä, miksi kysymykset kirjoitetun tai puhutun diskurssin nostattamat kysymykset ovat tärkeitä missäkin kontekstissa
- Mahdollisuus hankkia tutkimusaineistoa eli dataa diskurssianalyysia varten

Edellä mainittujen perusteella työ on siis taustoitettava riittävästi ja perehtyen ei pelkästään korkeakoulupoliittiseen diskurssiin Suomessa vaan myös laajemmin yliopistojen toimintaan, historiaan ja ohjailuun. Kysymykset joihin työssä pyritään diskurssianalyysin kautta vastaamaan, on määritelty tutkimuskysymyksessä ja –suunnitelmassa. Tutkimuskysymyksen katson olevan tärkeitä suomalaisen korkeakoulututkimuksen kontekstissa. Vuoden 2009 yliopistolaki on suurimpia muutoksia mitä suomalainen korkeakoulutus on kokenut ja siksi sen aiheuttamat kysymykset on käytävä huolellisesti läpi.

2.4. Kritiikki

Diskurssianalyysia on kritisoitu pelkkien kielipelien rakentamisesta. Vaikka se tarjoaa tapoja ymmärtää omaa kielenkäyttöä ja tuo uudenlaisia näkökulmia keskusteluun esim. politiikassa, se tarjoaa vain vähän eväitä todellisuuden ymmärtämiseen tai tuo siitä

⁴⁸ (Hirsjärvi;Remes;& Sajavaara, 2015, ss. 18-23), (Wallgren, Yliopistojen autonomian kaventaminen, 2009, ss. 213-217)

⁴⁹ (Paltridge, 2012, ss. 204-205)

itsestään hyvin vähän tietoa. Tämä voidaan hyväksyä osittain, sillä diskurssianalyysi ei itsessään tuota mitään uutta tietoa ellei sen laatija pysty esittämään mitään muuta todistusaineistoa omien johtopäätöstensä tueksi tai pysty suhteuttamaan sitä aiempiin tutkimuksiin.⁵⁰

Toinen menetelmän kohtaama kritiikin aihe on nähdä kaikki suhteutettuna ympäröivään maailmaan. Kaikki ei ole vain sanojen tuottamaa tulkintaa vaan meitä ympäröi myös todellisuus jota ei voi kyseenalaistaa. On olemassa asioita kuten vesi, kivi tai maaperä itsessään eikä sen olemassaolo ole kiinni sen tulkinnasta. Kiven, joka osuu heitettynä jotakuta päähän, aiheuttama kipu on hyvin todellista eikä vain tilannesidonnaista tulkintaa. Siksi sitä ei voi käyttää itsessään minkä tahansa asian analysoimiseen vaan kyseessä on lähinnä valtarakenteita tutkiva metodi.

Diskurssianalyysi on kohdannut myös kritiikkiä liiallisen subjektiivisuutensa perusteella. Millä voidaan vakuuttaa, ettei kriittisen diskurssianalyysin tuottama kritiikki ole tarkoitushakuista, ja millä tutkija voi varmistua siitä, että kritiikki on oikeasti validia? Ohjaavatko analyysoijan omat negatiiviset kokemukset liiaksi tulkitsijan päättelyketjuja niin että tutkimustuloksista tulee ennalta päätettyjä, jolloin voidaan puhua pseudotieteestä?⁵¹ Tämä voidaan estää aineiston laajalla valikoinnilla, niin ettei yksittäinen aineistokappale pääse liiaksi vaikuttamaan lopputuloksen syntymiseen vaan aineistoa on tasapuolisesti ja sitä on tulkittu kriittisesti. Myös tutkijan on tunnistettava omat heikkoutensa esimerkiksi omien mieltymystensä vaikutusten minimoimiseksi.

2.5. Aineisto ja sen rajaus

Jaan tutkielmassani analyysin kahteen osaan: poliittiseen sekä yliopistoyhteisön sisällä käytyyn kontekstiin. Lainsäätäjän on tehtävä esitys lakien hyväksymisestä ja demokraattiseen perinteeseen on kuulunut, että asiasta käydään keskustelua avoimuuden edistämiseksi ja siksi että päättäjien mielipiteeseen voisi vielä vaikuttaa.

Asian käsittely poliittisessa kontekstissa on tapahtunut ensisijaisesti lainsäädännön kautta. Laki on tullut hyväksytyksi normaalin lainsäädäntötyön kautta eli sen esitöihin kuuluu hallituksen esitys HE 7/2009. Asian ympärillä on käyty keskustelua eduskunnassa lakiesityksen lähetekeskustelun yhteydessä (26.2.2009),

⁵⁰ (Jokinen;Juhila;& Suoninen, 2002, ss. 234-235)

⁵¹ (Jones 2007, ss.339)

asian ensimmäisen käsittelyn yleis- ja yksityiskohtaisen keskustelun yhteydessä (11.6.2009) sekä toisen käsittelyn (16.6.2009) yleis- ja yksityiskohtaisen keskustelun yhteydessä. Lähetekeskustelun yhteydessä on puheenvuoroja käytetty 127, ensimmäisen käsittelyn yhteydessä 100 ja kolmannen käsittelyn yhteydessä 27. Näin ollen asiasta on käytetty dokumentoituja poliittisia puheenvuoroja yhteensä 254.⁵²

Asiasta käytiin paljon keskustelua myös akateemisen yhteisön sisällä ja siksi on perusteltua käyttää lähdemateriaaleina myös akateemisen yhteisön omaa mediaa. Näitä ovat yliopistojen omat henkilöstölehdet joista tutkielmaan valitsin suurimpien yliopistojen henkilöstölehdet sekä suurimmat opiskelijalehdet. Tutkielmaani olen näistä tutkimusaineistoksi valinnut lehdet: Yliopisto (Helsingin yliopisto), Aikalainen (Tampereen yliopisto), Aurora (Turun Yliopisto), Ylioppilaslehti (Helsingin yliopiston ylioppilaskunta) sekä Aviisi (Tampereen yliopiston ylioppilaskunta). Nämä viisi lehteä kattavat median akateemisen yhteisön jäsenet eli professorit, muu opetus- ja tutkimushenkilöstö ja muu henkilöstö sekä opiskelijat. Ottaessani tarkasteluun sekä henkilöstö- että opiskelijalehdet tahdon saada mahdollisimman monipuolisen kuvan keskustelun eri painotuksista.

Ajallisesti ajoitan tutkimuksen vuoden 2008 alun ja 2009 puolenvälin väliseen aikaan. Tällä ajanjaksolla on käyty akateemisen yhteisön sisällä suurin osa siitä keskustelusta, joka on alkanut siitä, kun esitys innovaatioyliopistosta on saatettu tutkimuksen ja opetuksen kehittämissuunnitelmaan ja päättynyt lain hyväksymiseen 16.6.2009. Pyrin ottamaan tutkielmassani huomioon lähinnä laista käydyn keskustelun, jolloin analyysin ulkopuolelle jätetään puhtaasti uutisluontoiset ja raportoivat artikkelit. Analyysin toisessa luvussa materiaalinani on viisi akateemisen yhteisön sisällä ilmestyvää lehteä, joiden profiili ja tutkielman kannalta relevantti sisältö lyhyesti kuvailtuna on:

- Yliopisto-lehti
  - o ”Yliopisto” on Helsingin yliopiston julkaisema henkilöstö- ja tiedelehti. Lehti ilmestyy 11 kertaa vuodessa. Yhden numeron keskimääräinen rakenne on: pääkirjoitus, uutisia lyhyesti, artikkeleita, kirja-arvosteluja, kolumneja, keskustelua sekä lopuksi HY:n sisäisiä väitös- ja nimitysuutisia. Lehti on kaksikielinen. Yhden numeron sivumäärä

---

⁵² (Valtiopäiväasiakirjat, 2009),

vaihtelee 64 tai 72 välillä. Lehden päätoimittajana on ollut ko. ajanjaksolla Maria Pemberton.

Tarkasteluajanjaksona on lehdessä ilmestynyt yhteensä 26 yliopistolakia tai yliopistouudistusta koskevaa juttua. Näistä 17 voidaan luokitella keskusteluksi ja 9 uutiseksi. Rajanveto näiden välillä ei kuitenkaan ole mutkatonta, sillä uutisointi liittyy niin käynnissä olleeseen kanslerin ja rehtorin vaaleihin sekä HY:n omaan organisaatiouudistukseen joka toteutettiin samaan aikaan lain uudistuksen kanssa.⁵³

Lain ja sen tuomien muutosten käsittely rajoittuu ”Yliopistossa” paljolti lehden pääkirjoituksiin. Pääkirjoituksissa, joissa käsitellään lakiuudistusta, kaksi on rehtorin, viisi vararehtorien, kolme kanslerin, yksi kvestorin sekä yksi yliopiston hallintopäällikön laatimia. Pääkirjoituksissa, joissa lehden linjaa määritellään, tuodaan esiin siis erityisesti yliopistojen johtajien näkemykset käsillä olevasta laista. Lehdellä on kyllä keskustelupalsta, mutta tarkasteltavana ajanjaksona siellä on ilmestynyt ainoastaan 3 aihetta käsittelevää kirjoitusta.

Suhteellisen harvaan ilmestyvänä ”yliopisto” ei julkaise niinkään yliopistomaailmaa koskevia uutisia, vaan sen pääpaino on tiedemaailman uutisoinnilla.

- Aikalainen

- o Aikalainen on Tampereen yliopiston oma tiede- ja kulttuurilehti, joka on tutkimuksen tarkastelujaksona ilmestynyt 18 kertaa vuodessa, kahden viikon välein pl. kesäkuukaudet. Lehden päätoimittaja on ollut tarkasteltavana ajanjaksona Heikki Laurinolli. Lehden formaatti on tabloid ja yksi numero käsittää 16 sivua. Yhden numeron rakenne on kansilehti, yliopistoa koskevat uutiset, keskustelu, pääartikkelit ja väitös- ja nimitystiedotteita.

Vuoden 2008 aikana alkupuolella keskustelu ja uutisointi on vähäistä, sillä tuolloin eniten palstatilaa saavat suunnitteilla oleva ”Sisä-Suomen yliopistoallianssi”-nimellä eteenpäin viety projekti Tampereen, Jyväskylän ja Tampereen teknillisen yliopiston välisestä yhteistyöstä,

---

⁵³ Kyseisenä ajanjaksona HY:ssa suoritettiin sekä kanslerin että rehtorin vaalit, kun kansleri Kari Raivio jäi eläkkeelle. Uudeksi kansleriksi valittiin rehtori Ilkka Niiniluoto ja uudeksi rehtoriksi taas vararehtori Thomas Wilhelmsson.

tuleva kanslerin- sekä rehtorinvaali sekä yliopiston auditointi, josta TaY ei päässyt läpi.

Tutkimusmateriaali koostuu 21 lehtijutusta, joista 10 on suoraan keskustelua ja 11 uutisluontoisia, mutta sisältävät kuitenkin lainauksia joilla keskusteluun osallistutaan.

- Aurora

- Aurora on Turun yliopiston henkilöstö- ja sidosryhmälehti, joka on tarkasteluajankohtana ilmestynyt kolme kertaa vuodessa. Näin ollen Auroralla on vain ilmestymisaikana vain viisi julkaistua numeroa. Päätoimittaja on ollut tarkasteltavana ajanjaksona Maija Paloheimo.

Aurora on puhdas tiedelehti ja sen sisältö on pääasiassa tiedemaailmassa ajankohtaisia uutisia. Lehdessä on näiden lisäksi pääkirjoitus, kolumni, tiedetarjotin eli pikku-uutisia, TY:n alumnin esittely sekä nimitys- ja väitösuutisia. Lehdessä on tarkasteltavana ajanjaksona ilmestynyt ainoastaan yksi varsinainen keskusteluna pidettävä pääkirjoitus ja neljä muuta uutista jotka koskevat Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun yhdistymistä tai korkeakoulujen käynnistämää varainhankintaa. Niinpä ”Auroran” osuus tässä osiossa jää vajavaiseksi.

- Ylioppilaslehti

- Ylioppilaslehti on Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) kustantama Suomen vanhin ylioppilaslehti. Lehti on perustettu jo 1913 ja ollut opiskelijajournalismin edelläkävijä ja suunnannäyttävä. Käsiteltävänä ajanjaksona lehti on ilmestynyt kahden viikon välein kevät- ja syyslukukauden aikana. Lehdellä on ilmestymisensä aikana ollut päätoimittaja ja kaksi kokopäiväistä toimittajaa sekä avustajia. HYY:n edustajisto valitsee lehdelle päätoimittajan, jonka toimikausi on kaksi vuotta. Päätoimittajalla on vapaus määrittää lehden journalistinen linja, formaatti sekä visuaalinen ilme. Tarkasteltavan ajanjakson aikana päätoimittaja on vaihtunut niin, että alkuvuoden 2008 lehteä on toimittanut Elina Kervinen ja kesästä eteenpäin Veera-Luoma-aho.

Molemmat päätoimittajat ovat julkaisseet lehteä tabloid-formaatissa. Yhden numeron sivumäärä on ollut joko 24 tai 28.

Kervisen ylioppilaslehden rakenne on kansilehti, pääkirjoitukset ja sisällysluettelot, uutiset HYY:stä tai HY:stä tai muuten opiskelijoita lähellä olevia asioista, Asiaa-sivut eli 1-2 ajankohtaiseen asiaan perehtyvää artikkelia, pääjuttu tai – jutut, kulttuurisivut, HYY tiedottaa palsta sekä HYY:n alaisten järjestöjen omat ilmoitukset ja viimeisillä sivuilla ”Hömppä” eli kevyemmät ja huumoripitoisemmat jutut. Takakannessa on vielä lisää HYY:n ilmoituksia tai uutisia.

Luoma-ahon Ylioppilaslehden rakenne on: etusivu, jossa esitellään henkilökuvan kohdetta; pääkirjoitukset sekä sisällysluettelo; uutiset; debatti-sivut joissa on sekä mielipidekirjoitukset että nokkapokka-palsta, jossa kaksi erilaista näkökantaa argumentoi jostain mielipiteitä herättävistä aiheista; Zeitgeist-sivut, joissa kerrotaan jostain ajankohtaisista opiskelijaelämään ja yhteiskuntaan liittyvistä aiheista; pääjuttu; kulttuuri-sivut; henkilökuva jostain ansioituneesta, yleensä alle 35-vuotiaasta, kulttuurin, urheilun tai liike-elämän osaajasta; HYY:n ja järjestöjen ilmoitukset ja viimeisenä ”omat” eli toimituksen omat nostot yleensä humoristisella otteella. Molemmilla päätoimittajilla on lehdissään myös kolumnisteja sekä vakiopalstoja.

Vuoden 2008 aikana ylioppilaslehdessä käsitellään tulevaa lakia lehden uutisoinneissa todella vähän, sen sijaan nostoina nousevat esille vuoden aikana muut ajankohtaiset asiat kuten rehtorin sekä kanslerin vaali, uuden pääsihteerin valinta seuraavalle kolmivuotiskaudelle, kolmannen ylioppilastalon käyttöönotto sekä lähestyvät kuntavaalit. Eniten tilaa tuntuu saavan uutisoinnissa HYYn järjestötilajako, jossa HYY:n järjestötiloissa toimivat osakunnat joutuivat tiivistämään tilojaan ja muuttamaan pois pitkään hallinnoimista tiloistaan. Myöhemmin asiaa puitiin KHO:ssa saakka.

Vuoden 2009 alusta lähtien lakia käsitelläänkin joka lehdessä niin uutisoinneissa kuin mielipidepalstallakin ja keskustelu käy kiivaana aina kesään saakka. Tutkimusaineisto koostuu 27 artikkelista, joista 12 uutisointia tai haastatteluja ja 15 keskustelua.

- Aviisi
  - o Aviisi on Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan kustantama ylioppilaslehti. Lehti on tarkasteluajankohtana ilmestynyt 18 kertaa vuodessa kahden viikon välein. Päätoimittaja on kesäkuuhun 2008 ollut Tuomo Tamminen ja tästä eteenpäin Seppo Honkanen. Lehti on ilmestynyt leikatussa tabloid-formaatissa ja yksi numero on yleensä 24-32 sivua. Aviisin numeron rakenne on: kansilehti; pääkirjoitus sekä Tamy:n toimijan kirjoittama kahden palstan teksti; uutiset, pääjutut, joita on yleensä kaksi; kulttuurisivut; Tamy:n omat sivut; huumori ja sarjakuvat ja viimeisenä isohko henkilökuva. Takasivulla on vielä myös ”Alli Nokka”-nimimerkillä kirjoittava henkilö, joka esittää omia kärkeviä huomioitaan lähinnä Tamy:n edustajiston toiminnasta. Honkasen tullessa päätoimittajaksi rakenne muuttuu hieman: Henkilökuva siirtyy viimeisille sivuille ja keskustelu muuttuu lyhyemmiksi ”älähdyksiksi”.

Päinvastoin kuin Ylioppilaslehdessä, alkuvuodesta 2008 uutta yliopistolakia käsitellään enemmän, kun taas loppuvuodesta käsittely vähenee. alkuvuodesta 2009 käsittely taas on kuumimmillaan myös ”Aviisissa” sisältäen niin keskustelua kuin uutisointiakin. Tarkasteluaineisto sisältää 25 artikkelia, joista 19 voidaan katsoa keskusteluksi ja 6 uutisoinniksi tai haastatteluksi.

Muita tarkastelujakson ajankohtaisia aiheita ovat mm. työmarkkinaoikeuden päätös Suomen ammattikorkeakoulujen liiton (SAMOK) työsuhteista, jossa kaksi SAMOK:n työntekijää olivat riitauttaneet työsuhteensa määräaikaaisuuden eikä työmarkkinatuomioistuimien ollut nähnyt määräaikaaisuudelle perustetta; Yliopistoallianssi-yhteistyö; Tampereen yliopiston auditointi ja tuleva kanslerin ja rehtorin vaali.

3. Lain käsittely poliittisessa kontekstissa

Analyysini etenee niin, että lainaan henkilöä mahdollisimman tarkasti. Lyhennän kuitenkin lainauksia, mikäli se on mahdollista ilman että alkuperäinen sanoma

vaarantuu. Pyrin pitämään lainaukset mahdollisimman alkuperäisenä ja niin että niistä ei muodostu vääriä käsityksiä.

Lainauksissa on tummennettu sellaiset kohdat, jotka mielestäni ovat analyysin tai argumentoinnin kannalta ratkaisevia tai erityisen painavia. Tummennettuna ovat kohdat ja sanamuodot, joiden kautta puhuja tai kirjoittaja rakentaa valta-asemaa itsensä sekä kuulijan tai lukijan välille. Lainauksen jälkeen käsittelen ko. lainauksen ja ”puran osiin” sen sisältämän argumentoinnin ja vertaan sitä siihen kontekstiin, minkä lausuja ilmaisee tai muuten tuo esille. Samassa yhteydessä tuon myös vaihtoehdoisen tulkintatavan ja tuon myös esille puhujan taustan ja muut mahdolliset olosuhteet, joiden katson olevan analyysin kannalta olennaisia. Tämä sama menetelmä on käytössä myös luvussa neljä. Poliittisen kontekstin polarisoitumisen vuoksi olen jakanut tämän luvun kahteen alalukuun, lain puolustamiseen ja vastustamiseen, ja näiden puolesta käytävien argumenttien listaukseen, joka tehdään alaluvuittain.

Poliittisen kontekstin materiaali koostuu yhteensä 254 puheenvuorosta, jotka ovat lain hyväksymisen kannalta joko positiivisia, negatiivisia tai neutraaleja. Puheenvuorot ovat jakaantuneet seuraavasti:

	Positiiviset	Negatiiviset	Neutraalit
Lähetekeskustelu	59	43	25
1. Käsittely	58	31	11
2. Käsittely	17	10	0

Puheenvuoroihin on laskettu mukaan myös asian esittelypuheenvuorot, jonka ovat pitäneet lähetekeskustelussa opetusministeri Henna Virkkunen sekä 1. käsittelyssä sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Raija Vahasalo. Opetusministeri on käyttänyt puheenvuoroista lähetekeskustelussa 5, asian 1.käsittelyssä 4 ja 2. käsittelyssä 1.

3.1 Lain puolustaminen

Lain puolesta käytettiin eduskunnassa kaikkiaan 134 puheenvuoroa, joiden keskeisen sisällön olen tiivistänyt kolmeen keskeiseen argumenttiin: Laki on välttämätön uudistus suomalaisen yliopistomaailmaan, laki vastaa yliopistojen omaan toiveeseen saada itsenäinen asema sekä laki mahdollistaa sellaisen toiminnan, jota voimassa oleva lainsäädäntö ei ole vielä mahdollistanut. Poliittisessa kontekstissa lain uudistamista luonnollisesti puolustivat enimmäkseen hallituspuolueet eli Keskusta, Kokoomus, RKP

ja Vihreät. Näistä kuitenkin Vihreiden eduskuntaryhmästä lähtevät kommentit ovat kriittisempiä verrattuna hallituskumppaneihin.

Asian käsittely kulkee lähetekeskustelussa, jossa keskustelun pohjana on hallituksen esitys, enemmän periaatteellisella tasolla kuin lain 1. käsittelyssä. Tällöin keskustelun pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö. Asian 2. käsittelyssä ovat äänessä lähinnä lain vastustajat, koska tässä käsittelyssä laki voitaisiin enää joko ainoastaan hyväksyä tai hylätä.

Asian käsittely on edennyt niin, että lähetekeskustelu hallituksen esityksestä on pidetty 26.2, asian 1. käsittely 11.6. ja 2. käsittely 16.6.2009.

3.1.2. Laki välttämättömytenä

Argumentti uudistuksen välttämättömyydestä lähtee ajatuksesta, että nykyinen yliopistolaki on omaan aikaansa ja säätämisensä aikaisiin käyttötarkoituksiinsa nähden vanhentunut ja jäykkä. Lain uudistamista ja voimaansaantoa ei voi enää viivyttää vaan lakiuudistus on saatava maaliin tällä hallituskaudella. Lainsäädännön uudistamisen tärkeys tulee esille jo opetusministeri Henna Virkkusen avauspuheenvuorossa tämän esitellessä lakia eduskunnalle lain lähetekeskustelussa vedoten ulkoiseen auktoriteettiin:

” ... *Myös kansainväliset arvioinnit, kuten OECD:n arvio korkeakoulujärjestelmästämmme vuodelta 2006, ovat **pitäneet tarkoituksenmukaisena sitä, että yliopistojen asema määriteltäisiin uudelleen valtionhallinnon yksikön sijasta itsenäiseksi oikeushenkilöksi.***

- Opetusministeri Henna Virkkunen/Kok. 26.2.2009

Koska lähetekeskustelussa on myös jo lähes selvää, että laki tullaan lähettämään sivistysvaliokuntaan käsiteltäväksi, on äänessä myös sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Raija Vahasalo:

”... *Yliopistot ovat vuokralaisia omissa tiloissaan, opiskeluajat venyvät kunnon ohjauksen ja yksilöllisen opetuksen puutteessa, tutkijat kituuttavat epävarmoissa työsuhteissa, pätkätyöt vaivaavat, naistutkijat kokevat lasikaton, **tuottavuusohjelma** nakertaa toimintaa. **Näistä ongelmista päästään uudistuksilla nyt eroon.***”

- Raija Vahasalo/Kok. 26.2.2009

Vahasalon puheenvuorossaan esittämä argumentti siis katsoo, että nykyinen ei-toivottava tilanne johtuu nimenomaan voimassaolevasta, jäykästä yliopistolaista, joihin

lainsäädännön uudistus tarjoaa ratkaisun. Vahasalon esittämät ongelmat kuitenkin kuuluvat enemmän yliopistojen itsehallinnollisen toiminnan piiriin. Vahasalolla on lakiin nähden suuria odotuksia, mutta hänen mainitsemansa ongelmat ovat enemmän yliopistojen omaan säädäntään kuuluvia.

Vahasalo viittaa myös, että hyväksymällä uusi yliopistolaki voidaan yliopistolaitos irrottaa valtion tuottavuusohjelmasta. Vuonna 2005 hyväksytty tuottavuusohjelman toimenpideohjelma linjasi, että yliopistojen toimintaa tehostetaan erinäisin toimenpitein mm. tehostamalla yliopistojen palveluverkoston toimintaa, keskittämällä yliopistojen hallintopalveluita sekä profiloitumalla vahvuusalueilleen. Tavoitteena oli parantaa yliopistojen toimintaa erityisesti lyhentämällä opiskeluaikoja ja vähentämällä yliopisto-opintojen keskeyttämisä.

Samainen ohjelma linjasi, että vuoteen 2011 mennessä vanhuuseläköitymisen aiheuttaman luonnollisen poistuman kautta vapautuvista n. 3000 virasta täytetään ainoastaan 50%. Näin ollen yliopistoista olisi vähennetty vuoteen 2011 mennessä 1500 virkaa ensisijaisesti tutkimus- ja koulutustehtävistä. Tavoite aiheutti suurta vastustusta yliopistoissa, sillä asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden katsottiin olevan pahasti ristiriidassa.⁵⁴

Voidaanko tuottavuusohjelma siis katsoa jonkinlaiseksi uhkaukseksi siitä, että mikäli hallituksen valmistelemaa esitystä yliopistolaiksi ei hyväksytä, on vaihtoehtona tuottavuusohjelman ulottaminen yliopistoihin? Näin asia voidaan nähdä, mikäli yliopistot nähdään julkista tehtävää toteuttavina instituutioina. Siksi puhuja voikin rakentaa mahdollisuuteen vedotun uhkauksen eli ”tarjouksen josta ei voi kieltäytyä”. Samaan viittaa puheenvuorossaan myös Anneli Kiljunen.

*”Toinen iso asia on valtion tuottavuusohjelma. Vaikka on luvattu, ettei siirtymäaikana tehdä muutoksia, on iso joukko yliopistojen työntekijöitä epävarmoja työsuhteiden jatkuvuudesta. **Olisi tärkeää sekä irrottaa yliopistot tuottavuusohjelmasta, että lopettaa yliopistoilla vallitseva määräaikaisten työsopimusten kulttuuri.***

*Liekö syy **tuottavuusohjelman** tai henkilöstöpolitiikan tai yliopistorakennemuutoksen, kun Lappeenrannan yliopistossa tämä epävarmuus realisoitui yli 50 henkilön YT-neuvotteluilla ja lopulta 12 virassa olevan työntekijän*

---

⁵⁴ (Opetusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma 2006-2010, 2005, ss. 27-34)

irtisanomisella. Yliopistomaailmassa historiallinen tapahtuma on kerrottu. Toivottavasti tämä ei ole yliopistomaailman arkea tulevaisuudessa.”

- Anneli Kiljunen/SDP 26.2.2009

Myös Lenita Toivakka vetoaa välttämättömyyteen lain hyväksymisen kanssa, koska uhkana on muuten suomalaisten yliopistojen tippuminen kansainvälisestä kehityksestä.

” Yliopistouudistuksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa suomalaisten yliopistojen mahdollisuutta toimia monialaisena sivistysyliopistona. Uudistuksessa nostetaan opiskelijat keskiöön, parannetaan opiskelun laatua ja, mikä tärkeintä, vahvistetaan opettaja—opiskelija-suhdetta. Myös opiskeluaikojen lyhentäminen on yksi tärkeä tavoite. Taustalla on myös kansainvälinen kehitys. Jos uudistusta ei tehtäisi, taantuisivat yliopistojemme toimintaedellytykset muihin maihin verrattuna. Toimintaympäristö muuttuu koko ajan, ja esimerkiksi yliopistojen kansainvälistymishaasteet kasvavat.”

- Lenita Toivakka/Kok. 26.2.2009

Yliopistojen jälkeenjääneisyyttä sekä vanhentuneita ja jäykkiä rakenteita esitetään myös syyksi uudistaa yliopistolakia, vaikka uudistusvaatimus ei kohdistuisikaan suoraan yliopistolaitokseen, kuten ed. Korhonen puheessaan toteaa:

” En lähde arvioimaan tämän lakiesityksen sisältöä, mutta totean vain sen, että yliopistojen kokonaisuudistus on epäilemättä välttämätön, jotta yliopistot voivat panostaa nykyistä enemmän koulutuksen ja tutkimuksen korkeaan laatuun sekä vastata kovenemaan kansainväliseen kilpailuun. Kun maailma muuttuu ympärillä, on tietysti yliopistojenkin kyettävä uudistumaan, mutta tarvittavia muutoksia on tietysti hyvä viedä läpi erityisen hyvää harkintaa käyttäen...”

- Timo V. Korhonen/Kesk. 26.2.2009

Kokoomuslainen kansanedustaja Jukka Mäkelä katsoo lain hyväksymisen ja sen aikaansaamat seuraukset peräti Suomen kilpailukyvyn kohtalonkysymykseksi puheenvuorossaan:

” Arvoisa puhemies! Minusta suurin yksittäinen konkreettinen tekijä Suomen kilpailukyvyn parantamiseksi on yliopistouudistuksen läpivienti ja Aalto-yliopiston toiminnan käynnistäminen. Olen vakuuttunut siitä, että tässä asiassa Suomella ei ole varaa peruuttaa. On katsottava tulevaisuuteen, ei menneisyyteen.

Koko Suomen kansantalouden kannalta on kohtalonkysymys, että Suomi menestyy kilpailussa osaamisintensiivisistä työpaikoista. Suomen vienti perustuu osaamiseen, ja siinä yliopistot, kuten uusi Aalto-yliopisto, ovat avainasemassa. Globaalissa

*kilpailussa Suomen valitseva strategia ja osaamisen taso kuitenkin haastetaan kerta toisensa jälkeen uudestaan ja uudestaan. Asia vain korostuu vallitsevassa **globaalissa taantumassa**. Jokaisessa lamassa menetetään työpaikkoja ja jokaisessa noususuhdanteessa syntyy uusia. Tärkein kysymys on, minne uudet työpaikat syntyvät. **Suomen on menestyttävä kilpailussa osaamisintensiivisistä työpaikoista**, koska se luo perustan työllisyydelle ja suomalaiselle hyvinvoinnille.”*

- Jukka Mäkelä/Kok. 11.6.2009

Näin ollen Mäkelä on luonut puheenvuorollaan tilanteen, jossa Suomen kilpailukyky globaaleilla tuote- ja työmarkkinoilla on vaarassa, jos laki ja sitä seurannut yliopistouudistus jätetään tekemättä. Laki on hyväksyttävä koska yliopistoissa koulutetaan osaavaa työvoimaa, jota taas markkinoilla halutaan ja tämä taas nostaa Suomen kilpailukykyä. Tämän vuoksi uudistusta ei Mäkelän mukaan voi jättää tekemättä.

3.1.3 Laki yliopistojen toiveena

Lakia puolustettaessa vastustajille muistutetaan useasti, että kyseinen laki on ollut yliopistojen toiveissa jo pitkään ja siksi se ei palvele niinkään poliittisia määränpäitä vaan vastaa siihen toiveeseen jotka yliopistot ovat esittäneet jo kauan valtiovallalle. Asia tuodaan esille jo Henna Virkkusen esittelypuheenvuorossa:

*”**Tätä uudistusta on odotettu yliopistoissa pitkään**, ja se on osa eurooppalaista kehitystä yliopistojen modernisoimiseksi. Esityksen päälinjat pohjautuvat yliopistojen rehtorien neuvoston vuoden 2005 manifestiin, jossa vaadittiin itsenäistä oikeushenkilöasemaa, taloudellisen toimintavapauden terävöittämistä, terävämpiä profiileja ja monipuolisempia rahoituslähteitä.”*

- Opetusministeri Henna Virkkunen/Kok. 26.2.2009

Muutenkin erityisesti kokoomuslaisten edustajien puheenvuoroissa tuodaan useita kertoja esille toteamus, että lakiuudistus on lähtenyt erityisesti yliopistojen aloitteesta ja vastaa juuri niiden toivomuksiin.

*”**Arvoisa herra puhemies! Tätä yliopistouudistustahan on valmisteltu jo viisi vuotta, ja tämä on uudistus, jota yliopistot ovat itse toivoneet**. Yliopiston sisäinen rakenne, tiedekunnat, oppilasvalinnat jne., säilyvät lähes ennallaan, mutta yliopistostahan tulee, kuten ministeri sanoi, itsenäinen yksikkö, itsenäinen budjettivastuullinen yksikkö”*

- Sirpa Asko-Seljavaara/Kok. 26.2.2009

*”Arvoisa puhemies! **Yliopistot ovat todellakin vuosien ajan toivoneet autonomiansa lisäämistä ja yliopistolain uudistamista.** Tämä hallituksen esitys on yhdessä yliopistojen työntekijöiden ja opiskelijoiden kanssa huolellisesti laadittu, ja muun muassa SYL on ollut voimakkaasti kannattamassa tätä esitystä.*

Yliopistot ovat toivoneet myös lisää vapautta sekä taloudellista autonomiaa, ja tämä lakiesitys aidosti vastaa siihen lisäämällä yliopistojen päätäntävaltaa sekä omaa vastuuta oman toimintansa ja taloutensa järjestämisessä.

- Outi Mäkelä/Kok. 26.2.2009

*”Arvoisa puhemies! **Aivan aluksi on perusteltua esittää kysymys, miksi suomalaiset yliopistot niin pitkään ja hartaasti ovat toivoneet yliopistoreformia.** Yliopistojen lähtökohdat muuttuneessa maailmassa edellyttävät sitä, että suomalaiset yliopistot pystyvät entistä paremmin kilpailemaan ja toimimaan samalla tavalla ja että yliopistoilla on vertaiset toimintaedellytykset kansainvälisten yliopistojen kanssa. ... Se on lähtökohta sille, **että yliopistot haluavat parempaa taloudellista ja hallinnollista autonomiaa.** Ne uskovat, että ne itse pystyvät paremmin vastaamaan maailman asettamiin haasteisiin suomalaisen yhteiskunnan hyväksi.”*

- Jukka Mäkelä/Kok. 26.2.2009

Toteamus siitä, että laki vastaa yliopistojen toiveeseen on tietysti perusteltu ja sillä voi vapauttaa itsensä vastuusta siitä, millaiseksi tulevaisuuden lainsäädäntö muodostuu. Mikäli kuitenkin laki vastaisi vain yliopistojen toiveisiin, voidaan samalla myös kysyä miksi lakia kuitenkin vastustetaan? Laki takaisi yliopistoille suuremman taloudellisen autonomian mutta samalla tuo yliopistoille taloudellisen vastuun. Perustuslain § 123 määrittää yliopistot itsehallinnollisiksi organisaatioiksi, joten taloudellinen autonomia ei tuo tähän asiaan muutosta.

Vetoaminen siihen, että lakiesitys on syntynyt yliopistojen toiveesta, on sinällään tosiasiallinen, mutta se voi myös toimia eräänlaisena ”vapaudu vankilasta”-korttina, jolla poliittinen päättäjät haluaa vapauttaa itsensä tekemänsä päätöksen vastuusta. Samalla kun yliopistot vapautetaan valtion tiliviraston asemasta, ne tulevat myös vastuullisiksi oman taloutensa hoidosta jolloin myös taloudenhoitoon liittyvät uhat konkretisoituvat eri tavalla.

Kyseisessä 5.11.2005 laaditussa yliopistojen rehtoreiden manifestissa yliopistojen rehtorit vaativat kyllä itsenäistä oikeushenkilön asemaa, mutta vaativat myös riittäviä panostuksia toteuttaa omaa perustoimintaansa eli tutkimusta, opetusta ja

taiteellista toimintaa. Tämän lisäksi yliopistot vaativat toimintaansa riittävää yleiskustannusosuutta kilpailussa tutkimusrahoituksessa, julkista valtaa varmistamaan tutkimus- ja opetustyölle riittävän infrastruktuurin, sekä laajentamaan yliopistojen ja yrityselämän taloudellista perustaa.

Vastineeksi yliopistot lupaavat kansainvälistää omaa tutkimustaan ja opetustaan, profiloitua omille vahvuusalueilleen, muodostaa sekä keskenään että tutkimuslaitosten kanssa strategisia liittoumia, kehittävät omia prosessejaan mm. lukukausirakenne, opiskelijavalinnat ja ohjaus, kannustavat yksiköiden välisiin monitieteisiin tutkinto-ohjelmiin sekä tehostavat hallintopalveluitaan ja terävöittävät johtamistaan.⁵⁵

Yliopistot ovat siis tosiasiallisesti vaatineet itsenäisempää oikeushenkilön asemaa, mutta tämä on ollut vain yksi vaatimus muiden joukossa. Yliopistot ovat vaatineet samalla myös muuten vakaata toimintaympäristöä ja julkiselta vallalta riittäviä panostuksia oman toimintansa tukemiseksi. Näin ollen vaatimus lain hyväksymisestä yliopistojen toiveena on asiasta vain toinen puoli. Tämän vuoksi lausujan ei voida sanoa olevan täysin rehellinen väittäessään, että yliopistot ovat vaatineet suurempaa taloudellista autonomiaa. Näin ne ovat kyllä tehneet, mutta vaatimukseen on sisältynyt muitakin reunaehtoja.

3.1.4 Laki mahdollistajana

Kautta linjan keskustelussa viitataan yleisiin ja tärkeisiin koulutuspolitiikan tavoitteisiin kuten ”huippututkimukseen”, ”vahvaan yliopistolaitokseen” sekä ”kehittyvään yliopistokoulutus”.

*” Arvoisa puhemies! Tämä on todella parasta, mitä Suomessa on pitkään aikaan, vuosikymmeniin, tapahtunut. Yliopistojärjestelmä, meidän kilpailukykyämme ja meidän tutkimuksemme ja meidän koulutuksemme ja opetuksemme kehto, saa taloudellisen ja hallinnollisen autonomian. **Tämä uudistus vahvistaa nimenomaan tutkimuksen ja opetuksen autonomiaa. Tämä on ihan itsestään selvä asia.**”*

- Tuulikki Ukkola/Kok 26.2.2009

*” Arvoisa puhemies! Miksi tämä asia on Suomelle niin tärkeä? **Suomen tulevaisuuden kannalta olisi vaikea miettiä tärkeämpää kysymystä kuin se, millä tavalla meidän koko koulutusjärjestelmämme, erityisesti yliopistolaitos, kehittyi. Tämä uudistus***

---

⁵⁵ (Manifesti, 2005)

antaa erinomaiset mahdollisuudet hyvässä yhteistyössä kaikkien eri toimijoiden kanssa viedä eteenpäin suomalaista yliopistoa.”

- Jukka Mäkelä/Kok. 26.2.2009

*” ---Yliopistolaitos on nyt meilläkin uudistuksen edessä. **Lain uudistamisen tavoitteena on luoda yliopistoille nykyistä paremmat toimintaedellytykset ja nykyistä paremmat mahdollisuudet kansainväliseen menestymiseen. ---**”*

- Oiva Kaltiokumpu/Kesk. 26.2.2009

*” Sivistysvaliokunta pitää ehdotettua yliopistolakiuudistusta tarpeellisena. **Suomi tarvitsee elinvoimaisen yliopistolaitoksen selvittääkseen nyky maailmassa. Tavoitteena on kansainvälisen huippuosaamisen lisääminen. Yliopiston tehtävänä on myös humanin ymmärryksen ylläpitäminen ja vahvistaminen yhteiskunnassa. Uudistuksen jälkeenkin yliopistolaitos säilyy alueellisesti kattavana ja yliopistoilla on edelleen perustuslaissa turvattu itsehallinto.**”*

- Raija Vahasalo/Kok. (SiV, pj. Esittelypuheenvuoro) 11.6.2009

Lain ollessa uudenlaisen, entistä paremman ja hienomman yliopistolaitoksen mahdollistaja puhuja asettuu samalla vanhaa yliopistolakia vastaan väittäen, että nykyinen lainsäädäntö on yliopistoja kohtaan liian sääntelevä ja estää täten yliopistoa kehittymästä kohti niitä tavoitteita, joiden katsotaan olevan mahdollisia yliopistolain uudistuksen kautta.

Yleisesti ottaen uudistuksilla haetaan parannusta johonkin tilanteeseen. Silti puheissa jää kautta linjan kovin epämääräiseksi se, mitä kyseessä olevalla uudistuksella ihan konkreettisesti haetaan. Keskustelu vilisee paljon ylevältä kuulostavia tavoitteita kuten ”huippuosaaminen” ja ”huippuyliopistot” tai ”kansainvälisyys” sekä ”kansainvälistyminen”, mutta silti keskustelussa esitetään kovin vähän konkreettisia esimerkkejä siitä, miten yliopistolain uudistus edistäisi näitä tavoitteita. Ainoa konkreettinen toimenpide tälle on itsenäisen oikeushenkilön aseman antaminen yliopistoille.

Puhuttaessa laista mahdollistajana puhutaan samalla myös kokonaisuutena ”vahvasta yliopistolaitoksesta” eli saman kattotermin alle niputetaan kaikki 20 yliopistoa. Vaikka lain myötä yliopistoyksiköitä tulisi karsimaan, olisi näitä siltikin niin paljon, etteivät nämä tulisi mahtumaan maailman huippuyliopistojen kapeaan kärkeen. Puhuttaessa huippututkimuksesta voidaan tutkimusalan huippu

katsoa useilla erilaisilla mittareilla, kuten vertaisarvioinnin läpäisy, hankittu tutkimusrahoitus tai julkaisutyypin luokittelu.⁵⁶

Toinen asia, minkä uuden yliopistolain keskustelussa katsotaan mahdollistavan, on myös laadukkaan koulutuksen edistäminen. Esimerkiksi Jukka Mäkelä katsoo puheenvuorossaan suomalaisen yliopistokoulutuksen kärsineen massoitumisesta opiskelijamäärien lisääntyessä ja opettaja-opiskelijasuhteen kasvaessa.:

” Arvoisa puhemies! Suomi vastasi aiemmin haasteiden kasvuun lisäämällä koulutusmääriä. Lisättiin voimakkaasti korkeakoulujen aloituspaikkoja etenkin teknisellä puolella, heikennettiin opettaja—oppilas-suhdelukua ja perustettiin uusia pieniä yksiköitä. Kun koulutuksen haasteet kasvavat ja rima nousee, siihen pitää vastata sisällöllisellä ja laadullisella kehittämisellä, ei kasvattamalla määriä. Yliopistojen toimintaympäristö, ilmiöt, jotka siinä muuttuvat — globaali maailma ja kilpailu, tietoyhteiskunta, teknologian nopea kehitys, ikääntyminen, kestävä kehitys, ilmastonmuutos — tuovat valtavia uusia haasteita yliopistoille. Niihin on vastattava laadulla, ei määrällä. ”

-Jukka Mäkelä/Kok. 11.6.2009

Tällöin argumentin esittäjä tekee yleistyksen siitä, että ainoastaan pienellä opettaja-opiskelijasuhteella tapahtuva koulutus voi olla laadukasta. Puhuja antaa myös kuulijan ymmärtää, että laadukkaan koulutuksen vastakohta on määrällinen koulutus, toista ei voi lisätä toisen kärsimättä.

Asian käsittelyn tekee problemaattiseksi laadukkaan koulutuksen määritelmä. Laadukas koulutus tarkoittaa eri toimijoille eri asioita. Laadukas koulutus voi tarkoittaa mm. koulutuksen helppoa läpäisevyyttä, hyviä työllistymismahdollisuuksia koulutuksen jälkeen tai koulutuksesta saatavaa mahdollisimman suurta hyötyä.

Laadukas koulutus näyttäytyy asian yhteydessä yleisargumenttina, jolla voidaan puolustaa minkälaisia toimenpiteitä tahansa. Tämän lisäksi puolustusargumenttina ”laadukas koulutus” on melko lailla vastaansanomaton, sillä kysyttäessä ”tuleeko suomalaisten yliopistojen tarjota opiskelijoilleen laadukasta koulutusta?” ei vastaaja käytännössä voi vastata kieltävästi.

3.1.5. Muita lakia puoltavia argumentteja

⁵⁶ Yleiskielessä sana ”tieteellinen julkaisu” on artikkeli tai siihen verrattava teos, jonka tarkoitus on edistää tieteenalansa tutkimustyötä ja kehitystä. (OKM, 2010, ss. 4-5)

Lain käsittelyn yhteydessä otetaan useita kertoja kantaa yliopistojen mahdollisuuteen periä lukukausimaksuja EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta kansalaisilta vieraskielisissä maisteriohjelmissa. Lain puolustajat katsovat tämän olevan hyvä ja tervetullut uudistus: *”Lakiesitystä on kritisoitu myös siksi, että siihen sisältyy määräaikainen kokeilu lukukausimaksujen perimisestä EU- ja Eta-maiden ulkopuolisilta opiskelijoilta. Mielestäni tämä kokeilu on varsin perusteltu, etenkin kun sen käyttöönottamiseksi on ensin luotava apurahajärjestelmä. Kyse ei siis todellakaan ole siirtymisestä tai hivuttautumisesta kohti maksullista korkeakoulujärjestelmää, kuten täällä on joissakin kriittisissä arvioissa, muun muassa ed. Viitamielen puheenvuorossa, esitetty.”*

– Lenita Toivakka/Kok. 26.2.2009

Siinä missä lain vastustajat pitävät lukukausimaksukokeilua porttiteorian esiasteena, joka myöhemmin johtaa koulutusmarkkinoiden epätasa-arvoistumiseen, pitävät sen kannattajat lukukausimaksukokeilua tervetulleena uudistuksena, joka tasapainottaa julkisen palvelun hyötyjen ja maksajien välistä epätasapainoa. Kysymyksen tiivistää Sanna Lauslahti: *”...Toiseksi, kun otetaan näkökulma, että ulkomaiset yliopistot keräävät lukukausimaksuja suomalaisilta, miksi meidän pitäisi antaa ulkomailta tulijoille ilmaisia koulutuspalveluja?”*

- Sanna Lauslahti/Kok. 11.6.2009

Lauslahden puheenvuorossa lukukausimaksujen kerääminen nähdään luonnollisena kehityksenä sille, että hän joka julkisesta palvelusta hyötyy, myös maksaa sen käytöstä vähintään jonkin verran. Lukukausimaksujen voidaan katsoa siis tulevan osaksi yliopistojen kansainvälistymisen ja yhdenvertaistumisen diskurssia, jossa yliopisto siirtyy ”uuteen kansainvälisyyteen”⁵⁷

3.2. Lain vastustaminen

On yleistä ja odotettavaa että eduskuntakäsittelyssä, jossa käsitellään hallituksen esityksestä lähtenyttä lakialoitetta, jakolinja lain vastustajien ja puoltajien kesken kulkee välillä oppositio – hallitus. Näin ollen kriittiset äänenpainot lakia kohtaan tulivat oppositiopuolueiden eli SDP:n, Kristillisdemokraattien, Perussuomalaisten sekä Vasemmistoliiton riveistä. Lain käsittelyn eri vaiheiden aikana on eduskunnassa pidetty yhteensä 84 kriittiseksi luokiteltavaa puheenvuoroa.

---

⁵⁷ (Nokkala, 2007, ss. 207-208)

On kuitenkin hyvä huomata, ettei lain kritisointi automaattisesti tarkoita sitä, että kyseistä lakiesitystä suoranaisesti vastustettaisiin. Keskustelu on ainoastaan yksi osa lainsäädännön etenemistä kohti sitä pistettä, jossa se joko hyväksytään tai hylätään. Keskustelu hyväksymisestä tai kokonaan hylkäämisestä on vuorossa vasta asian 2. käsittelyssä, jossa äänestetään ainoastaan tästä asiasta. Tällöin oppositiolla on viimeinen mahdollisuus vaikuttaa laissa esiintyviä havaitsemiaan puutteita vastaan.

3.2.1. Laki heikosti valmisteltuna

Heikko valmistelu eli lain heikot esityöt argumenttina sille, miksi lakia ei pitäisi hyväksyä, on eräänlainen vastustajien yleisargumentti sille, miksi lainvalmistelijoiden työ tyydytä sen lopullista hyväksyjää eli kansanedustajia. Tällaista kantaa edustaa esim. Erkki Virtanen puheenvuorossaan:

”... Vaikka sen valmistelussa onkin kuultu laajasti eri osapuolia, ei lausunnonantajien, erityisesti yliopistoissa työskentelevien opettajien, tutkijoiden ja opiskelijoiden, kriittisiä mielipiteitä ole kuunneltu, kun pykälää on kirjoitettu. Lakiesitys heijastaa lähes ainoastaan opetusministeriön ja yliopistojen ylimmän johdon tahtoa.”

- Erkki Virtanen/Vas. 26.2.2009.

Eli lakiluonnos on heikosti valmisteltu silloin, jos se tyydyttää ainoastaan lainvalmistelijan tai sille läheisen sidosryhmän intressejä. Lisäksi Virtanen näkee asiassa opetusministeriön ja yliopistojen ylimmän johdon samaksi osapuoleksi. Tällainen argumentaatio toisaalta on vastavoima muille akateemisen yhteisön jäsenille eli luo akateeminen yhteisö vs. johtajat- asetelmaa.

Hallituksen esityksestä lähteneestä lakiluonnoksesta on pyydetty peräti 160 lausuntoa ennen sen antamista eduskunnalle, joten lain esitöiden voi katsoa olevan laajaa. Kuitenkin hallituksen esityksessä todetaan, että lausunnot painottivat eri asioita ja olivat jopa keskenäänkin ristiriitaisia.⁵⁸ Tästä voidaan päätellä, että eri sidos- ja intressiryhmät ovat kohdistaneet lakiin eritasoisia odotuksia ja painottaneet eri asioita.

”Heikko valmistelu” voi myös sisältää useita kritisoitavia asioita. Näitä ovat esimerkiksi lain tuominen päätettäväksi asianomaisia kuulematta, asianosaisten mielipiteen huomiotta jättäminen, asian tuominen liian kiireisellä aikataululla, asian

---

⁵⁸ (Valtiopäiväasiakirjat, 2009, s. 48)

valmistelu suppeassa tai suljetussa piirissä, lain kerrannaisvaikutusten huomiotta jättäminen etc.

” .... *Ikävä kyllä menneisyyden vangit elävät tässä talossa niin voimakkaasti väärässä ajassa, nimittäin politiikkaa sosialidemokraatit tekevät ajassa. Viime syksynä on linjattu keskeneräiseen asiaan jotakin, keskeneräinen asia on edennyt, kenties edistynyt joiltain osin, ja tällä hetkellä me otamme kantaa nyt valmisteluvaiheessa olevaan asiaan, ja se kannanotto on tänä päivänä tullut täällä hyvin selkeästi esiin.*”

- Pauliina Viitamies/SDP 26.2.2009

Tässä Viitamies koittaa vakuuttaa kuulijansa siitä, että käsittelyssä on itse asiassa keskeneräinen asia, jota on vielä sen jälkeen, kun se on tullut päätettäväksi jälleen muokattu. Näin ollen päättäjällä ei todellisuudessa ole eksaktia tietoa siitä asiasta, mistä hän päättää, vaan esitystä on muutettu vielä edellisen käsittelyn jälkeen.

3.2.2. Laki yliopistoja eriarvoistavana

” ...*Hallituksen logiikka eriarvoistaa yliopistolaitoksen, se jakaa yliopistolaitosta liiga- ja divaritason opistoihin. Eri tieteenalojen välille tulee eriarvoisuutta, ja eri alueiden välille tulee eriarvoisuutta, valitettavasti, arvoisa ministeri, teidän markkinalogiikallanne. Minä todella toivon, että te olisitte vielä valmis muutoksiin tämän markkinahenkisyyden vähentämiseksi siten, että oikeasti palattaisiin lain alkuperäiseen tarkoitukseen, taloudellisen ja hallinnollisen autonomian lisäämiseen.*”

- Pia Viitanen/SDP 26.2.2009

Viitanen esittää puheenvuorossaan kritiikkiä, jolla hän maalaa uhkakuvaa yliopistoja eriarvoistavasta lainsäädännöstä. Koska Viitanen pitää uhkana sitä, että yliopistoja ja tieteenaloja tullaan tulevaisuudessa asettamaan eriarvoiseen asemaan ilman perusteltua syytä, on Viitanen uhkakuvana suorainen syrjintä. Viitanen mukaan syrjintää tapahtuu kahdella tavalla: yliopistoja asetetaan eriarvoiseen asemaan niiden alueellisen sijainnin perusteella ja eri tieteenaloja kohdellaan resurssien jaossa epäreilusti.

Kritisointi eriarvoistamisella liittyy lähinnä rahallisiin resursseihin ja näiden jakamiseen. Puhuja haluaa saada kuulijan pohtimaan periaatteellista kysymystä siitä, ovatko markkinahenkisyys, tehokkuusvaatimus sekä tieteenalojen jaottelu tuottaviin ja ei-tuottaviin kestävä tapa ohjata julkiseksi palveluksi mielletyn korkeakoulutuksen eli yliopistojen toimintaa. Viitanen kysymys on, tuottavatko tällaiset ohjaustavat halutun

lopputuloksen, vai lisääkö se ei-toivottavia lopputulemia koska jos yliopistot kilpailevat keskenään, niiden keskuudesta löytyy paitsi voittajia myös häviäjiä.

Eriarvoistamisen kritiikki linkittyy samaan sarjaan muiden lakia kritisoivien vastakkainasettelua hakevien argumenttien kanssa. Tällaista argumentaatiota luonnehtii polaarisuus eli suuri vastakkainasettelujen hakeminen. Tällöin puhuja haluaa asettaa ”hyvän” tasapuolisen ja kaikille saavutettavan sekä akateemista puhdashenkisyyttä korostavan julkisen palvelun vastakkaiseksi ”pahan” kapitalistisen ja taloudellista voittoa tavoittelevien markkinavoimien kanssa.

Tämän toteaa selkeästi Vasemmistoliiton Erkki Virtanen:

*”Tässä tilanteessa, jossa talouden luukut, ovat menneet kiinni, tämä **rahoitusmalli** tulee väistämättä merkitsemään **yliopistojen välisten erojen voimakasta kasvua, eriarvoisuuden lisääntymistä**. Siitä ei pääse mihinkään...”*

- Erkki Virtanen 26.2.2009

Kuitenkin Virtasen yliopistojen rahoitusmalliin kohdistama kritiikki ei osu kohteeseensa, sillä yliopistojen rahoituksen pohjana oleva malli ei määrittele resurssien jakamista yliopistojen koon tai tieteenalojen välillä mitenkään. Yliopistojen rahoituksen pohjana on kylläkin tilaaja-tuottaja-malliin perustuva rahoituksen jakaantuminen, joka palkitsee NPM-hengessä yliopistoja tuotosperustaisesti, mutta yliopistojen valtiolta saamaan rahoitukseen ei uusi laki tuo mitään radikaalia muutosta, sillä ensimmäiset neuvottelut opetusministeriön ja yliopistojen välillä käytiin jo 1988.⁵⁹

Loogisesti pääteltynä kritiikki yliopistojen eriarvoistumisesta on perusteltua. Mikäli yliopistoille annetaan mahdollisuus kerätä rahoitusta toimintaansa ulkopuolelta, nämä lähtevät luonnollisesti hakemaan rahoitusta sellaisilta tahoilta, joilla on varaa ja mahdollisuuksia tätä tutkimusta rahoittaa. Humanistiset tai yhteiskuntatieteelliset alat eivät tule ensimmäisinä mieleen, kun mietitään rahakkaita tai tuottoisia aloja, joiden perus- tai lisätutkimusta joku ulkopuolinen taho olisi valmis rahoittamaan.

Huolen tuo juuri tällä tavalla esiin Pia Viitanen puheenvuorossaan:

*”Ministeri ihmetteli, miten tämä rahoitusjärjestelmä nyt **eriarvoistaa**, kun tähän luodaan **mekanismi**, että valtio antaa sitä **enemmän rahaa**, mitä enemmän yliopisto **pystyy itse keräämään**, ja nämä tehdään **riippuvaisiksi** toisistaan. Toki on selvää ja yliopistomaailma itsekin on viestittänyt tätä teillekin, ministeri, useasti, **että ei kaikilla tieteenaloilla ole vastaavia mahdollisuuksia** kerätä ulkopuolista rahoitusta, ja sitä*

---

⁵⁹ (Kallunki, 2015, s. 17)

kautta myöskin tämä epätasa-arvo lisääntyy, puhumattakaan perusrahoituksen riittämättömyydestä, jota ei näillä indekseillä korjata.”

- Pia Viitanen/SDP 26.2.2009

Myös yliopistojen jakaantuminen uuden lain myötä julkisoikeudellisiin sekä säätiöyliopistoihin herättää kysymyksen, ovatko nämä kaksi yliopistomallia keskenään samanarvoisia. Asiaan paneutuu SDP:n Johanna Ojala-Niemelä asian 1. käsittelyn yhteydessä:

*”Lakiesitys sallii yliopistoille kaksi hallinnollista muotoa: julkisoikeudellisen laitoksen ja säätiön. **Tämä jakaa yliopistot kahteen kastiin.** Erityisesti uudelle Aalto-yliopistolle annettava **taloudellinen etumatka** asettaa yliopistot eriarvoiseen asemaan. Tätä kehitystä vahvistaa myös se, että rahalahjoitusten keruussa onnistuneet yliopistot tulevat saamaan rahaporkkanoita. Pelkona on, että toisten **yliopistojen kerätessä elinkeinoelämältä kerman päältä** jäävät maakuntien yliopistot monen osalle ja niitä uhkaa näivettyminen. Yhteydet tiedemaailman ulkopuolelle ovat tärkeitä kaikille yliopistoille. **Eri tieteenalojen ja siten myös eri yliopistojen houkuttavuudessa sijoittajien näkökulmasta on kuitenkin suuria eroja.** Lisäksi yritysmaailman rahoittajilla on helposti myös **omat toiveensa** tutkimustoiminnalle ja lopputulokset jäävät usein yrityssalaisuuden piiriin. Tieteen tulosten tulisi kuitenkin olla laajasti hyödynnettävissä, jotta ne voivat hyödyttää koko yhteiskuntaa.”*

- Johanna Ojala-Niemelä/SDP 11.6.2009

Ojala-Niemelä pitää lähtökohtaisesti lain määrittämänä epäarvoistavana tekijänä yliopistojen jakoa hallintomalliltaan kahteen erilaiseen systeemiin käyttäen esimerkkinä Aalto-yliopistojen saamaa suurta perustamisrahaa.

Argumenttina on useassa puheenvuorossa käytetty, että uusi lainsäädäntö lisää eriarvoistumista yliopistojen kesken. Näin ollen puhuja paljastaa, että yliopistojen kesken on olemassa jo eriarvoisuutta, ja uusi laki tulee tätä eriarvoisuutta lisäämään. Lain vastustaja eli Ojala-Niemelä asemoi itsensä yliopistojen epätasa-arvoista kehittymistä vastaan taistelijaksi. Keskustelussa ei kuitenkaan kukaan varsinaisesti määrittele mitä kyseinen määritelmä tasa-arvosta pitää sisällään. Sana tasa-arvo, kun voi merkitä niin mahdollisuuksien tasa-arvoa, toteutunutta tasa-arvoa, tasapuolisuutta resurssien jaossa tai tasapäistämistä.

Uhkan uudesta yliopistolaista yliopistoja eriarvoistavana voi katsoa perustuvan lähinnä uhkakuvien maalailuun, jolla kuitenkin on vähän konkreettisia esimerkkejä. Keskustelua häiritsee se, että eriarvoistumisesta kritisoivat tahot eivät määrittele mitä

tarkoittavat eriarvoistumisen lisääntymisellä tai oikeastaan, minkälainen olisi ideaalimalli sille hallinto- tai rahoitusmallille, joka kohtelisi yliopistoja täydellisen tasa-arvoisesti. Onko tasa-arvoa se, että yliopistoille annetaan tasavertainen asema hakea ulkopuolista rahoitusta omalle toiminnalleen? Vai onko se sitä, että yliopistoja palkitaan hyvästä ”tuloksesta” niin että paremmissa lähtökohdissa olevat yliopistot saavat helpommin lisärahoitusta? Nämä kysymykset jäävät poliittisessa debatissa vaille vastausta.

3.2.3. Laki yliopistojen työntekijöiden oikeusturvaa heikentävänä

Oikeusturvaa heikentävä argumentti perustuu siihen, että yliopistojen professorit ja muiden työntekijöiden työsuhteet muutetaan valtion viroista työsopimussuhteiksi ja siihen, miten tämä vaikuttaa jatkossa professoreiden tehtävän hoitoon. Yliopisto jatkoi valtion tilivirastona lakkaamisen jälkeen toimintaansa joko julkisoikeudellisena yhteisönä tai yliopiston opetus- ja tutkimustoimintaa tuottavana säätiönä. Yliopiston tehtävät olivat tämänkin jälkeen julkisluonteisia, jolloin vastustajat pitivät näiden toimintaa sellaisina, että niitä voisi hoitaa ainoastaan virkasuhteessa.

Aiheesta ei ole käytetty montaa puheenvuoroa, mutta yleensä kun puhuja ottaa aiheen esille, hän samalla toteaa tilanteen huonontuvan nykyiseen verrattuna. Asiaa piti esillä erityisesti sosiaalidemokraattien Anneli Kiljunen: *”Ministeri Virkkunen sanoi tänään täällä täysistunnossa aikaisemmin, että lain valmistelussa on kuultu eri tahoja laajasti. Tämä kuulostaa oudolta. Jos näin olisi, miksi **opiskelijat ja yliopistojen henkilökunta** ovat nousseet barrikadeille valtaamalla yliopistokiinteistön ja tulemalla eduskunnan edustalle suurin joukoin? Opiskelijat ovat vastustaneet lukukausimaksukokeilua. **Henkilöstön viesti on ollut huoli virkasuhteiden muuttumisesta työsuhteiksi.** Hämmästyttä tämä herättää, sillä sekä kaikki yliopistojen työntekijäjärjestöt, että oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies ovat esittäneet, **että yliopistoissa tulisi säilyttää virkasuhteet, kun kyseessä on julkisen vallan käyttö.** Kuitenkin virkasuhteet aiotaan muuttaa työsuhteiksi.”*

- Anneli Kiljunen/SDP 26.2.2009

Yliopiston työntekijöiden poistuminen valtion virkamieslain piiristä muuttaa paitsi heidän työsuhteensa luonnetta sekä yliopiston tehtävien hoitoa. Virka on työsuhdetta kiinteämpi tapa työskennellä instanssin palveluksessa, sillä virkaa hoitaessaan virkamies myös käyttää julkista valtaa. Nimenomaan virkaan sidotun julkisen vallan

poistuminen yliopistoista on herättänyt keskustelun siitä, heikentääkö uusi laki yhtäältä opiskelijoiden ja toisaalta työntekijöiden oikeusturvaa. Opiskelijoiden kohdalla tämä tarkoittaisi virkaluonteisten tehtävien poistumista heille kohdistetusta opetuksesta ja siihen liittyvästä tosiasiallisesta hallintotoiminnasta, kuten tenttien korjaamisesta, jolloin luottamuksensuojan periaate heikentyisi. Työntekijöiden kohdalla tämä taas tarkoittaisi työntekijän irtisanomissuojan heikkenemistä, sillä virkasuhteessa olevan työntekijän irtisanominen on hankalampaa kuin työsuhteessa olevan.

” Olen saanut valtavasti palautetta yliopistouudistukseen liittyen. Olen kuullut hyvin ristiriitaisia näkemyksiä siitä, onko henkilöstöä tässä prosessissa todella kuultu. Vaikuttaa nimittäin siltä, että kuultu on, mutta kuullun ymmärryksessä on ollut todella ongelmia. Yksi esimerkki on virkasuhteiden muuttaminen työsuhteisiksi. Sekä kaikki yliopistojen työntekijäjärjestöt, että oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies ovat esittäneet, että yliopistoissa tulisi säilyttää virkasuhteet, kun kyseessä on julkisen vallan käyttö. Kuitenkin virkasuhteet aiotaan muuttaa työsuhteisiksi.”

- Anneli Kiljunen/SDP 26.2.2009

Oleellinen kysymys professoreiden tehtävän hoidossa virka- tai työsuhteessa on, missä määrin professorin tehtävän tulee olla sellainen, että se vaatii virkasuhdetta eli miten hän käyttää julkista valtaa tehtävähoidossaan. Entä antaako ”pelkkä” työsuhde työntekijän ja työnantajan välisenä sopimuksena mahdollisuuden työnantajalle käyttää epäterveitä kannustimia niin että hallintolaisissa määritellyt hyvän hallinnon periaatteet vaarantuvat? Onko virkasuhde tae siitä, että yliopiston opetus on ”puhdasta” ja toteuttaa puhtaana muotona tieteen tekemisen ihanteita? Viranhoitamiseen liittyvien kiinteiden tehtävien vuoksi pelkoa voi pitää perusteltuna.

3.2.4. Laki maksuttomuuden periaatteen avaajana

Suomalainen yliopistolaitos ei ollut kerännyt maksua opetuksesta enää sen jälkeen, kun viimeisetkin yliopistot otettiin julkisten palveluiden piiriin 1970-luvulla. Siksi ajatus maksullisesta koulutuksesta on ollut suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä vieras.

Suuri huoli asiassa näyttää keskittyvän ns. porttiteorian ympärille eli vaikka lukukausimaksujen kerääminen kokeiluluonteisesti ei ole itsessään vielä erityisen vakava tai huolestuttava asia, on se portin avaamista sille, että jonakin päivänä nämä maksut ulotetaan Suomen/EU-kansalaisiin ja maltillisten maksujen taso nostetaan

sellaiselle tasolle, että koulutus muuttuu perustuslain takaamasta perusoikeudesta rikkaiden etuoikeudeksi.

Porttiteoriaan viittaa suoraan Paavo Arhinmäki asian 1. käsittelyn yhteydessä: ”Tuon lyhyesti esille vastalauseessamme eli vastalauseessa 2⁶⁰ olevat keskeiset muutokset, kiistanalaisimmat kysymykset. Ensinnäkään vasemmistoliitto ei voi hyväksyä lukukausimaksukokeilua suomalaisiin yliopistoihin. **Meille koulutuksen maksuttomuus esiopetuksesta aina korkeimpaan koulutukseen on aivan ydinperiaate tasa-arvoisessa koulutuspolitiikassa.** Nyt tätä periaatetta ollaan murentamassa, ollaan avaamassa **ensimmäistä kertaa ovia** maksullisuuden suuntaan. Kansainväliset esimerkit osoittavat, että tämä on ollut turmiollista yliopistojen kansainvälisyydelle esimerkiksi Tanskan suunnalla, tai vastaavasti hyvin nopeasti lukukausimaksuja on jouduttu laajentamaan yhä uusille ryhmille ja niitä on jouduttu korottamaan. Tietysti joku Iso-Britannia on esimerkki, jossa huippuyliopistoissa lukukausimaksu voi olla jopa 25 000—30 000 puntaa. Me emme hyväksy lukukausimaksuja ja pidämme tiukasti kiinni maksuttomuusperiaatteesta kaikessa opetuksessa ja opiskelussa Suomessa.”

- Paavo Arhinmäki/Vas. 11.6.2009

Asian nostaa esille myös saman puolueen Erkki Virtanen toteamalla: ”Hallituksen esitys mahdollistaa lukukausimaksukokeilun EU:n ulkopuolelta tuleville opiskelijoille samoin kuin tilauskoulutuksen järjestämisen eli tutkintojen myymisen. **Tämmöinen tutkintojen kaupallistaminen sitoo korkeakoulutuksen epätasa-arvon politiikkaan.** Koulutuksesta tulee myyntituote sen sijaan, että voitaisiin jakaa hyvinvointiin johtavaa osaamista ja koulutusta tasapuolisesti. **Lukukausimaksukokeilu vaikeuttaa korkeakoulujen kansainvälistymistä ja lisää epätasa-arvoa ja avaa pään lukukausimaksuille yleisemminkin.** Tällainen akateeminen kapitalismi alistaa tieteen enenevässä määrin kilpailukyvyyn ja talouskasvun välineeksi ja johtaa muun muassa koulutustason alenemiseen.”

- Erkki Virtanen/Vas. 26.2.2009

Myös sosiaalidemokraattien Pauliina Viitamies on huolissaan maksullisuuden vaikutuksesta suomalaiseen korkeakoulujärjestelmään erityisesti sen tasa-arvovaikutusten kannalta: ”Hallituksen esitykseen yliopistolain muuttamiseksi sisältyy muun muassa määräaikainen säännös EU—Eta-alueen ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden lukukausimaksusta. Sen perusteella yliopistojen yksittäisissä ylempään

---

⁶⁰ Sivistysvaliokunnassa valiokunnan esitykseen jätetty vastalause.

*korkeakoulututkintoon johtavissa vieraskielisissä koulutusohjelmissa voitaisiin alkaa kerätä lukukausimaksuja. **Maksut asettavat opiskelijat keskenään epätasa-arvoiseen asemaan.** Kyseessä on poliittisin perustein käynnistettävä kokeilu. **Tälle maksulinjalle lähteminen murentaa yhteiskuntamme arvopohjaa maksuttomasta opiskelusta.** Kokeilua perustellaan sillä, että maksujen avulla selvitetään, mitä vaikutuksia lukukausimaksuilla olisi korkeakoulujen kansainvälistymiseen, ja maksuja on perusteltu myös rahoitusargumentein. Kumpikaan näistä perusteluista **ei kuitenkaan ole kestävä.** Ja sitä paitsi suomalaisessa poliittisessa elämässä sana "kokeilu" tai "väliaikaisuus" tarkoittavat yleensä samaa kuin pysyvä käytäntö."*

- Pauliina Viitamies/SDP 26.2.2009

Koulutuksen eriarvoisuutta lisäävän mallin tuominen mukaan suomalaiseen korkeakoulujärjestelmään on periaatteellisesti tärkeä ja monitahoinen kysymys, joka sen vuoksi herättää paljon tunteita puolesta ja vastaan. ”Maksuton koulutus” täyttää kyllä perustuslain § 16 kriteerin jonka mukaan jokaisella on oikeus kouluttautua varallisuudesta riippumatta niin pitkälle kuin halu ja kyvykkyys mahdollistavat. Mikäli kuitenkin tosiasiallisesti katsotaan tämän luonteisen palvelun kustannuksia, ei maksuton koulutus ole kustannusvapaata koulutusta, vaan maksaa samalla tavalla kuin mikä tahansa julkinen palvelu jossa maksu lankeaa julkisen vallan kustannettavaksi.

Perustuslain § 16 määrittää koulutuksen kustannuksista huolehtimisen nimenomaan julkisen vallan tehtävänä. Tähän perustuu myös Viitamiehen näkemys maksuttomasta koulutuksesta yhteiskuntaa kantavana arvopohjana. Hyvinvointivaltion arvopohja murenee, jos kansalaisen vastuuta osallistua itse koulutuksen kustannuksiin lisätään eikä palvelua enää tuotetakaan julkisin verovaroin. Lukukausimaksuista kiistellessä olennainen kysymys on: kuka maksaa, mistä ja missä vaiheessa. ”Maksuton koulutus”-järjestelmän rakenteellinen piirre on progressiivinen verotus, jonka mukaan koulutus- ja uraputken alkupäässä opiskelijaa tuetaan lukukausimaksuttoman koulutuksen muodossa ja päästyään hyviin tuloihin kiinni tämä voi maksaa saamansa palvelun takaisin tuloverotuksen kautta.

Keskustelussa kysytään myös, hyötyvätkö yliopistot itse tästä kokeilusta. Uhkakuviksi maalataan se, että hakijamäärät kansainvälisiin tutkinto-ohjelmiin romahtavat ja opiskelijat asetetaan eri kasteihin sen mukaan ovatko nämä maksavia vai ei-maksavia. Mahdollisuudeksi taas nähdään, että lukukausimaksujen myötä yliopistot voisivat itse nostaa profiiliaan kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla.

Eräs periaatteellinen kysymys on, tulisiko opiskelijan itse osallistua koulutuksensa kustannuksiin jo opiskeluaikana, sillä opiskelija on se, joka koulutuksesta eniten hyötyykin. Asia ei kuitenkaan ole näin yksipuolinen, sillä kokonaisuudessa on paljon liikkuvia elementtejä kuten: takaako korkeakoulutus yksilölle hyväpalkkaisen työpaikan, onko maksullisuus koulutuksen laadun tae tai onko oikeudenmukaista laskuttaa ihmistä pelkästä potentiaalista päästä ns. hyväosaisten luokkaan.

On huomionarvoista, että lukukausimaksut nostetaan keskustelussa esiin nimenomaan uhkana sellaiselle kehityskululle joka myöhemmin johtaisi tilanteeseen, että maksut ulotettaisiin kaikille opiskelijoille mutta maksujen perimistä itsessään EU/ETA-maiden ulkopuolisilta opiskelijoilta ei vastusteta. Yleisesti ottaen ongelmana ei pidetä sitä, että henkilöt jotka eivät ole maksaneet veroja Suomeen eikä näiden työllistyminen myöskään Suomeen ole todennäköistä nauttivat pääasiassa verovaroin ylläpidetystä julkisesta palvelusta.

Asian ongelmalliset kohdat summaa sosiaalidemokraattien Katja Taimela:

Koulutusjärjestelmämme keskeinen peruseriaate on maksuttomuus. Tämä käsiteltävä yliopistolaki murentaa sitä tuomalla mahdollisuuden periä lukukausimaksuja EU:n ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta. Pidän tätä erittäin huonona kehityssuuntana. Maksullisuus on ennen kaikkea vahva periaatteellinen muutos. Se asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan keskenään sen mukaan, ovatko he oppilaitoksen maksavia vai ei-maksavia asiakkaita. Samalla uudistuksen vaikutukset ulkomaalaisten hakeutumiseen Suomeen opiskelemaan ovat kenties myös negatiivisia. Nyt jos koska tulisi panostaa siihen, että Suomessa opiskelevat ulkomaalaiset opiskelijat myös jäisivät Suomeen töihin valmistuttuaan.”

- Katja Taimela/SDP 26.2.2009

3.2.5. Laki sivistysyliopiston tuhoajana

Väkevä argumentointi sivistysyliopiston puolesta rakentuu vastakkainasettelun sekä tietoisien, osittain tahallisenkin kärjistämisen varaan. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa kuulijalle rakennetaan joko-tai tilanne. Keskustelua alustaa Merja Kyllönen omassa avauspuheenvuorossaan, joka toimii samalla Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän avauspuheenvuorona asian lähetekeskustelussa:

” Arvoisa herra puhemies! Ja ylhäältä tuli käsky, että kaikki yliopistot oli **markkinavoimille alistettava**, ja näinhän hallitus on suuressa viisaudessaan valmistelua vienyt. **Yliopisto Oy Ab** on tuova meille uuden **tuottavuuden** ja **tehokkuuden** riemusaaton, jonka puristuksessa niin henkilökunta kuin opiskelijat saavat kärvistellä selvitäkseen kasvavien vaatimusten ristipaineissa.

Entistä nuorempana sinut on **verolle pantava**, ja entistä vanhempana sinulle on vapaus suotava. **Tuota, tehosta, kiristä, vahvista, pinnistä**; vielä jaksaa, selkä kestää, mieli pystyy ja innovaatioita syntyy liukuhihnalta siinä kaiken ponnistelun rytinässä. Vai syntyykö? Tappaako **kiristynvä kilpailu** ja riipivä tuottavuusohjelma maastamme viimeisenkin **luovuuden**? Onko muutosten rullaportaissa päätepidetty? Löytyykö huippua, vai ainako tavoitellaan jotain uutta, jotain suurempaa, jotain enemmän, jotain parempaa? Onko menestyksen ja paremmuuden **tavoittelun** lakipistettä missään? Onko mikään tarpeeksi?”

- Merja Kyllönen/Vas. 26.2.2009

Kyllönen suuntaa kritiikkinsä lakiin ja siihen että laki ja sen perustelut sisältävät useita kaupalliselta alalta sekä yritysmaailmasta tuttuja termejä kuten markkinavoimat, kilpailu, tuottavuus sekä tulostavoittelu. Kärjistämällä ja käskävällä kielenkäytöllä Kyllönen luo mielikuvaa siitä, että lakimuutoksella yliopistolaki tekee yliopistoista yrityksiä, joihin aletaan sovittaa markkinavoimista tuttuja johtamismalleja tavoitteena voiton tuottaminen omistajilleen.

Kyllönen jatkaa lain kritisointia tekemällä vastakkainasettelun sen kanssa, mitä käsittelyssä olevalla uudella lailla aiotaan tehdä:

” Arvoisa puhemies! Lain pohjalla elävä ajatus, huom. ajatus, itsenäisemmistä yliopistoista on hyvä, mutta jossain vaiheessa uuden lain lähtökohdaksi otettiin autonomian sijaan **elinkeinoelämän tarpeet**. Uuden lain myötä on aidosti riski menettää **itsenäisen yliopistolaitoksen tärkeimmät arvot: vapaa, kriittinen opetus ja tutkimus**. Lain uudistamistarvetta on harva kyseenalaistanut, mutta menettelytavat ja avoimen vuoropuhelun pelisääntö ovat historiallisen muutoksen onnistumisen kivijalka ja ehdoton perusta. Nyt kuitenkin vaikuttaa siltä, että todelliset kuulevat korvat ovat avautuneet **elinkeinoelämän** suuntaan, mutta yliopistojen henkilökunnan ja opiskelijoiden esitykset ovat kaikuneet kuuroille korville.”

-Merja Kyllönen/Vas. 26.2.2009

Kyllösen mukaan laki muodostaa uhkakuvan vapaalle, kriittiselle opetukselle sekä riippumattomalle tutkimukselle. Lisäksi Kyllönen korostaa, että hänen mukaansa laki

on tehty palvelemaan ainoastaan elinkeinoelämän tarpeita, jolloin yliopistolaitoksen hoitamat tehtävät eli kasvatus, tutkimus ja opetus toimisivat ainoastaan välinearvoina elinkeinoelämälle, joka taas toimii toisenlaisen logiikan pohjalta kuin akateeminen maailma.

Kyllönen myös rakentaa vastakkainasettelun kahden ääripään välille, jossa toisella puolella on markkinavoimien hallitsema yrittäjäyysmäinen yliopisto ja toisella aatteellinen ja pelkästään ylevien arvojen kautta toimiva sivistysyliopisto.

Sivistysyliopisto-termiä käytetään opiskelusta, jonka tehtävänä on pääasiallisesti sivistää, jalostaa ja perehdyttää ihmistä ja tehdä hänestä jonkun asian asiantuntija. Termiä on käytetty 1800-luvun alusta lähtien, jolloin yliopiston tehtäväksi tuli poikkitieteellisen ja pinnallisen opiskelun sijasta perehtyä yhteen tieteeseen tai pääaineeseen ja tehdä hänestä sen alan syvällinen ja monipuolinen osaaja. Sivistysyliopiston luonnehdinnan eteen lisätäänkin yleensä aatteen luoja William Humboldtin sekä idean Suomen oloihin mukauttaneen J.V.Snellmanin nimet eli humboldtilais-snellmanilainen.

Kyseisellä vastakkainasettelulla siis sivistys ja kouluttautuminen nähdään toisensa vastakkaisina ja poissulkevinä koska toinen on itseisarvo ja toinen pelkkä välinearvo. Sivistysyliopistossa ihminen opiskelee sivistyäkseen eli Tirrosen mukaan tavoitellakseen sivistykseksi käsiteltäviä arvoja, eettisiä päämääriä sekä kasvua ihmisenä. Kyllösen kritiikin mukaan uudessa yliopistossa opiskelu on vain valmiuksien hakemista parempiin tienesteihin. Kyllösen huoli käsittelee erityisesti ulkopuolisen rahoituksen mahdollistamista yliopistoille ja sen vaikutusta yliopistojen tuottaman tutkimuksen ja opetuksen riippumattomuuteen.

Kyllönen luo puheenvuorollaan ison määrän uhkakuvia sivistysyliopistona pitämänsä instituution ylle. Kyllösen antagonistit on nimenomaan markkinavoimat, jotka päästessään vapaaksi tuhoavat sivistysyliopiston kivijalat. Eräs näistä on riippumattomuuden menettäminen, kun mahdollisuus hakea ulkopuolista rahoitusta esim. säätiöiltä, yrityksiltä, yksityisiltä rahoittajilta sekä järjestöiltä tekee yliopistot riippuvaisiksi rahoittajan tahdosta. Samoin sivistysyliopisto menettää riippumattomuutensa, kun rahoittaja voi päättää mitä yliopiston pitää tutkia ja minkälaisia tutkimustuloksia on suotavaa julkaista. Tämän seurauksena rahoittaja voi vastedes päättää millaiset tutkimustulokset julkaistaan ja missä yhteydessä. Tai rahoittaja voi päästä käsiksi opetuksen sisältöön.

Yliopistojen tehtävä on tuottaa riippumatonta ja relevanttia tietoa, mutta varsinainen tulostavoitteellisuus niiden toiminnassa tai ulkoisen rahoituksen hankkiminen omaan toimintaansa ei ole lakia käsiteltäessä mikään uusi asia. Lain käsittelyn aikana yliopistojen saama julkinen rahoitus on ollut sidottuna hyvän aikaa jo niiden tuotoksiin eli tutkintoihin, julkaisuihin ja opiskelijamääriin eli yliopistoa on palkittu hyvästä tuloksesta.

Kyllönen kyseenalaistaa hallituksen esityksen katsomalla, että lakiesitys tulee suosimaan sellaisia aloja, joilla työvoima on haluttua ja korkeasti koulutettua ja joilla tutkimusrahoitusta tulisi riittämään kuten tekniikka ja lääketiede. Samalla hän katsoo lain syrjivän sellaisia aloja, jotka eivät ole ulkopuolisen rahoituksen silmistä katsottuna houkuttelevia kuten humanistiset tieteet tai teologia.

” Miten käy humanististen tieteiden, luonnontieteiden, jotka aloina palvelevat enemmän kuluttajia, kansalaisia, kuin yrittäjää ja yritysmaailmaa? Mistä lisärahoitusta kulttuuriantropologialle tai teologialle? Rahoittaako kirkko tulevat teologian opiskelijat, vai kuka auttaa lisärahoituksen keräämisessä? Kuralla olevat kunnatko maksavat sosiologian kehittämisen ja maksavat uudet sosiaalityöntekijät? Myydäänkö opettajat eniten tarjoavalle jo koulutusvaiheessa? Kuoleeko taide ja kulttuuri suomalaisista yliopistoista?”

- Merja Kyllönen/Vas. 26.2.2009

Kyllönen näkee siis yrittäjyysmäisen yliopiston suurena uhkana, jonka vuoksi sivistysyliopisto on vaarassa näivettyä pelkäksi kauniiksi ideaaliksi. Markkinavoimien luoma ohjaus luo yliopistoihin tilanteen, jossa yliopisto ottaa johtajatuokseen yrityksen logiikan: tuottaa mahdollisimman suurta voittoa vähäisin panostuksin. Tällöin Kyllönen näkee sivistyksen olevan uhattuna, koska uudessa yliopistossa ei sille ole enää sijaa.

3.2.6. Laki yliopistojen autonomian uhkaajana

Perustuslain § 123:n mukaan ”yliopistoilla on itsehallinto” eli itsenäinen päätäntävalta sellaisissa asioissa, joita ei ole jollain muulla lailla rajattu. Yliopistojen itsehallinnollinen määräysvalta johtuu osittain historiallisista syistä siksi että tämän on katsottu parhaiten toteuttavan tieteellisen tutkimustyön riippumattomuutta. Siksi kysymys siitä, kaventaako yliopistoyhteisön ulkopuolisten jäsenten tuominen

yliopistojen hallituksiin yliopistojen omaa määräysvaltaa on periaatteellisesti tärkeää, sillä se on fundamentaali sille millaiseksi yliopistot tulevat jatkossa kehittymään.

Vihreän eduskuntaryhmän kansanedustaja Outi Alanko-Kahiluoto tuo huolensa esiin puheenvuorossaan: ” *Yliopistolakiuudistuksen tarkoituksena on yliopistojen taloudellisen autonomian kasvattaminen. Vihreän eduskuntaryhmän lähtökohtana on, että yliopistolain tehtävänä on myös turvata tutkimuksen ja opetuksen **perustuslaillinen riippumattomuus**, mahdollisuus **tieteen kriittisyyteen** ja **opetuksen vapauteen**. Ne ovat sivistysyliopiston reunaehdot. Vihreiden lähtökohta, sivistysyliopiston tulevaisuuden turvaaminen, määrittelee kaikkia yliopistouudistusta koskevia kantojamme.*”

- Outi Alanko-Kahiluoto/Vihr. 26.2.2009

Alanko-Kahiluoto suuntaa kritiikkinsä hallituksen esitykseen, jossa yliopistojen hallituksen enemmistön muodostaisivat yliopistoyhteisöjen ulkopuoliset jäsenet. Hän näkee tässä kysymyksessä olennaiseksi sen, mikä on yliopistokollegion rooli uuden yliopistolain mukaisessa yliopistossa:

”*Kummallista on, ettei hallitus kuitenkaan ole vastuussa päätöksistään yliopistokollegiolla, eikä yliopistolaisista koostuvalla **kollegiolla ole minkäänlaista sananvaltaa hallituksen päätöksiin**. Laissa yliopistokollegion tehtäväksi **jää ainoastaan uuden hallituksen valitseminen muutaman vuoden välein**. On kyseenalaista, voiko vaalikokouksen asemaan jäävää yliopistokollegiota pitää varsinaisena toimielimenä lainkaan.*”

- Outi Alanko-Kahiluoto 26.2.2009

Kysymys hallituksen jäsenistä on samalla kysymys vallan jakaantumisesta uusissa, itsenäisinä oikeushenkilöinä toimivissa yliopistoissa. Klassinen valtateoria nimittää tilannetta valtatyhjiöksi: Mikäli valtaa ei ole suoraan annettu jollekin instanssille, se täytetään jollain muulla ja joku muu ottaa sen käyttöönsä. Uusi laki, joka tuo uudenlaisia johtamismalleja yliopistoihin, vie valtaa pois yliopistoyhteisöltä ja jakaa sitä uudestaan näille ”ulkopuolisille”. Vielä keskusteluvaiheessa on tärkeä kysymys ratkaistavaksi se, miten valta voidaan jakaa niin että perustuslain tarkoittama yliopistojen itsehallinto toteutuu ja yliopistoilla on määräysvalta omissa asioissaan.

Se, että yliopistojen itsehallinnosta kiistellään asian yhteydessä on absurdia, sillä lain puolustajat väittävät lain lisäävän yliopistojen itsehallintoa, kun taas vastustajat väittävät lain kaventavan sitä. Tästä voidaan päätellä, ettei asian käsittelijöillä eduskuntakeskustelussa ole yhtenäistä käsitystä siitä, mitä autonomia

kyseisessä kontekstissa tarkoittaa koska samasta asiasta puhutaan sekä autonomiaa kasvattavana, että rajaavana kuten Kokoomuksen Jukka Mäkelä toteaa:

”Aloite tästä yliopistoreformista on tullut yliopistoilta, ylioppilaskunnilta. Tämä parantaa taloudellista ja hallinnollista autonomiaa, parantaa suomalaisten yliopistojen toimintaedellytyksiä kansainvälisessä kentässä, parantaa rahoituspohjan laajentamista. Ainoa vika tässä uudistuksessa on se, että se tehdään vasta nyt.”

- Jukka Mäkelä 26.2.2009

Miksi siis samasta asiasta on niin erilainen käsitys? Koska itsehallinnon ehdot ovat erilaiset eri keskustelijoiden mukaan. Toteutuuko itsehallinto pelkästään sillä, että yliopistoille annetaan taloudellinen autonomia budjettirakenteestaan sekä vapaus järjestää hallintonsa itse haluamallaan tavalla? Tosin laki määrää yliopiston toimielimiksi hallituksen, rehtorin sekä yliopistokollegion, joten täydellisestä autonomiasta ei voida puhua vaan ainoastaan autonomiasta joka toteutuu lain asettamissa reunaehdoissa. Entä kaventaako ulkopuolisten olo yliopistojen hallituksessa autonomiaa liiaksi, vai riittääkö itsehallinnon täyttymisen kriteeriksi se, että kollegio, joka hallituksen valitsee, koostuu yliopistoyhteisön sisäisistä jäsenistä. Huolensa tästä tuo esiin Paavo Arhinmäki:

” Toinen kysymys on se, että, vaikka tässä laissa yliopistolle tuodaan ulkopuolista autonomiaa lisää, samaan aikaan yliopistojen sisäinen autonomia ja demokratia kapenee. Sen vuoksi me olemme sitä mieltä, että tätä lakia ei voi hyväksyä, koska tämä mahdollistaa ulkopuolisten enemmistön yliopistojen hallituksissa.”

- Paavo Arhinmäki/Vas. 16.6.2009

Arhinmäki pitää asiasta myös pitkän puheenvuoron asian ensimmäisessä käsittelyssä jossa tämä toteaa:

”... On esitetty, että nyt pitää tehdä yliopistouudistus sen vuoksi, että kansainväliset uudistukset vievät tiettyyn suuntaan. Pitää tuoda yritys-elämän malleja hallintoon, pitää tuoda enenevässä määrin ulkopuolisia jäsenyyksiä hallituksiin. Rehtorista tehdään pikemminkin toimitusjohtaja, yliopistohallinnosta tehdään johtajavaltaista eikä autonomista ja demokraattista.”

” ...Tämä yliopistolakiesitys on tietyn tapaista akateemista kapitalismia. Yritys-elämän sisään tuominen voi johtaa siihen, että meille luodaan omantyyppiset McDonald's-yliopistot....”

- Paavo Arhinmäki/Vas. 11.6.2009

Kritiikki yliopistojen autonomian kavennuksesta voidaankin yhdistää edellisen kappaleen kritiikkiin sivistysyliopiston tuhoajana. Mikäli yliopistoa aletaan johtamaan kuin yritystä, on vaarana se, että ulkopuolinen raha ja sen mukanaan tulevat kannusteet alkavat johtaa yliopistojen toimintaa ja tosiasiallinen demokratia kaventuu.

Keskustelu käydäänkin oikeastaan siitä, missä menevät autonomian rajat. Miten paljon yliopiston tehtäviä, rakenteita ja tukitoimintoja voi lain kautta muokata, että yliopistoista voidaan keskustella autonomisina kokonaisuuksina. Tässä kysymyksessä myöhemmin perustuslakivaliokunta teki rajanvedon.

4. Lain käsittely akateemisen yhteisön sisällä

4.1. Yleisesti

Uuden yliopistolain käsittely akateemisen yhteisön sisällä ei ole samalla tavoin polarisoitunutta kuin poliittinen keskustelu, vaan tuo enemmän esille lain esittämiä avoimia kysymyksiä ja mahdollisia tilanteita, joihin ”uusi” yliopisto tulee lain hyväksymisen jälkeen asettumaan. Näkökulma uuden lain asettamiin vaatimuksiin on pragmaattisempi ja korostaa yliopistolaitoksen tehtäviä, arvoja ja ihanteita. Keskeisempiä kysymyksiä, joita akateeminen yhteisö kysyy itseltään suuren uudistuksen keskellä ovat: miten akateeminen yhteisö selviää vastaisuudessa tehtävistään, miten yliopiston johtaminen järjestetään ja kuka tulevaisuuden yliopistossa käyttää valtaa.

Olen jakanut keskustelun kolmeen eri kategoriaan: johtaja-tasoon, muuhun akateemiseen henkilöstöön sekä opiskelijoiden kesken käytyyn keskusteluun. Rajanveto ei kuitenkaan aina ole täysin yksiselitteistä, sillä keskustelua käyvät myös henkilöt akateemisen yhteisön ulkopuolella tai eri rooleissa. esim. opiskelijalehteen voi sama henkilö kirjoittaa niin kunnallispoliitikkona, opiskelijaedustajana kuin rivio opiskelijanakin. Tarkasteluaika kaikille lehdille on tammikuu 2008 – kesäkuu 2009.

4.2. Johtaja-tason puhe

Pääsääntöisesti johtajat suhtautuvat uuteen lakiin myönteisesti. Uusi oikeushenkilöasema tuo yliopistoille paljon kaivattua vapautta ja taloudellista liikkumavaraa, mutta myös vastuun määrä aiempaan nähden lisääntyy. Uusi laki nähdään tervetulleena uudistuksena toteuttaa asioita, joihin ei aiemmin ollut mahdollisuutta liian tiukan lainsäädännön vuoksi. Johtajien näkökulma siis lakiin on

hyvinkin positiivinen sekä uskoa luova. Käsiteltävän ajanjakson aikana alkavat kirjoitukset pyöriä kuitenkin yhä enemmän lähestyvän yliopiston oman uudistumisen ympärillä jolloin ”yliopistouudistus”-sana saa kahtalaisen merkityksen ainakin Helsingin yliopistossa.⁶¹ Johtajien näkemykset ovat positiivisia senkin vuoksi, miten uusi laki tulee lisäämään itsenäisyyttä sekä vähentämään ohjausta:

*”Helsingin yliopistolla on kaikki edellytykset siirtyä uuteen **itsenäisempään vaiheeseen**, mutta se edellyttää **oikeutta päättää omista asioistaan**.”*

- Vararehtori Niemi. Yliopisto 1/08

*”Käytännössä tämä (valtion tiliviraston asemasta irrottautuminen) tarkoittaa sitä, että valtion vahva **normiohjaus vähenee merkittävästi**. Vaikka yliopistojen autonomia Suomessa nauttii perustuslain suojaa, tiliviraston asema ja siihen liittynyt ohjaus on monin tavoin **kahlehtinut riippumattomuuttamme** esimerkiksi UPJ:n⁶², tuottavuusohjelman ja valtion informaatioteknologian strategista suunnittelua” ohjaavan ValtIT:n muodossa. Normiohjauksen väheneminen vahvistaisi nimenomaan yliopistojen autonomiaa.”*

- Vararehtori Löytönen. Yliopisto 5/2009

*”... Yliopistollisen tutkimuksen ja opetuksen vapaudelle on perustuslaillinen suoja. Tälle **vapaudelle** opetusministeriön **normiohjauksen väheneminen** luo entistä paremmat edellytykset”*

- Hallintopäällikkö Suokko. Yliopisto 6-7/2009

On hyvä myös huomata, että uuden yliopistolain mukanaan tuomista uudistuksista johtajat kirjoittavat akateemiselle yhteisölle. Tällöin tekstistä paistaa paitsi johtaja-alainen asetelma, myös se, että akateemisen yhteisön johtajilta odotetaan ratkaisuja ja suunnannäyttöjä uuden edessä olevan uudistuksen edessä.

*”... Uusi yliopistolaki on puitelaki, mikä antaa keskustelulle tilaa sekä tulevien **käytäntöjen muotoutumiselle** erityisen merkittävyyden. **Sisäisissä** keskusteluissa kannattaa painottaa juuri näitä näkökohtia.*

*Autonomian sisältä **meille yliopistolaisille** syntynee loppujen lopuksi siitä, miten **me** sen koemme – paitsi **yhteisönä**, myös itse kukin **toiminnassamme**. Tärkeää on, että*

⁶¹ Helsingin yliopisto toteutti samaan aikaan yliopistolain uudistuksen yhteydessä oman organisaatiouudistuksen, jossa ainelaitosten määrä vähennettiin yhdistämisten kautta 67:stä 24: een ja neljä tiedekuntaa alkoi toimia kokonaan laitoksettomina aiemman yhden sijaan.

⁶² HY:n uusi palkkausjärjestelmä

yliopisto on autonomiaa kunnioittava yhteisö, jossa käytännön toimintaa ja päätöksenteon avoimuutta varten on luotu selkeät pelisäännöt”

- Hallintopäällikkö Suokko. Yliopisto 5/2009

Me-pronominia käyttämällä kirjoittaja kirjoittaa erityisesti yliopistoyhteisölle samalla luoden vaikutelmaa, että olemme tässä erityisesti yhteisö, joka valmistautuu yhdessä suureen muutokseen. Tällainen puhetapa on toisaalta ymmärrettävä koska se luo yhtenäisyyttä sellaisella hetkellä, jolloin edessä on paljon uutta ja tuntematonta ja ympärillä pyörii paljon kysymyksiä mutta vain vähän vastauksia.

Yhtenäisyyteen vetoaminen johtajatasolla suurten muutosten edessä haluaa luoda ”yhdessä me tästä selviämme”-henkeä tilanteessa jossa esimerkiksi edessä on työntekijöiden aseman heikkeneminen virkasuhteiden muuttuessa työsuhteisiksi. Tätä implikoi mm. Thomas Wilhelmsson lehden 3/2009 pääkirjoituksessaan, jonka hän on otsikoinut ”Yliopiston pitää olla vahva”:

*”Jälleen muutos voi avata **yliopistolle** ja sen tutkijoille ja opettajille uusia mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen. Kun yhteiskunnalliset ajattelutavat muuttuvat, tarvitaan vielä tavanomaista enemmän sekä ajankohtaista tietoa että syvällistä pohdintaa muutosten suunnista ja niiden vaikutuksista. Juuri **yliopisto** voi tarjota tällaista tietoa sekä kouluttaa opiskelijansa tuomaan uuden ajan tarvitsemää ajattelua. ...*

*...**Yliopiston** ja sen tutkijoiden ja opettajien äänet kuuluvat paremmin, jos yliopisto on riittävän itsenäinen, vahva ja uskottava toimija. Onnistuessaan käynnissä oleva yliopistouudistus itsenäistää ja vahvistaa yliopistoa. **Yliopiston** nykyinen asema ei kaikilta osin ole sopusoinnussa **kriittisen edelläkävijäroolin** kanssa...”*

- Rehtori Wilhelmsson. Yliopisto 3/2009

Ko. kirjoituksessaan Wilhelmsson käyttää ”yliopisto”-sanaa lauseen subjektina yhteensä 13⁶³ kertaa jolloin hän korostaa erityisesti yliopiston yhteisöllisyyttä käsillä olevassa uudistuksessa. Vaikka hän pariinkin kertaan mainitsee sanat ”opettajat ja tutkijat”, hän kirjoittaa yliopistosta yhtenä kokonaisuutena, aktiivimuodossa ja erityisemmin perustelematta mitä ”yliopisto” kyseisessä yhteydessä tarkoittaa.

Tällainen puhetapa on kaksiteräinen miekka, sillä akateeminen yhteisö ei tarkoita sitä, että se olisi yhtenäinen. Yhteisöllisyyteen vetoaminen saattaakin olla myös keino tukahduttaa kritiikki, jota uudistusta kohtaan esitetään luomalla painetta siihen

---

⁶³ Kerran ”sivistysyliopiston”

kriittisesti suhtautuville luomalla asetelmaa ”jos et ole puolellamme, olet meitä vastaan”.

Vaikka Helsingin yliopiston johtajat pääsääntöisesti suhtautuvatkin lakiin myönteisesti, voidaan heidän kirjoituksistaan nostaa kolme kysymysmerkkiä, joista syntyy erimielisyyttä lainsäätäjän kanssa: 1. Kysymys innovaatioyliopistoista ja sen saamista rahallisista resursseista suhteessa muihin yliopistoihin. 2. Yliopistojen hallitusten yliopistoyhteisön ulkopuolisten jäsenten valitseminen ja heidän suhteensa yliopistojen autonomiaan. 3. Eri tieteenalojen keskinäinen arvostus yliopistoyhteisön sisäisessä kontekstissa.

Kansleri Kari Raivio käsittelee kysymystä innovaatioyliopistosta jo helmikuussa 2008, jolloin uudistus oli vielä varsin alkuvaiheessa, asiaa räväkkään tyyliin otsikolla ”Akateemista nuorallatanssia”:

*”Yliopistoille on käynyt kuin tornissa uinuneelle Ruususelle. Ne on herätetty koviin tosiasioihin, ei prinssin suudelmalla vaan **poliitikkojen, elinkeinoelämän ja median** kovakouraisella ravistelulla. Tietoon perustuva talous ja yhteiskunta vaativat lisää tutkimusta, osaajia, **innovaatioita** ja aluekehitystä....*

*Myös eri **tieteenalojen tasapaino voi järkkyä ohjailuvimman takia**. Varojen suuntaus muotialoille on tiedepoliitikkojen ja elinkeinoelämän lempiharrastus. IT-buumia seurasi Bio- ja sitä nanoteknologiainnostus. Lääketiede, luonnontieteet ja teknologia jyräävät. Humanismi ja yhteiskuntatieteet saavat puuhata sivummalla, kunhan eivät hamua ”**hyötytieteen**” rahoja. Ilman näiden alojen ymmärrystä emme kuitenkaan pärjää monien maapallon kokoisten ongelmien kanssa.”*

- Kansleri Raivio. Yliopisto 2/2008

Raivio sanoittaakin yliopistoyhteisössä esiintyneen pelon jonka mukaan elinkeinoelämä tulisi jossain vaiheessa lisäämään otettaan yliopistojen toiminnan ohjauksesta ja lisäämään omaa vaikutusvaltaansa niin että ei-tuottoiset humanistiset ja yhteiskuntatieteet saavat siirtyä syrjään. Raivio myös korostaa sitä, että muutos, oli se sitten toivottu tai toivomaton, saapuu ulkopuolelta muiden toteuttamana. Media, elinkeinoelämä ja poliitikot rikkovat yliopistolaisten oman sisäisen idyllin ja harmonian. Raivio haluaa kuitenkin myös rohkaista akateemisen yhteisön jäseniä jättämällä rohkaisevan loppulausekkeen:

*”Akateeminen nuorallatanssi jatkuu. Yliopistot ovat kuitenkin **sitkeitä** instituutioita, paljon vanhempia kuin yhteiskunnan ja liike-elämän rakenteet. Nykyiset*

tuulet voivat heilutella nuoraa, mutta tanssija ei putoa. Aina löytyy tasapainotila, joka sallii uuden kehityksen ja uuden sopimuksen yhteiskunnan kanssa.”

Loppulause on suunnattu akateemiselle yhteisölle rohkaisuksi ja uskon luomiseksi tulevia taisteluita vastaan. Raivio on luonut kirjoituksessaan selkeän vastakkainasettelun, joka on tulevassa muutoksessa ilmeinen ja tuo akateemisen yhteisön eteen peruskysymyksen: onko tulevaisuudessa vain rahallisesti arvokkailla ”hyötytieteillä” merkitystä yliopistossa ja humanistiset ja yhteiskuntatieteet jäävät vähemmälle huomiolle ja arvostukselle.

Uudenlainen johtaminen eli yliopistoyhteisön ulkopuolisten jäsenten mukaantulo yliopiston hallituksiin sekä näiden valitseminen on kirjoitusten perusteella ainoa asia, joka aiheuttaa näkyvää juopaa yliopiston johtajien sekä lainsäätäjän välille. Ulkopuolisten tulo hallitukseen merkitsee jonkinlaista rajanvetoa siihen, missä yliopiston autonomian rajat kulkevat.

*”Yliopistolainsäädännön uudistus ei merkitse – eikä se saa merkitä – luopumista yliopiston perusarvoista. Tässä yhteydessä on kiinnitettävä huomiota erityisesti yliopiston **autonomiaan**, jonka merkitystä yliopisto on korostanut strategisissa asiakirjoissaan. Myös historiamme velvoittaa meitä **puolustamaan** yliopistollista autonomiaa, jota ilman yliopisto ei voi täyttää kriittistä sivistystehtäväänsä.*

*Helsingin yliopiston autonomian keskeisiä elementtejä on se, että yliopisto voi itse valita ylimmät päätöksentekijänsä. Helsingin yliopiston ja muiden julkisoikeudellisten yliopistojen osalta lakiehdotus tunnustaakin tämän lähtökohdan. **Huolta** herättää kuitenkin säätiöyliopistoja varten valittu toisenlainen ratkaisu. Tästä ei saa muodostua ennakkotapausta, jonka mukaan jonka perusteella yliopistollisen autonomian perustuslainsuoja **kaventuu ja vesittyy**. Terve yhteiskunta **tarvitsee** autonomisen yliopistolaitoksen. **Yliopistomme ja yliopistolaitoksemme** autonomian **puolustaminen** myös tulevaisuutta silmällä pitäen on osa meidän yhteiskuntavastuutamme.”*

- Rehtori Wilhelmsson. Yliopisto 9/2008

Wilhelmsson siis myöntää suoraan, että lakiesitys ei ole ongelmaton yliopistojen kannalta ja yliopistojen autonomia vaatii puolustamista eli se on uhattuna. Ongelmaa ei kuitenkaan ehkä niinkään aiheuta ulkopuolisten jäsenten läsnäolo hallituksessa vaan

säätiöyliopistoja varten luotu malli, jossa laki ei velvoita yliopiston sisäisiä jäseniä hallituksen jäseniksi.

Kansleri Ilkka Niiniluoto pehmentää myöhemmin keväällä ajatusta siitä, että hallituksen ulkopuoliset jäsenet olisivat uhka autonomialle:

*”Ulkoiset jäsenet tuovat kokemuksensa kautta lisäarvoa suhteessa sisäisten jäsenten asiantuntemukseen. **Aiheettomia pelkoja** on aiheuttanut **väärinkäsitys**, jonka mukaan ulkopuolisilla tarkoitetaan yksinomaan elinkeinoelämän edustajia. Yliopistojen vuorovaikutuskentässä on monia muitakin sektoreita, kuten valtio, kaupungit, kunnat, muut yliopistot ja tutkimuslaitokset, säätiöt, media, kulttuurilaitokset, järjestöt, yhdistykset ja kansalaisjärjestöt....*

*.... Väittelyssä on vedetty **yllättävän jyrkästi** rajaa, jolla halutaan erottaa **meidät ja vieraat**, oma väki ja toiset. Yliopiston **”sisäisiä”** jäseniä ovat henkilöt, joilla on yliopistossa päätoiminen työpaikka tai opiskeluoikeus, kun taas kaikki muut ovat **”ulkoisia”**. Tämän rajan yli kuitenkin tapahtuu jatkuvasti liikennettä ulos ja sisään: tutkinnon suorittaneet opiskelijat muuttuvat alumneiksi, yliopistoon rekrytoidaan uutta henkilöstöä.”...*

*.... Puhe ulkopuolisista voi olla omiaan herättämään **epäluottamusta ja torjuntaa**. Se voitaisiinkin korvata osuvammalla termillä, kuten vaikkapa liittojäsen. Hallintoelimeen valitusta luottamushenkilöstöhän tulee yliopiston uusi ystävä ja liittolainen.*

- Kansleri Niiniluoto. Yliopisto 42009

Niiniluodon tekstin sävy on sovitteleva tai peräti syyllistävä, sillä hän kertoo, että kyseessä on ainoastaan väärinkäsitys ja jako ulkopuolisiin ja sisäisiin jäseniin on keinotekoinen ja luo tarpeettomia vastakkainasettelua sellaisten välille joiden tehtävänä on vaalia yliopiston kokonaisuutta. Tätä Niiniluoto korostaa ilmaisemalla sitaateissa sanat sisäinen ja ulkoinen. Tällaista jakoa tekevät yliopistoyhteisön jäsenet vaikeuttavat Niiniluodon mukaan ainoastaan uudistuksen toteutumista. Kritiikki ulkopuolisten jäsenten läsnäolosta yliopiston hallituksessa lienee kuitenkin perusteltua, sillä vaikka kyseiset yliopistoyhteisön ulkopuoliset jäsenet toimisivatkin Niiniluodon mukaan ja olisivat yliopistolaisia asemastaan tai työsuhteestaan huolimatta, ei se sulje pois eturyhmäajattelua jota päättävään elimeen valittu voi harrastaa.

Tampereen yliopiston tiede- ja henkilöstölehti Aikalaisessa keskustelu on ”Yliopistoon” nähden polarisoituneempaa, kriittisempää ja kärkkäämpää. Suuri osa kirjoituksista suhtautuu lakiin kriittisesti, mutta puolustaviakin kantoja löytyy. Eräs

näistä on kansleri Jorma Sipilä, joka puolustaa numerossa 18/2008 ½ sivun kirjoituksellaan ”Uusi autonominen yliopisto” uutta lakia. Sipilä haluaa kirjoituksessaan korostaa lainmuutoksen mukanaan tuomia hyviä puolia ja aloittaa kirjoituksen heti:

*”Uusi Tampereen yliopisto merkitsee **meille** entistä parempia mahdollisuuksia päättää itse yliopiston tulevaisuudesta. **Voimme** luoda omia toimintatapoja ja keskittyä yliopiston johdonmukaiseen rakentamiseen poukkoilematta yhden valtokeskuksen näkemysten ja toiveiden toteuttajana.”*

- Kansleri Sipilä. Aikalainen 18/2008

Sipilä argumentoi uudenlaisen vapauden puolesta, joka yliopistoille nyt lainmuutoksen myötä sallitaan. Vanha laki on ainoastaan kahlehtinut yliopistoja omaan asemaansa ja nyt tämä uusi laki voidaan ottaa vastaan hyvinkin tervetulleena. Sipilä jatkaa:

*”Tärkein muutos suhteessa valtioniopistoon on, että **avautuu mahdollisuus** käsitellä akateemisia prosesseja akateemisin keinoin, sen sijaan että niitä käsitellään nyt ministeriöstä alkunsa saavin **byrokraattisin** keinoin. Keskeiset erot akateemisen ja byrokraattisen välillä ovat hierarkkisuuudessa ja argumentaatiossa. Byrokraattinen päätöksenteko on hierarkkista ja johtajan argumentti parempi kuin alaisen. Akateeminen päätöksenteko taas lähtee kollegojen **tasavertaisuudesta** ja perustuu argumentaation kehittelyyn.*

- Kansleri Sipilä. Aikalainen 18/2008

Siinä missä vanha byrokratia nähdään kahlehtivana, tervehtii Sipilä uudenlaista johtamisjärjestelmää liki vapahtajamaisella ilolla. Byrokratian Sipilä näkee itse itseään palvelevana järjestelmänä, jossa johtajan sanan tulisi olla aina viimeinen, oli tämä sitten oikeassa tai väärässä. Sipilä katsookin että ”uudessa” yliopistossa byrokratia korvataan akateemisuudella ja akateemisyydestä tulee itse itseään korjaava järjestelmä, jossa tieteen ihanteellisuus ja puhtaus asetetaan ensisijalle.

Sipilä käsittelee pitkähkössä kirjoituksessaan uuden lain tuomia muutoksia yliopiston johtamiseen, henkilöstön rekrytointiin, koulutukseen, tutkimukseen, uusiin tutkimusta tukeviin rakenteisiin sekä hallintotyön minimointiin. Näissä kaikissa Sipilä näkee lain mukanaan tuomia uusia mahdollisuuksia. Tätä hän korostaa esimerkein. Hallintotyön keventämiseen esimerkiksi hän tarjoaa useita vaihtoehtoja ”1) Pitämällä huolta siitä, että erittäin vaativiksi muuttuneet talous- ja henkilöstöhallinnon rutiinit hoidetaan ammattilaisten voimin hallinnollisesti tehokkaassa ja selkeästi johdetussa järjestelmässä; 2) rekrytoimalla hallinnon työntekijät oikein ja jakamalla tehtävät niin

että asiantuntemus riittää ja virheet minimoituvat; 3) pohtimalla tarkoin, mitä hallinto ylipäänsä ottaa tehtäväkseen ja erityisesti mitä se velvoittaa akateemisen henkilöstön tekemään; 4) Vähentämällä hallintotyötä niin, että kollektiivien päätökset ovat isompia ja niitä tehdään harvemmin; 5) organisoimalla tutkimusryhmille hallintopalvelut niin ettei menestys tapa ryhmän vetäjää; 6) suunnittelemalla johtamisen edellytykset ja valitsemalla johtajat niin, että yhteisö voi luottaa heihin.

- Kansleri Sipilä. Aikalainen 18/2008

Sipilä siis katsoo erityisesti hallinnon sellaiseksi asiaksi, joka voidaan uuden lain myötä järjestää niin, että se oikeasti tukee yliopiston toimintoja aiemmin itsensä palvelemisen sijaan. Sipilä päättää puheenvuoronsa kokoavaan yhtenäisyyttä luovaan pateettisuuteen: *”Mutta lopulta kaikkein tärkeintä on saada syntymään uusi yliopistokulttuuri. Meidän ei tarvitse enää olla kohteita, joita valtio kurittaa innovatiivisilla kontrollitoimillaan. On aika astua ulos yhä murheellisemmaksi käyvien laulujen maasta. On aika ottaa itse enemmän vastuuta yliopiston tavoitteista ja keinoista niiden saavuttamiseksi... Meidän on kyettävä uudistamaan yliopistoa niin paljon, että voimme suhtautua sen tulevaisuuteen optimistisesti. Silloin muillakin on syytä luottaa yliopistoon.”*

- Kansleri Sipilä. Aikalainen 18/2008

Sipilän puhe alkaa saada lopussa jo pompöösejä muotoja, kun hän puhuu runollisin vertauskuvin ”murheellisten laulujen maasta”. Lisäksi Sipilä korostaa yliopistoyhteisön omaa vastuuta suuntaamalla sanansa suoraan sille käyttämällä sanoja ”meidän on”. Tällainen yhtenäisyyteen vetoava retoriikka korostaa tietysti yhteisöllisyyttä. Kolikon kääntöpuolella on kuitenkin vetoaminen yhteiseen agendaan, jonka perusteella tulisi yhteisön jäsenten luopua omasta eduistaan ja saavutuksistaan ”yhteisen” hyvän saavuttamisen vuoksi.

Aikalainen 9/2009 uutisoi Sipilän eläkkeelle jäämisestä ja käsitteli tässä yhteydessä myös yliopistolakia. Aikalainen toteaa, että Sipilä ei ole pettynyt uuteen yliopistolakiin. Hänen mukaansa suurin pettymys on ollut havaita, miten vähän valtiolla on yliopistopoliittista järkeä. Ottaessaan puheeksi ”Toimiva yliopisto”-verkoston⁶⁴

⁶⁴ ”Toimiva yliopisto on Tampereen yliopiston opiskelijoiden, opettajien, tutkijoiden ja muun henkilökunnan toimintaa tiedon vapauden sekä autonomisen opiskelun ja tutkimuksen puolesta.” Ryhmä ilmoittaa vastustavansa yliopistouudistuksen mahdollistamaa yliopistojen koulumaistumista sekä kehitystä joka tekee yliopistosta kiireisemmän ja kontrolloidumman työ- ja opiskelu ympäristön. Toimivan yliopiston tarkoituksena on vapaan ja radikaalin yliopistokulttuurin luominen mm. kehittämällä opiskelijoita järjestämään opetusta itsenäisesti, vaatimalla yliopistoa tarjoamaan tähän tiloja ja materiaaleja sekä palkkaamaan vierailevia luennoitsijoita sekä vuokraamalla tähän tiloja.

Sipilä arvostelee tätä ”*Liike on **naivi** keinojen hakemisessa, siinä miten ajatellaan kritiikistä voitavan edetä hyvin käytäntöihin. **Kuvitelma** että tämä hallintotapa ja poliittinen ohjaus voisi pelastaa jotakin, on **katteetonta** optimismia.*

- Kansleri Sipilä, Aikalainen 9/2009

Sipilä puolusti lakia vielä jäähyväispuheessaan, josta Aikalainen uutisoi seuraavassa numerossaan 10/2009. Sipilä puolusti lain mahdollistamaa uutta autonomiaa sekä yliopistojen entistä suurempaa vapautta vaalia tiedettä:

”*Jos yliopistot jatkavat sitkeästi **taistelua** suuremman itsemääräämisoikeuden puolesta, olen varma, että ne pystyvät muutamassa vuodessa **itselleen** uuden kulttuurin, jossa **alistuneisuus ja valitusvirret** vaihtuvat itseluottamukseen ja akateemiseen ylpeyteen*”

- Kansleri Sipilä. uutinen jäähyväispuheesta, Aikalainen 10/2009

Sipilän puhe asian ympärillä käydystä keskustelusta on outo. Jos kerran laki lisää yliopistojen autonomiaa ja takaa suuremman itsevapauden, miksi hän kehottaa yliopistolaisia taistelemaan suuremman vapauden puolesta? Jos yliopistojen pitää taistella suuremman itsemääräämisoikeuden puolesta tulevaisuudessa, eikö niiden puolesta silloin kannattaisi argumentoida sen puolesta nyt kun laki on vielä valmisteluvaiheessa? Sillä, että Sipilä kertoo, että laki asettaa yliopistot tilanteeseen, jossa nämä joutuvat tulevaisuudessakin taistelemaan omien vapauksiensa puolesta, hän samalla myöntää, että laissa on vielä paljon puutteita. Onko silloin kohtuullista vaatia henkilöstöä asettumaan uuden lain taakse, kun johtajatkin myöntävät siinä olevan virheitä?

Kummallista on myös, että Sipilä kertoo, että yliopistojen on itse luotava itselleen kulttuuri, jossa ollaan ylpeitä omista saavutuksista ja kunnioitetaan akateemisia arvoja. Eivätkö nämä ole olleet sitten mahdollisia valtiojohteisessa yliopistossa? Ja Suomiiko Sipilä mielestään heikkoa Tampereen yliopiston työkulttuuria vai yliopistolain ympärillä käytyä keskustelua teilaamalla kritiikin alistuneisuudeksi ja valitusvirrsiksi? Alentavilla sanoilla halutaan yleensä luoda valta-asetelmaa, jolloin asiallinen kritiikkikin voidaan vaientaa, henkilöidä tai siirtää toisalle. Sipilän valta-asema (väistyvä) kanslerina on sellainen, että hänen käyttämillään sanavalinnoilla on selkeästi painoarvoa.

Ryhmä ilmoittaa haluavansa oppiainerajojen murtamista sekä poikkitieteellistä oppiainerajoja ylittävää opiskelijakulttuuria. Ryhmä ilmoittaa myös vastustavansa opintotuen kehittymistä lainapainotteisempaan suuntaan sekä kannattavansa opiskelijoiden perustuloa. (Toimiva yliopisto, 2009)

Sipilä ei säästele sanojaan arvostellessaan lakireformia vastustavia tai sellaisia jotka haluaisivat pysäyttää koko lain etenemisen. Samalla hän jatkaa jo edellisessä numerossaan esittämää kritiikkiä ”Toimivaa yliopistoa” kohtaan:

*”Ikään kuin valtio olisi hoitanut yliopistoja hyvin ja yliopistoyhteisö olisi ollut tyytyväinen siihen kehitykseen mitä suomalainen sovellus uuden julkisjohtamisen opeista on saanut aikaan. **Kriittinen sivistysyliopisto** katosi jo tulosjohtamista aloiteltaessa ainakin valtion silmistä. Ne jotka uskovat, että valtio pelastaisi kritiikin tai sivistysyliopiston eivät ole seuranneet yliopistopolitiikkaa 2000-luvulla”*

- Kansleri Sipilä. uutinen jäähyväispuheesta, Aikalainen 10/2009

Sipilä ampuu siis kritiikkinsä kahtaalle. Hän ei selkeästikään ole NPM-opein johdetun yliopistolaitoksen ystävä, mutta arvostelee itsekin heikoksi tunnustamansa lain vastustajat tietämättömiksi tai ymmärtämättömiksi. Sipilän kritiikki on siitakin kummallinen, että suuri osa lain kritiikistä kohdistuu siihen, että yliopistoille ja sitä kautta tieteen tekemiselle nähtäessä yliopistot julkisina palveluina, muodostuisi vääriä kannustimia. Nämä kannustimet tulisivat juuri elinkeinoelämästä, jolloin rahoittaja pääsisi liian määräävään asemaan kriittisessä tutkimuksessa.

Kansleri Jorma Sipilä on Aikalaisessa käydyssä keskustelussa lain näkyvin kannattaja, mutta hän kannattaa lakia lähinnä siksi, että hän näkee sen paremmaksi kuin nykyinen valtiojohtoinen yliopistojärjestelmä. Kritiikin hän näkee ymmärtämättömyydeksi tai vaihtoehdottomana valtion suojiin ”pakenemisena” jossa lakia voi vain kannattaa kritiikittömästi tai vastustaa taantumuksellisesti.

Aikalaisen keskustelu on yltynyt vuoden 2009 aikana, sillä vielä kevätlukukauden 2008 aikana ainoa tulossa olevaa uudistusta koskeva kirjoitus arvostelee innovaatioyliopistolle luvattua lisärahoitusta. Kirjoittajana on Tampereen yliopiston tuolloinen rehtori Krista Varantola. Varantola arvostelee innovaatioyliopistolle vuoteen 2012 asti luvattua lisärahoitusta lainaamalla George Orwellin romaanin *Eläinten vallankumous* (1945) tunnetuinta lausetta: ”*Kaikki eläimet ovat tasavertaisia mutta jotkut eläimet ovat tasavertaisempia kuin toiset*”

- Rehtori Varantola. Aikalainen 4/2008

Varantola palaa samaan aiheeseen 5/2009 numerossa tehdyssä haastattelussa moittimalla suoraan tehtyä ratkaisua: ”*Aalto-yliopisto sai lisärahoituksen ilman arviointia. Alkoi **huippuyliopistoretoriikka**, jolla ei ole mitään pohjaa missään. Kaikissa muissa maissa, joissa tuetaan **eliittiyliopistoja** tai huippuhankkeita, on tehty perusteelliset arviot ensin. Suomessa se oli puhtaasti poliittinen päätös.*

*Säätiöyliopisto ei ole ongelma, jos sellaisia halutaan perustaa. Mutta se, että lykätään yhdelle lisää rahaa perusbudjettiin ja alkaa tämä **huippuyliopistoretoriikka**, tämä on kantona kaskessa. Vaikea sitä on ymmärtää, kun ei ole mitään näyttöä, että Aalto-yliopisto olisi muita parempi.”*

- Rehtori Varantola. Aikalainen 5/2009

Varantola pitää siis Aalto-yliopiston saamaa muita suurempaa rahoitusta valtion budjetista paitsi epäoikeudenmukaisena, myös perusteettomana. Huippuyliopiston saama rahoitus on ollut pelkkää retoriikkaa, jossa vallanpitäjä on haluttu kerronnallisin keinoin vakuuttaa huippuyliopiston tarpeellisuudesta ja ylivertaisuudesta, jonka jälkeen tälle on myönnetty sitä suosiva rahoitus ja muut yliopistot jäävät nuolemaan näppejään. Tämän lisäksi Varantola nimeää tämän uuden yliopiston eliittiyliopistoksi, jolloin siihen liitetään mielikuva muita yliopistoja paremmasta opetuksesta, opiskelijoista, viroista, tuloksista jne. Mikäli maassa on Varantolan mukaan eliittiyliopistoja, tämä tarkoittaisi, että muut, tässä tapauksessa hänen edustamansa Tampereen yliopisto, olisivat siis eliitin vastakohtaa eli rahvaiden yliopistoja.

Poikkeuksena muihin edellä mainittuihin johtajiin ottaa Turun yliopiston rehtori Keijo Virtanen lakiin suoraan kriittisemmän asenteen: ”...*Uudesta yliopistojärjestelmästä kiistellään ”normaalien” korkeakoulu- ja aluepoliittisten sekä maan kilpailukykyyn liittyvien argumenttien ohella yleispoliittisista lähtökohdista. Tuore eduskunnan välikysymyskeskustelu painottui julkisen ja yksityisen jännitteeseen, toisin sanoen siihen, keiden pussista yliopistoja tulee rahoittaa ja keiden äänellä tutkimusta ja opetusta linjata.*

*Muutospyrkimys on niin mittavaa, että sen täytyy poliittisten päättäjien aivoituksissa perustua vakavaan tyytymättömyyteen nyky-yliopistoja kohtaan. Tiukka aikataulu aiheuttaa toisaalta **vauhtisokeutta**, jonka yksi ilmaus on äskettäinen päätös yksityisoikeudellisen mallin mahdollistamisesta myös muille kuin pääkaupunkiseudun niin sanotulle innovaatioyliopistolle.”*

- Rehtori Virtanen. Aurora 2/2008

Siinä missä useampi johtajatason kirjoittaja on iloinnut yliopistojen saamasta uudenlaisesta autonomiasta, ei Virtanen näytä olevan juurikaan iloinen asiasta käydyin keskustelun sävystä. Virtasen tekstin voisi tulkita jopa kritiikiksi sitä kohtaan, että näennäisestä autonomiasta huolimatta säilyvät yliopistot tiukasti valtion ohjauksessa. Virtanen ei myöskään ole iloinen säätiömallin mahdollistamisesta muille kuin innovaatioyliopistolle, jota hän pitää liian hätäisen lainvalmistelun mukanaan tuomana

virheenä. Hän ei kuitenkaan perustele mitenkään sitä miksi säätiömallin tulisi olla vain uuden innovaatioyliopiston yksinoikeus.

*”Kysymys ei ole kuitenkaan siitä (yliopistojen pääomittamisesta), että arkipäiväiseen elämäämme keskeisimmin liittyvät yliopistojen toimintarahat tätä kautta kasvaisivat. **Olen huolissani** erityisesti siitä, miten ensi vuosikymmenellä turvataan muutaman harvan pääkaupunkiseudun ulkopuolella olevan kansainvälisesti kilpailukykyisen ja samalla monialaisen tutkimusyliopiston, kuten Turun yliopiston, voimavarat ja toimintaedellytykset”*

- Rehtori Virtanen. Aurora 2/2008

Moni muukin johtajatasen kirjoittaja on arvostellut innovaatioyliopiston saamaa muita suurempaa pääomaa omaan toimintaansa. Virtanen kuitenkin katsoo asiassa vielä pidemmälle ja näkee muista johtajista poiketen pelkkien mahdollisuuksien sijaan myös uhkia toimivan yliopistoverkon toimintaan.

Virtasen puheenvuoroa voi pitää rohkeana, sillä yliopistojen johtajatasoilta ei ole keskustelun aikana ole suoraan kritisoitu lakiin kohdistuvia rakenteellisia muutoksia kuten valtion takaama yliopistojen pääomittamista ja turvattuja määrärahoja. Vaikka Turun yliopiston asema pitäisi olla kirjoitusvaiheessa suhteellisen turvattu (pitkä historia, selkeät vahvuusalat, iso infrastruktuuri, iso talousalue) esittää Virtanen myös huolensa siitä, miten pk-seudun ulkopuoliset yliopistot tulevat kilpailussa myöhemmin pärjäämään.

*”Vuodesta 2010 lähtien tämän turkulaisen yliopiston (yhdistetty Turun yliopisto ja Turun kauppakorkeakoulu) toimintaedellytyksiä luvataan kehittää opetusministeriön kanssa sovitusti niin, että sillä on edellytykset toimia kansainvälisesti korkeatasoisena yliopistona tutkimuksessa ja innovaatiotoiminnassa. **Tähän on luotettava.***

- Rehtori Virtanen. Aurora 2/2008

Virtanen siis ilmoittaa, että yliopistolla ei ole muuta takuuta tulevaisuudestaan kuin opetusministeriön antama lupaus siitä, että yliopistojen tarpeista huolehditaan vastaisuudessakin, mutta järin suurta luottoa ei Virtasen loppukaneetista voi oikein löytää.

Johtajatasoisena keskusteluna voi myös pitää Raimo Sailaksen Ylioppilaslehdessä 1/2008 julkaistua kolumnia. Sailas kirjoittaa palstalla, jossa hän vuorottelee kolumnistina nimimerkki ”Mediakyyrän” kanssa. Sailas selostaa hyvin seikkaperäisesti, kuinka opetusministeri Antti Kalliomäki pyysi häntä kokoamaan työryhmän, joka valmistelisi Teknillisen korkeakoulun, Kauppakorkeakoulun ja

Taideteollisen korkeakoulun yhteistyön syventämistä. Työryhmä tuli tulokseen, jossa esitettiin korkeakoulujen yhdistämistä säätiöpohjaiseksi malliksi ja samalla määriteltiin taloudelliset ja hallinnolliset edellytykset sille, että maahan voisi joskus syntyä uusi yliopisto. Artikkelin loppuksi Sailas vastaa häntä kohtaan esitettyyn kritiikkiin: ”Kyseessä ei siis ollut Sailaksen keksintö. Sekä kehut että haukut ovat tulleet väärään osoitteeseen. Emmekä me olleet **niin typeriä**, että luulimme huippuyliopiston syntyvän työryhmämme julistuksella. Ja terveisiä maan ”**äly**”mystölle: ... lukekaa raportti, perehtykää **edes** eurooppalaiseen yliopistopolitiikkaan ja hakekaa argumenttinne muualta kuin tunkkaisesta antikvariaatista.”

- Sailas. Ylioppilaslehti 1/2008

Sailaksen kirjoituksen voi tulkita puolustuspuheena hänen vastaanottamaansa kritiikkiä kohtaan. Sailas kertoo ymmärtävänsä sen, että yliopistoista ei tule ”huippua” ainoastaan niitä yhdistämällä. Samalla hän ohittaa kritiikin pitäessään sitä ummehtuneena ja väittäen että kriitikot eivät ole edes tutustuneet raporttiin jonka pohjalta kritiikkiä on esitetty. Lisäksi hänen sivalluksessaan paistaa turhautuneisuus. Tämä sinällään on ymmärrettävää, sillä muussa keskustelussa kärjekkään ja kriittisen keskustelun ovat omineet lähinnä opiskelijoihin profiloituneet liikkeet. ”Äly”mystölle suunnattu piikki taas kertoo siitä, että tietty osa keskustelua käyvistä haluaa nostaa itsensä keskustelijana parempiin asemiin toisiin nähden pitäen siten keskustelukumppaneitaan alempiarvoisena epä-älymystönä.

Sailakselle vastaakin seuraavassa Ylioppilaslehdessä itse HY:n kansleri Kari Raivio: ”Äly”mystöön, lainausmerkkien kanssa tai ilman, ei voine itse ilmoittautua, **yhtä vähän kuin huippuyliopistojen joukkoon**. Olen kuitenkin lukenut raportin ja perehtynyt eurooppalaiseen yliopistopolitiikkaan, muun muassa Euroopan tutkimusyliopistojen liiton presidenttinä.

En vastusta uuden huippu- tai innovaatioyliopiston perustamista. En vastusta säätiömuotoa, jonka suunnitteluryhmä katsoo tarpeelliseksi yritysrahoituksen hankkimiseksi. En kadehdi valtion 500 miljoonaa peruspääomaa enkä sitä täydentävää yritysrahoitusta.

*Sen sijaan vastustan innovaatioyliopiston vuosibudjetin kaksinkertaistamista. Laskelmat valtiontalouden kantokyvystä ovat ankeita, eikä tällaista panostusta voi irrottaa **ryöväämättä muilta yliopistoilta kehittymismahdollisuuksia**. Rahoituslisäys edellyttäisi joko innovatiivisia suunnitelmia, vankkoja näyttöjä tai mieluiten molempia.*

*Sailaksen työryhmän raportista ei löydy **konkreettisia uusia toimintaideoita**. ”Edelläkävijäksi” kuvatun yliopiston missio ”edistää vapaata tutkimusta ja tieteellistä ja taiteellista sivistystä” on jo kirjattu nykyiseen yliopistolakiin.*

*Raportin arvioiden mukaan kolme osakasyliopistoa edustaa eurooppalaista **keskitasoa**, mikä ei riitä rahoituksen tuplaamiseen. Esitys sinänsä on ymmärrettävä, koska puheenjohtajaa ja sihteeriä lukuun ottamatta kaikki työryhmän jäsenet olivat osakasyliopistojen palkkalistoilla.*

*... En näe perustetta, miksi Suomessa ei yliopistojen välisessä rahanjaossa otettaisi **laatuun** perustuvaa kilpailua johtotähdeksi. Innovaatioyliopiston tulisi uskaltautua arvioitavaksi muiden lailla. Ajatuksen ei pitäisi olla vieras myöskään yritysmaailmalle, joka kannattaa innovaatioyliopistoa ja toimii itse kilpailuympäristössä.*

***Laatukilpailuelementti** on paljon parempi vaihtoehto kuin yhden yliopiston kohottaminen jalustalle ilman kunnollisia perusteita.*

- Kansleri Raivio. Ylioppilaslehti 2/2008

Raivio tuo uuden näkökulman kritiikkiin uutta innovaatioyliopistoa kohtaan: Tarkoittaako kolmen keskitasoisen yliopiston yhteen tuominen automaattisesti huippuyliopiston syntymistä? Tai onko ylipäätään valtiontaloudella varaa pääomittaa uutta yliopistoa nyt esitetyillä summilla? Raivion kritiikki kohdistuu siihen, ettei uutta yliopistoa pitäisi päästää syntymään pelkällä yhteenliittymällä, sillä näillä avuilla ei uusi yliopisto tuo mitään uutta suomalaiseen korkeakoulukenttään. Raivio haluaa myös muistuttaa siitä, ettei pelkkä mittavan rahoituksen kerääminen ole laadukkaan ja kestävän opetus- ja tutkimustoiminnan tae vaan ainoastaan sen mahdollistaja. Huippuyliopistoksi ei tulla pelkästään rahan keräämisellä. Hän myös rohkenee epäillä sitä, onko esitystä valmisteltaessa vaakakupissa painaneet pelkät puhtaan tieteen edistämisen intressit, vai onko valmisteltaessa vedetty ”kotiin päin” eli haluttu, että elinkeinoelämä saa antamaansa pääomitusta varten mahdollisimman suuren edun esim. hallituspaikkojen kautta.

Yleisenä huomiona voidaan nostaa se, että yliopiston johtajien puhe on suunnattu suoraan yliopistolaisille ja korostaa yhteisöllisyyttä, me-henkeä sekä ”yhdessä tästä selviämme”-asennetta, joka toisaalta voidaan katsoa kritiikin vaimentamiseksi. Tämän voidaan katsoa liittyvän John P. Kotterin 8-osaisen muutosjohtamisen malliin, jossa kohdat 4 ja 5 ovat ”muutoksesta viestiminen”

sekä ”henkilöstön valtuuttaminen muutoksen mukaiseen toimintaan”⁶⁵. Näin ollen on luontevaakin viestiä asiasta niin että muutos on yhteinen asiamme. Toisaalta kritisoijat nostavat esiin lauseen että ”että henkilöstöä on kyllä kuultu muttei kuunneltu”⁶⁶. Syy tällaiseen huomioon voi olla siinä, että tällainen puhetapa toisaalta haluaa luoda yhteisöllisyyttä, mutta samalla sulkee ulkopuolelle ne, jotka eivät jaa suoraan johdon näkemyksiä.

4.3. Muun yhteisön välillä käyty keskustelu

Yliopisto-lehden sisällä muu keskustelu ei nouse mitenkään periaatteelliseksi tai tuo yliopistolaisten omia näkökantoja esille. Keskustelu pyöri paljon tieteellisten koulukuntien tai ajankohtaisten teemojen eikä niinkään yliopiston edessä olevien rakenteellisten muutosten ympärillä. Ainoa tämän suuntainen kirjoitus on tammikuussa 2008 innovaatioyliopistosta ja sen ympärillä käydystä keskustelusta lähinnä ivalliseen sävyyn kirjoittavan Andrew Chestermanin kirjoitus jossa hän arvostelee innovaatiopuhetta:

”... Innovatiivisten käsitteiden termit on otettava mieluummin latinasta (Uudistusyliopisto olisi tosi latte termi, vai mitä?) Tässäkin on valitettavasti jääty puolitiehen, joten innovoikaamme lisää. Tarjoan seuraavia innovaatioyliopiston alustavaa sanastoa:

innoviisi (ent. opiskelija)

innonomi (ent. HuK)

innovööri (ent. maisteri)

innovendi (ent. tutkijakoulututettava ent. jatko-opiskelija)

innovatiivi (ent. yliopistonopettaja)

innonatiivi (ent. vakituisessa akateemisessa työsuhteessa oleva ent. akateeminen virkamies)

innovatiimi (ent. laitos)

konservaattori (kuka tahansa, joka vastustaa innovaatioita; käytetään haukkumasanana)

- Chesterman. Yliopisto 1/2008

⁶⁵ (Kotter, 1996)

⁶⁶ (mm. ylioppilaslehtien päätoimittajat, Erkki Virtanen

Tampereen yliopiston Aikalainen sen sijaan antaa tavalliselle henkilöstölle enemmän suunvuroja osittain jo sen vuoksi että Heikki Laurinolli ottaa itsekin kantaa mieluusti ajankohtaisiin asioihin. Analyysiin valitusta aineistosta ”Aikalainen” on ainoa, jonka sivuilla keskustelua käydään aktiivisesti niin johtajien kuin lain kriitikoiden kesken, joten tämän vuoksi tämä alaluku keskittyy lähinnä Tampereen yliopistoon ja ”Aikalaiseen”.

Laurinollin kriittisestä suhtautumisesta esimerkkinä on hänen tekstinsä numerossa 14/2008 ”Hetkinen”-palstalla, joka on nimetty ”Valtion virasto markkinamatkalla”, joka sisältää poikkeuksellisen suoraa kritiikkiä lain valmistelua sekä Aalto-yliopiston syntymistä kohtaan: ”*Yliopistoväki on viime vuosina saanut kantapäähän kautta oppia, miten yhteiskunnallinen vaikuttaminen toimii käytännössä. ....*

Elinkeinoelämän keskusliitto käynnisti pari vuotta sitten rummutuksen, jossa suomalaiset yliopistot tuomittiin kelvottomiksi. Tilalle vaadittiin PISA-menestykseen verrattavaa kansainvälistä noteerausta. ... Opetusministerit yhtyvät kritiikkiin puoluekannasta ja hallituksen vaihtumisesta riippumatta.

Nyt arvostelu on hiljentynyt, vaikka tarjolle on tullut uusia kansainvälisiä rankkeerauksia, joissa suomalaisyliopistot pärjäävät paremmin.

Elinkeinoelämän julkisuuskampanja loppui Aalto-yliopiston perustamiseen. Nyt opetusministeri kiittelee yliopistoja ja ylistää uuden yliopistolakiesityksen autuutta.”

- Laurinolli. Aikalainen, 14/2008

Laurinolli viittaa ”rummutus”-sanalla yksipuoliseen ja faktat ohittavaan puhetapaan, jolla on tarkoitus ainoastaan saada omat tarkoitusperät läpi. Laurinollin alustuksen tarkoituksena on siis osoittaa, ettei varsinaista yliopistojen omista tarkoitusperistä lähtenyttä lainuudistusta ole olemassakaan, vaan yliopistolainuudistus on Elinkeinoelämän Keskusliiton (EK) eli työnantajien lobbaama juoni jolla tämä on saanut tavoitteensa eli uuden, taloudellisilta resursseiltaan paremman innovaatioyliopiston perustettua. Yliopistoyhteisö ajautuisi tulevassa uudistuksessa pelkän passiivisen hallintoalamaisen asemaan aktiivisen muutoksen ajamisen sijaan koska sillä itsellään ei ole sellaista valtaa, suhteita tai asemaa jolla voisi toimia muutoksessa aktiivisena.

Laurinollin kritiikki kääntyy pelkästä lainuudistuksen sijasta yhteiskuntakritiikiksi tämän jatkaessa että: ”*Muutos heijastaa yleistä kehitystä kohti*

markkinavetoista yhteiskuntaa. Ei tämä silti aivan niin mene, että vastapuolina olisivat täysin vapaat markkinat ja säännöstelyn kahleissa riutuva valtiokoneisto...

Lobbausrynnistys yliopistoja kohtaan näyttää malliesimerkiltä siitä, miten valtionhallinto muuttuu yritystoiminnaksi...

*Yliopistot ovat tähänkin saakka toimineet avoimilla markkinoilla, kun merkittävä osa niiden rahoituksesta on kilpailtua, valtion budjetin ulkopuolelta tulevaa rahaa. Nytkin yliopistot ovat toivoneet, että ne pääsisivät tasa-arvoiseen kilpailutilanteeseen muiden kanssa. **Elinkeinoelämälle ja maan hallitukselle** tämä ei käynyt, sillä ne halusivat antaa **etulyöntiaseman** Aalto-yliopistolle. Näin on **elinkeinoelämän** johdolla yliopistolaitos johdatettu kohti uutta **säännöstelykulttuuria**.*

Yliopistot hallitsevat kilpailun, mutta kilpailun rajoittamista ne eivät vielä osaa. Elinkeinoelämän keskusliitto voi siinä auttaa.”

- Laurinolli. Aikalainen 14/2008

Laurinollin kritiikki suuntautuukin pelkän lain valmistelun sijasta NPM-oppien mukaista hallintomallia kohtaan, jossa valtiota johdetaan kuin yritystä. Laurinolli luo uhkakuvaa siitä, kuinka EK tulee ottamaan yhä suuremman vallan yliopistoista luomansa rakenteiden kautta. Vaikka EK ei suoranaisesti vaikuta yliopistojen toimintaan, se pystyy luomaan olosuhteet, joissa yliopistojen päätökset ovat sille itselleen suotuisat ja yliopistot pärjäävät kilpailussa tavalla, joka on opetettu erityisesti liike-elämässä.

Laurinolli kritisoi myös Aalto-yliopiston saamaa suurta rahamäärää sekä huomiota siitä, että myös jatkossa Aalto-yliopistolla tulee olemaan yliopistojen keskinäisessä kilpailussa selkeä etulyöntiasema. EK on siis ensiksi perustanut Aalto-yliopiston, jonka jälkeen se on luonut yliopistoille kilpailuolosuhteet, jossa parhaiten pärjäävät EK:lle suotuisat johtajat.

Laurinollin kritiikki onkin poikkeuksellisen vasemmistolaista sekä suoranaista sillä hän näkee EK:n yliopistojen todellista autonomiaa uhkaavana hegemoniana. Sekä Tampereen yliopiston rehtorin Krista Varantolan (kts. kpl. 4.2) että Laurinollin kritiikin keskipisteessä ei olekaan Aalto-yliopiston synnyttäminen, vaan se, että perusta uuden huippuyliopiston luomiselle on hataralla pohjalla, jos sen lähtökohtana ovat vain suuri rahoitus sekä EK:n intressit luoda innovaatioyliopisto Suomeen.

Syksyn 2008 aikana lakia käsitellään Aikalaisessa keskimäärin joka toisessa lehdessä. Tällöin laki on annettu jo lausuntokierrokselle ja sen pääasiallinen sisältö on

jo selvillä. Keskustelua ohjaa yleisesti ottaen kriittisyys ja epäluulo lakia kohtaan. Kolumnissaan Aikalaisen toimittaja sekä tutkija Antti Salminen hyökkää voimakkaasti yliopistouudistusta vastaan: ”Jyväskylän⁶⁷ tapahtumat ovat osoitus siitä, että yliopistopolitiikassa on vallalla ainakin kaksi **autonomiakäsitystä**, jotka ovat perustavassa ristiriidassa. Massiivisia uudistuksia ja tulevaa yliopistolakia perustellaan yliopistojen (**taloudellisen**) **autonomian** lisäämisellä, ja **autonomian kaventamisesta** sitä on toisaalta kritisoitu.

*Kreikan nomos merkitsee lakia, ja niinpä autonominen taho säätää lakinsa itse. Uusi yliopistolaki on siis kaukana autonomiasta, sillä laki säädetään yliopistolaisten puolesta. Kahden autonomian tilanteessa on vissi ero siinä, tulevatko **yliopistot** vai **yliopistolaiset** autonomisemmiksi. Yliopistojen vapaus punnitaan sillä, kuinka paljon juhlapuheiden autonomiasta annetaan niille, joilla sitä on vähiten.”*

- Salminen. Aikalainen, 10/2008

Salminen ottaa aiheeksi yliopistouudistuksen perustavan kysymyksen: jos autonomia tosiaan lisääntyy, niin kenen itsemääräämisoikeus siinä tosiasiallisesti lisääntyy? Jos valta siirtyy uudistuksessa instanssilta toiselle, tarkoittaako tämä vallan tosiasiallista kaventumista? Salmisen kritiikissä on ivallinen sävy, sillä hän jatkaa: ”*Jotta autonomiat eivät enää sekoittuisi, ihmisten autonomia kirjoitettakoon jatkossa autånämia. Se näyttää **niin typerältä, että selvitysmiesten** muistioihin se ei päädy koskaan*”

- Salminen. Aikalainen, 10/2008

Salminen on verhonnut kritiikkinsä ivalliseen huumoriin, mutta kohdistaa sen silti yliopistolakia valmisteleville tahoille ja ottaa kohteekseen sen tarkemmin erittelemättömät ”selvitysmiehet”. Hänen kritiikkinsä tarkoituksena on näyttää se, että vaikka yliopistolakia valmistellaan itsessään hyviä tarkoituksia hakien, ei niillä ole tosiasiallisesti niitä vaikutuksia mitä niiden taustatöistä haetaan. Vaikka yliopistonimisten hallinnollisten kokonaisuuksien autonomiaa lisättäisiin, se ei silti tarkoita, että näissä työskentelevien ihmisten mahdollisuudet vaikuttaa työnsä sisältöön tai tutkimuksensa valinnanvapauteen olennaisesti lisääntyisivät. Valta, joka nyt on Salmisen mukaan ministeriöissä, tullaan siirtämään yliopistoille, mutta todellisena

---

⁶⁷ Jyväskylässä oli tapahtunut huhtikuussa 2008 opiskelijoiden suorittama talonvaltaus, jossa joukko kampuksen opiskelijoita oli vallannut tyhjillään olleen yliopiston rakennuksen ja perustaneet taloon ”autonomisen tiedekunnan”. Tempauksella opiskelijat halusivat protestoida valtion yliopistoihin kohdistamaa tulosoheutusjärjestelmää.

yliopistolaisten itsemääräämisoikeuden lisääntymisenä ei se Salmisen mukaan tule näkymään.

Salminen jatkaa kritiikkiään Aikalaisen numerossa 12/2008, jossa hänen kolumninsa tarkentuu siihen, kuinka yliopistolakiuudistuksen tavoitteet ja tosiasiallinen toiminta ovat räikeässä ristiriidassa keskenään.

*”Yliopistoissa vallitsee tutkimuksen, taiteen ja opetuksen vapaus’, todetaan lakiluonnoksen alussa toiveita nostattavasti. Heti seuraavassa lauseessa **vedetään takaisin**: ’Opettajan on kuitenkin noudatettava koulutuksen ja opetuksen järjestämisestä annettuja säännöksiä ja määräyksiä.’”*

- Salminen. Aikalainen, 10/2008

Salmisen kritiikin peruseriaate on se, ettei mitään todellista vapautta ole olemassa, vaan yliopistossa vapaus vedotaan markkinaehtoisen ohjaukseen, jolloin vapaa tutkimus ja opetus kärsivät, sillä Salmisen kritiikki jatkuu: *”...’Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä.’ Seuraavaksi kiirehditään määrittelemään mitä vapauden pitää palvella: isänmaata, ihmiskuntaa, yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja kansainvälistä tasoa, toisin sanoen **Raimo Sailasta, Microsoftia ja shanghailaisia listanlaatijoita.**”*

- Salminen. Aikalainen 12/2008

Salmisen kritiikki heijastelee yliopistolakia uhkana vapaalle sivistykselle, tieteelle ja tieteen vapaudelle sekä riippumattomuudelle ja tämä asettuikin puheenvuorossaan selvästi lakia vastustavalle kannalle.

Aikalainen poikkeaa ”Yliopisto”-lehestä myös siinä, että myöntää uutisoinnissaan, että lakiin suhtaudutaan kriittisesti yliopistoyhteisön sisällä ja että sen vastustaminen on kärjistynyt jopa mielenosoituksiksi asti. Niinpä yksi sen pääuutisista numerossa 4/2009 on Tampereella kokoontunut mielenosoitus yliopistolakia vastaan. Päätoimittaja Laurinoli nostaa kuitenkin uutisoinnissa keskeiseksi asiaksi ulkopuolisten jäsenten tulon yliopistojen hallitukseen ja kertoo sen olevan suurin uudistuksessa hankaluutta aiheuttava asia. Siksipä uutisoinnin yhteydessä kirjoitettu pohdinta avaa tematiikkaa:

”Jos Tampereen yliopisto valitsee 12-jäsenisen hallituksen, tulisi kuusi jäsentä valita talon ulkopuolelta. Jäsenten joukossa voisi olla pitkäaikaispotilas, jolla on omakohtaista tietoutta lääkärin ammatin vaikuttavuudesta. Mukana tulisi olla myös koululainen tai hänen vanhempansa, joka tuntee opettajan ammatin vaikutukset.

Mukaan pitäisi valita yksi Pihtiputaan mummo, joka tietää millaisia toimittajien tuotokset ovat. Jäseneksi pitäisi ottaa myös yksi moniongelmainen sosiaalitapaus, joka tietää sosiaalityön käytännön vaikutukset. Vielä sopisi joukkoon yksi sellainen, jota hallintobyrokratia on heitellyt luukulta toiselle antamatta mitään toivoa mistään. Se viimeinen paikka voitaisiin antaa yrittäjälle, joka on nostanut yrityksensä konkurssin partaalta kestäväälle tielle.

- Laurinolli. Aikalainen 4/2009

Laurinollin tekstin sävy on ivallinen, mistä voi päätellä, ettei hän näe yliopiston hallitukseen nimitettävillä ulkopuolisilla jäsenillä paljota lisäarvoa yliopiston päätöksentekoon. Hänen esityksensä, jossa yliopiston hallitukseen nimitettäisiin vain yliopiston tuottamien alojen asiakkaita, on populistinen heitto, mutta Laurinolli haluaa samalla muistuttaa, ettei yliopiston hallituspaikkoja tulisi varata ainoastaan yhteiskunnan eliitille vaan eliitin takana on myös yleisö, jota yliopiston tuottamien alojen palvelutuotanto koskee.

Laurinollin kommentti liittyykin ko. uutisessa aiemmin olleeseen professori Mikko Lahtisen kommenttiin yliopistojen hallituspaikoista jonka mukaan: ”*Täten myös yliopistojen hallituksen tulevat ilmentämään yhteiskunnan eriarvoisia ja **elitistisiä** rakenteita, kun nyt myös yliopistojen hallituksissa määrittelyvalta annetaan **eliiteille** ja heidän järjelleen ja näkemyksilleen asioiden tärkeysjärjestyksestä.*

Lahtinen ehdottaa, että yliopistojen hallitukseen valittaisiin ainakin yksi työtön, yksi vammainen ja yksi maahanmuuttajien edustaja.”

- Professori Mikko Lahtinen, kommentti. Aikalainen 4/2009

Laurinolli haluaa siis jatkaa aiemmin professori Lahtisen luomaa ajatuksenkulkua, että yliopistoja ei pitäisi päästä ”elitisoitumaan” eli yliopistojen johtotasollakin pitäisi olla jonkinlainen kosketuspinta akateemiseen yhteisöön ja ”tavalliseen kansalaiseen”. Eliitin palvelemisen sijasta yliopiston tulisi valitsemiensa johtajien kautta pitää ”jalat maan pinnalla” ja katsoa, ettei yliopistojen hallituksiin tule ihmisiä, joiden omat tarkoitusperät voisivat toimia akateemisten ihanteiden vastaisesti.

Laurinolli jatkaa kritiikkiään uuden yliopiston hallituksen valintatapaa kohtaan numerossa 6/2009 otsikolla ”salailua vai avoimuutta”. Tässä kritiikki kohdistuu uuden yliopiston hallituksen valintaan ja etenkin siinä käytettävään avoimuuteen. Laurinolli ei nimittäin näe nykytilannettakaan kovin ruusuiseksi: *Vanhassa yliopistossa päätöksentekoprosessi on pidetty visusti salassa, vaikka lakipykälät sallisivat*

avoimenkin käytännön. *Demokraattisesti valitut elimet ovat tehneet päätöksiään, mutta julkinen keskustelu on puuttunut. Kritiikkiin on vastattu vaikenemalla*

Nyt on tilaisuus muuttaa keskustelukulttuuria. Yliopistolaki ja sen valmistelun epäkohdat ovat herättäneet opiskelijat ja henkilökunnan. Tampereen yliopistosta voidaan nyt tehdä hyvän ja avoimen keskustelukulttuurin yliopisto.”

- Laurinolli. Aikalainen 6/2009

Laurinolli siis syyttää vanhassa yliopistossa vallitsevaa toimintakulttuuria keskustelun tyrehtyttämisestä sekä salailusta. Hän ei kuitenkaan erittele mitä päätöksiä tai elimiä hän tarkoittaa suunnatessaan niille kritiikkinsä tai minkälaista keskustelua hän haluaisi käydä. Laurinollin teksti toimii alustuksena sille, että yliopiston johtosääntöä valmisteleva työryhmä on pyytänyt kommenttia yliopiston hallituksen valintatapaa koskeviin linjauksiin. Näiden mukaan yliopistoyhteisön ulkopuoliset jäsenet valittaisiin ilman erillistä ehdokasasettelua. Laurinolli esittää hämmennyksensä asiasta: ”Tarkoittaako tämä sitä, että julkinen keskustelu hallituksen ulkopuolisista jäsen ehdokkaista ei olisi mahdollista, koska nimiä ei julkisteta?”

Julkisen keskustelun välttely merkittävistä aiheista noudattaa tiettyä juonta: vaikeneminen, pimityssyytökset, niiden kiistäminen ja vastasyytökset yliopiston maineen pilaamisesta.”

- Laurinolli. Aikalainen 6/2009

Tekstistä käy ilmi, että Laurinolli on käsitellyt tämän kaltaisia asioita ennenkin ja joutunut pettymään avoimuuden puutteeseen. Hän haluaa luoda epäluottamuksen tulevan hallituksen valinnan ylle väittäen epäsuorasti valitsemisprosessia ”kähminnäksi”. Samaten Laurinollin viittaus hallituksen valintatapaan vihjaa, että yliopisto valitsee hallituksensa käyttäen ”maan tapaa” eli menettelyä joka ei välttämättä täytä hyvän hallinnon tunnusmerkkejä, mutta se on hyväksytty lähinnä siksi että näin on toimittu ennenkin.

”Vaikenemista voidaan perustella sillä, että yliopistokollegio on demokraattisesti valittava elin, joka ei ole tilivelvollinen valitsijoilleen eli yliopistolaisille.... Jos demokraattisesti valitut päätöksentekelimet piiloutuvat julkisuudelta, ne rapauttavat samalla omaa legitimitettiään. Kansalaisten ja päättäjien välille syntyy kuilu, joka ruokkii populismia ja ääri-ilmiöitä.”

- Laurinolli. Aikalainen 6/2009

Laurinolli siis haluaa avointa keskustelua tulevasta yliopiston hallituksen jäsenistä. Hän ei kuitenkaan sen tarkemmin erittele, miksi tämä tulisi toteuttaa. Kritiikki keskustelun

puutteesta huokuu epäluottamusta johdon ja yliopistoyhteisön välillä, sillä kirjoittaja antaa ymmärtää, että vaikka keskustelua käytäisiin, sillä ei olisi kuitenkaan mitään olennaista vaikutusta päätöksiin, jotka on jo tehty toisaalla. Asetelma on hankala molemmin puolin, sillä keskustelua, jossa ei luottamusta ole kummallakaan puolella on hankala käydä, jos sen tulos on jo valmiiksi leimattu epäonnistuneeksi.

Kriittisyys tai johtajien arvosteleminen ei ole tabu Aikalaisessa, sillä lain kriitikoiden toimintaan alentuvasti suhtautunut kansleri Jorma Sipilä saa Antti Salmiselta varsin napakan vastauksen siihen, onko laki kaiken kritiikin yläpuolella numerossa 10/2009: *”Pahan olon sijaan kritiikissä on nähdäkseni heijastunut pikemminkin riemu ja raivo. Kuluneena keväänä analyysia on riittänyt ja jos se kaikesta huolimatta on puutteellista, pidän sitä yksin hyveenä... Saanen lisäksi huomauttaa, että suurin osa kritiikin välineistä on opetettu kriitikoille yliopistoissa...”*

- Salminen. Aikalainen 10/2009

Salminen siis huomauttaa, että yliopistoväen tehtävä onkin olla kriittinen eikä ottaa mitään dogmaa suoraan annettuna. Lisäksi Salminen vastaa Sipilän näkemyksestä poliittisesta ohjauksesta että: *”Vastakohtia on aina enemmän kuin yksi. Yliopistolain vastaisuus ei tarkoita hamuamista valtion huomaan tai nykyisen yliopistolaitoksen konservointia. Sipilän kaksipaikkainen joko-tai-logiikka pudottaa pohjan uusien mahdollisuuksien näkemiseltä.”*

- Salminen. Aikalainen 10/2009

Salminen haluaa siis muistuttaa Sipilää siitä, ettei lain vastustaminen merkitse pelkkää taantumuksellisuutta, vaan kriittistä asennetta sekä vaihtoehtojen näkemistä. Vaikka joku suhtautuu lakiin kriittisesti, se ei tarkoita vielä sitä, että hän vastustaisi sitä kokonaisuutena.

4.3. Opiskelijoiden kesken käyty keskustelu

Opiskelijoiden kesken tapahtunut keskustelu on käyty opiskelijalehtien sivuilla. Opiskelijoiden kesken mielipiteet uudesta laista ovat polarisoituneempia kuin muiden ryhmien. Opiskelijoiden kesken myös lain käsittely on paljon muuta yhteisöä kriittisempää, koska opiskelijat ovat yliopistoyhteisön jäsenistä liikkuvimpia ja toisaalta vapaampia. Opiskelijan ei tarvitse mielipidettään ilmaistessaan esimerkiksi pelätä työsuhteensa tai etenemismahdollisuuksiensa puolesta. Tämä antaa vapautta opiskelijoiden itseilmaisulle.

Opiskelijoiden kesken lakia puolustetaan, mikäli opiskelija haluaa profiloitua hallituspuolueiden opiskelijapoliitikkona tai vallitsevassa poliittisessa tilanteessa oppositioon profiloituvat suhtautuvat lakiin kriittisimmin. Toisaalta lain vastustamisessa oppositioon profiloituminen ei tarkoita sitä, että opiskelijat identifioisivat itsensä puolueisiin, vaan lain kritiikki tavoittelee jossain määrin puhdasta anarkiaa. Opiskelijoiden kesken käytävässä keskustelussa lain tuomien muutosten painottaminen vaihtelee. Opiskelijoiden kesken suurimmat huolenaiheet koskevat lain mukanaan tuomaa kokeilua periä lukukausimaksuja EU/ETA-alueelta tulevilta opiskelijoilta sekä yliopistodemokratian kaventumista sen myötä, että yliopistojen hallituksissa sisäisten jäsenten määrä ja samalla opiskelijoiden määrä vähenee ulkopuolisten tullessa niihin.

Opiskelijalehtien Aviisin ja Ylioppilaslehden käsittelyssä on nähtävissä ajanjaksolla hieman eriasteista ”lämpenemistä” asialle. Selvyyden vuoksi jaan tämän kappaleen ajanjaksollisesti kolmeen osaan, kevääseen ja syksyyn 2008 sekä kevääseen 2009.

4.3.1. Kevät 2008

Aviisi uutisoi jo tammikuussa numerossa 1/2008 tulevista muutoksista koskien sekä tulevaa yliopistolakia ja rakenteellista kehittämistä. Tässä vaiheessa kuitenkin tulevat uudistukset ovat vielä hämärän peitossa ja avoimia kysymyksiä on paljon ilmassa. Tämän sanoittaa suoraan Tamy:n koulutuspoliittinen sihteeri Johanna Hiden: ”*Poliittista keskustelua on käyty vähän suhteessa siihen, **miten paljon tapahtuu.** Tietyt mantrat toistuvat puheissa ilman, että niitä avataan yhtään. Mitä oikeasti tarkoitetaan, kun puhutaan huippuinnovaatioista ja kansainvälisestä kilpailukyvyystä? Uudistukset ovat yhtä silppua jonka kokonaisvaikutuksia ei tiedä kukaan*”

- Hiden. Aviisi 1/2008

Hidenin puheenvuoro heijastaa niitä tuntemuksia, mitä yliopistolaista tiedettiin vuoden 2008 alussa. Tiedettiin että muutoksia, suuriakin, on tulossa, mutta ei sitä mihin suuntaan yliopistoa tullaan kehittämään ja kuka tämän tulee tekemään. Siksi tulevaa keskustelua voidaan katsoa siinä kontekstissa, että tietoa tulee tiputellen ja suuria määriä kerralla. Koko tulevaa keskustelua onkin hyvä verrata tähän tilanteeseen: avoimia kysymyksiä on paljon mutta suoria vastauksia on vain vähän. Tämä on siis hyvä pitää taustana, kun lukee kirjoituksia keväältä 2008.

Samaan aikaan Ylioppilaslehti käsittelee asiaa melko vähän: Aiemmin luvussa 5.2 käsiteltyyn Raimo Sailaksen kirjoitukseen ylioppilaskunnan edustajiston jäsenet Otto Bruun (Sitoutumaton vasemmisto) ja Erkki Perälä (HYY:n Vihreät) vastaavat Ylioppilaslehdessä 3/2008:

*”Sailas tuntuu kolumnissaan olevan huolissaan lähinnä innovaatioyliopistoa kohtaan esitetystä ”asiantuntemattomasta” kritiikistä. Mielestämme huomio tulisi kiinnittää myös siihen, miten yliopiston tulevaisuutta valmistellaan, **ketkä keskustelua käyvät ja ketkä suljetaan sen ulkopuolelle**. ... **Ovatko** yliopistolaiset kokeneet äänensä vaikuttaviksi tai **onko** heitä edes laajasti kuultu? **Kenellä** on ollut oikeus edes esittää kantansa ”asiantuntemuksen” ja riippumattomuuden vaatimusten edessä? Vai **ovatko** koko hankkeen valmistelun lähtökohdat puhtaasti **kansallisen kilpailukyvyn ja tuottavuuden** parantamisessa sokean, ja **demokratiankin yli ajavan**, innovaatiousekon siivittäminä?*

- Bruun (Sitvas) & Perälä (HyVi). Ylioppilaslehti 3/2008

Bruun ja Perälä käyttävät paljon retorisia kysymyksiä osoittaakseen, että heidän kriittisen suhtautumisensa takana ei ole ainoastaan tehty raportti, vaan enemmänkin käytävä keskustelu siitä, kuka saa käydä keskustelua ja missä tilassa. Heidän suoranainen kritiikkinsä kohdistuu siihen, että keskustelua käydään ainoastaan vallanpitäjän ja lainsäätäjän, eli valtiovallan edustajan lähtökohdista eikä siinä noudateta demokratian peruseriaatteita. Retorisilla kysymyksillä halutaan osoittaa asemointia keskustelun suhteen niin että se on näennäistä tai sitä keskustelu näivetty siksi, ettei sitä koeta vaikuttavaksi. Lisäksi nämä kritisoivat lakia siitä, että yliopiston toiminnassa kantavat peruseriaatteetkin ollaan valmiita jyräämään kansallisen kilpailukyvyn parantamiseksi.

Käsiteltävän ajanjakson näkyvin nosto Ylioppilaslehdessä on lain muutoksen myötä EU/ETA-maista tuleville opiskelijoille määrättävä lukukausimaksukokeilu. Lehti nostaa useasti huolen tästä muutoksesta otsikoihin ja esittää huolensa näiden vaikutuksesta suomalaisiin yliopistoihin ns. porttiteoria-mallin kautta. Lehti nostaa myös esille huolensa opiskelijaedustuksen jatkuvuudesta yliopiston hallinnon kaikilla tasoilla vastaisuudessakin. Lehti uutisoi myös lakiin epäsuorasti liittyvän yliopiston hallintorakenteen muutoksen, jossa HY:ssa olisi jatkossakin 11 itsenäistä tiedekuntaa, mutta niiden alaisten ainelaitosten määrää tulnaisiin merkittävästi pienentämään ensisijaisesti fuusioitumisen kautta.

Elina Kervisen ajan ylioppilaslehdessä lakia käsitellään viimeisen kerran numerossa 7/2008. Tuolloin päätoimittaja Kervinen nostaa pääkirjoituksessaan esille huolen opiskelijaedustuksesta säätiöyliopistojen hallituspaikoissa. Kervinen ihmettelee, miksi lainuudistuksessa opiskelijoita edustava taho, Suomen ylioppilaskuntien liitto, ei ole ottanut enemmän kantaa siihen, että säätiöyliopistojen hallituspaikoissa ei ole opiskelijakiintiötä:

*”Voikin kysyä, onko **opiskelijapäätäjät** onnistuttu syleilemään kuoliaiksi? Opiskelijaedustuksen **rapauttaminen**, kun tuntuu menevän läpi pienellä ja siivolla kannanotolla.*

*Näin paitsi SYL:ssä myös Helsingin yliopiston ylioppilaskunnassa SYL on jo pitkään vaalinut vaikuttamistyössään linjaa, jonka myötä se pyrkii istumaan mahdollisimman monessa päätävässä pöydässä. Opiskelijapoliitikot ovat huomanneet, ettei pelkällä eieilinjalla ja barrikadien pystyttämällä pääse pitkälle. Sillä saa vain **kabineteista** potkut...*

*Tällä kertaa kabinettipaikan hinta on kuitenkin **nousemassa turhan korkeaksi**. Opiskelijaedustuksen säilyminen yliopiston päätöksenteossa on sen verran merkittävä asia, että sen puolesta kannattaisi pauhata niin, että **riviopiskelijakin** kuulee ja innostuu.*

*Vaikka sitten **päätäjien** suututtamisen uhalla”*

- Kervinen. Ylioppilaslehti 7/2008

Kervinen esittää opiskelijaliikkeen kannalta sikäli aiheellisen huolen jossa säätiöyliopistojen päätöksenteko kaventuisi opiskelijapäätäjien ulkopuolelle. Termi ”opiskelijapäätäjät” on kuitenkin tässä yhteydessä outo termi, sillä se voi viitata niin yliopiston monijäsenisten toimielinten opiskelijaedustajiin, kuin myös SYL:n hallituksen jäseniin, jotka valitaan vuosittain liittokokouksessa.

Kervisen kirjoituksen voi tulkita vihjailuksi siitä, että vaikuttamistyötä tekevät opiskelijaedustajat niin ylioppilaskunnissa kuin SYL:ssä ovat hylänneet omat tavoitteensa ja antaneet niissä periksi joko uhkailun edessä tai saaneet jotain muuta etua tästä vastineeksi. Tällainen teksti ruokkii populismia. ”Opiskelijapäätäjät” viittaa ylioppilasliikkeen eliittiin: opiskelijoihin, joilla on asemansa vuoksi pääsy sellaisiin neuvotteluihin joihin ei muutan olisi opiskelijoilla asiaa. Jos ”opiskelijapäätäjät” korvaa sanalla ”eliitti” ja ”riviopiskelijan” sanalla ”kansaa” voidaan Kervisen tekstin katsoa viittaavaan tavalliseen kansaan eli rahvaaseen, jonka eliitti on omassa vallanhimossaan ja omia etuja ajaessaan hylännyt.

Tällainen kritiikki ei ole kuitenkaan reilua vapaaehtois pohjalta toimivia opiskelijavaikuttajia kohtaan, sillä edunvalvontatyössä kukaan taho saa harvoin omia vaatimuksiaan läpi sellaisenaan. Lisäksi se suuntautuu vain sen kummemmin opiskelijapäätäjille, jotka voivat olla myös yliopiston hallintoelimien opiskelijajäseniä ja nämä taas eivät ole sitoutuneita niin SYL:n kuin HYY:nkään linjauksiin omassa päätöksenteossaan.

Varsinainen keskustelu Ylioppilaslehdessä uuden lain suhteen on hiljaista, mutta samalla ajanjaksolla eli keväällä 2008 käy keskustelu Aviisissa huomattavan vilkkaana. Poikkeuksena Ylioppilaslehteen Aviisi julkaisee lehtensä palstoilla myös kirjoituksia muualta kuin akateemisen yhteisön sisältä. Jo helmikuussa 2008 lakia puolustava kansanedustaja Marja Tiura (Kok.) kirjoittaa Aviisiin: ”*Yliopistojemme opetuksen laatua on viime vuosina **nakertanut** koko ajan opettajien määrän pieneneminen suhteessa opiskelijamääriin. Käytännössä tämä on tarkoittanut, että jokaisella yliopisto-opettajalla on yhä suurempi ryhmä opiskelijoita ohjattavanaan ja opetettavanaan.*

*...Viime vuosien aikana olemme joutuneet tunnustamaan, että korkeakoulukenttämme on liiaksi pirstaloitunut. Korkeakoulu-uudistuksen tavoitteena on tiivistää ja luoda koulutus- ja tutkimustoiminnan kannalta riittävän vahvoja korkeakouluja sekä karsia epätarkoituksenmukaista päällekkäistä toimintaa. Perimmäinen tavoite on **laadun** vahvistaminen.*

*...Korkeakoulujen yhdistyminen tai liittoutuminen ei ole itseisarvo. Tärkeintä on löytää tarkoituksenmukaisin tapa antaa laadukasta opetusta ja tehdä tutkimusta. Korkeakouluillamme on omat erilliset tehtävänsä ja opintosisältönsä, eikä **duaalimallin** laajasti hyväksytystä periaatteesta ole syytä luopua **jatkoksaakaan**.*

- Kansanedustaja Tiura. Aviisi 5/2008

Tiura argumentoi puolueensa ajamaa lakimuutosta laadulla. Uuden lain hyväksyminen antaisi mahdollisuuden toteuttaa laadukasta opetusta ja tutkimusta sekä yhtenäistää nyt Tiuran mielestä hajanaista korkeakoulukenttää. Huomionarvoista on, että Tiura ottaa kirjoituksessaan esille asian, joka ei keskustelussa ole aiemmin ollut, nimittäin duaalimallin purkamisen, vaikkei kukaan ole tätä ehdottanut. Aivan kuin hänen hyvänä pitämänsä duaalimalli olisi yhtäkkiä uhattuna.

Tiuran puheenvuoroa voikin pitää alustuksena tulevalle keskustelulle. Hänen kansanedustajan asemansa Pirkanmaan vaalipiirissä selittää osaltaan sitä, miksi hän kirjoittaa tamperelaiseen opiskelijalehteen. Muuten tekstin sävy on puolusteleva ja

tyynnyttelevä, vaikka kukaan ei ole vielä häntä tai hänen edustamaansa puoluetta syyttänyt mistään.

Tiuralle vastaa heti seuraavassa numerossa sosiaalidemokraattien kaupunginvaltuutettu Joonas Lepistö. Hän ei jaa Tiuran käsitystä paranevista resursseista ja sitä kautta paranevasta opetuksen laadusta, vaan on pikemminkin sitä mieltä, että resurssit tulevat jakautumaan epätasaisesti tulevan innovaatioyliopiston ja muiden yliopistojen välille.

Lepistö arvostelee ensin valtion yliopistojen hallituskaudelle osoittamia kehittämisrahoja riittämättömiksi, jonka jälkeen hän kertoo mielipiteensä ohjauksesta: *Onkohan keppi nyt oikeanpaksuinen? Eri yliopistoilla on erilaiset mahdollisuudet saada liike-elämän rahoitusta? Onko ylipäättänsä periaatteena hyväksyttävää, että yliopistoja eriarvoistetaan sitomalla se yritysmaailman mahdollisiin tukiin? Miten käy yliopistojen riippumattomuuden?...*

Valtion tuottavuusohjelma yhdessä yliopistouudistuksen kanssa kiristää. Se aiheuttaa alueellista epätasa-arvoa, tiedekuntien välistä epätasa-arvoa ja ajaa yliopistot yksityistämisen tielle.

- Kaupunginvaltuutettu Lepistö. Aviisi 6/2008

Lepistö katsoo yliopistojen olevan puun ja kuoren välissä. Niiden on valittava joko valtion tuottavuusohjelman tai yksityistämisen väliltä eikä tieteen riippumattomuutta voida enää tulevaisuudessa taata. Hänelle uusi laki edustaa puhtaasti uhkakuvaa kahdelta kannalta: valtio kiristää yliopistoja laittamalla ne anelemaan yrityksiltä tukea toimintaansa ja toisaalta se asettaa yliopistot eri viivalle tappelemaan erilaisista resursseista eri valmiuksilla. Lepistölle vastaa Tampereen yliopiston kokoomusopiskelijoiden (myöh. kansanedustaja) Sofia Vikman seuraavassa numerossa:

”...Uhkakuvien maalailun sijaan korkeakoulu-uudistus on nähtävä suurena mahdollisuutena...Korkeakoulu-uudistus on merkittävä edistysaskel kohti korkeakoulujemme tasa-arvoa ja parempaa kilpailukykyä suhteessa kansainvälisiin toimijoihin.

Suomalaisille korkeakouluille luodaan tasa-arvoiset mahdollisuudet vastata kovenemaan kansainväliseen kilpailuun osaajista ja tutkimusrahoituksesta.

...Ei ole tarkoituksenmukaista luoda turhaa vastakkainasettelua suomalaisten yliopistojen välille. Kotimainen korkeakoulukenttä on pikemminkin nähtävä kilpailijana kansainväliselle korkeakoulukentälle”

- TYKO:n pj Vikman. Aviisi 7/2008

Vikman perustelee uutta lakimuutosta sillä, että se lisää tasa-arvoa eli tekee juuri sen, mistä taas arvostelijat sitä syyttävät. Vikmanin kanta on, että lakimuutoksella tasa-arvo lisääntyy kansainvälisiin kilpailijoihin nähden eikä kotimaisiin toimijoihin. Tämän voi siis katsoa niin että yliopistojen epätasa-arvoinen kohtelu onkin uudistuksen näkökulmasta hyväksyttävää niin että ”heikompien” yliopistojen on uhrauduttava, että muutama parempi voisi pärjätä paremmin kansainvälisessä kilpailussa. Vikman sanoo, että parempia mahdollisuuksia vastata kansainväliseen kilpailuun ollaan luomassa, mutta yliopistojen kilpailumahdollisuudet eivät näistä erityisesti parane vaan Vikmanin mukaan kansainvälinen ja kotimainen korkeakoulutus tulee nähdä toisilleen vastakkaisina. Tämän kautta on helppo myös ymmärtää lakimuutoksesta nousutta kritiikkiä, sillä jokainen sen piirissä oleva korkeakoulu on mieluummin kansainvälisessä kilpailussa pärjäävä huippu kuin alemman tason kotimaisen koulutustarpeiden täyttämiseen tähtäävä ”apukoululainen”.

Lepistön kritiikkiin Vikman vastaa syyttämällä tätä epäsuorasti kateudesta: ”*Sosiaalidemokratian hengessä **tämäkin** asia halutaan nähdä niin, että jollekin enemmän on toiselta pois. Korkeakoulutus saa innovaatioyliopistoon uutta rahaa, jota ilman ei uudistusta olisi tullut. **Se raha ei ole keneltäkään pois.***”

- TYKO:n pj. Vikman. Aviisi 7/2008

Keskustelu jatkuu vielä seuraavassakin numerossa, jossa kunnallispolitiikan opiskelija (myöh. SDP:n kansanedustaja) Sanna Marin arvostelee kehitteillä olevaa lakia otsikolla ”sivistysyliopisto R.I.P”: ...***Avointa ja julkista keskustelua ei ole liiemmin käyty. Korkeakoulukenttää on kohahduttanut viimeaikainen keskustelu tai nimenomaan sen puuttuminen yliopistouudistuksesta ja etenkin yliopistojen rakennemuutoksesta sekä uudesta rahoitusmallista.***

...*Rahoitusmallin ehdoksi on kuitenkin kaavailtu yliopistojen siirtymistä säätiöpohjaiseen hallintomalliin. Säätiöyliopiston hallitus koostuu ulkopuolisista jäsenistä eli käytännössä rahoittajista.*

- Marin, Aviisi 8/2008

Kirjoittaja pyrkii siis osoittamaan jo tekstin alkuun uudistuksen vääryyden vetoamalla siihen, ettei asiasta ole käyty julkista keskustelua. Vaikka keskustelua onkin käyty se ei siis Marinin mielestä ole ollut julkista.

”Jos rahoittajat päättävät toiminnan muun muassa opetuksen ja tieteellisen tutkimuksen linjauksista yliopistoissa, uhkakuvina ovat yliopistojen itsehallinnon murtuminen ja tieteen autonomisuuden katoaminen.

Eräänä kysymyksenä herää myös ulkopuolisten toimijoiden taito ja osaaminen näiden strategisten linjausten luomisesta. Päätöksentekoa **ei voida** vieraannuttaa asianomaisista yliopistojen henkilöstöstä ja opiskelijoista.

Tämä johtaa **väistämättä** opetuksen, laadun tasa-arvoisuuden ja tieteen kehittämisen laiminlyömiseen.

...Humanistisilla aloilla **on täysin mahdotonta** olettaa, että yksityiset rahoittajat tukevat alan kehitystä siinä missä vaikkapa kaupallisia aloja. Yliopistoilla ja tieteenaloilla, joilla **ei ole mahdollista** saada yksityistä rahoitusta, jäädytään myös vaille valtion lisärahoitusta.

Hallitus on radikaalisti muuttamassa yliopistojärjestelmän rakenteita markkinavetoiseen suuntaan heikoin perustein. Kehitys viittaa siihen, että yliopistot eriarvoistuvat ja tieteen autonomia on mennyttä. Tätä kaikkea värittää avoimen ja läpinäkyvän julkisen keskustelun puute.

Sivistysyliopisto – R.I.P

- Marin. Aviisi 8/2008

Kirjoittaja lähestyy uhkakuvien kautta erityisesti säätiömallin turvautuvia yliopistoja. Muutos on askel hyvästä tai ainakin kohtalaisesta asiointilasta kohti entistä pahempaa. Yliopistojen itsehallintoa uhkaa erityisesti markkinatalous, joka ottaessaan valtaa yliopiston johtamisesta tulee pienentämään yliopistojen itsehallinnollisuutta sekä kuihduttavan sivistysyliopiston. Huoli kohdistuu erityisesti humanistisiin aloihin, sillä kaupallisten alojen saamaa mittavaa lisärahoitusta kirjoittaja pitää automaationa. Samalla hän myös esittää näkemyksensä siitä, ettei humanistinen ala tule pärjäämään mitenkään ilman sen saamaa yksityistä rahoitusta.

Keskustelulle laittaa tietynlaisen päätepiirteen Tamy:n edustajiston jäsen, kokoomuslainen Ilkka Sasi kirjoituksellaan ”Sivistysyliopisto – toivo elää” ampumalla alas Marinin väitteitä: ”...Yliopistojen julkisen rahoituksen tasoa, perusrahoituksen muodossa, on istuvan hallituksen toimesta **nostettu**. Näitä uudistuksia **demarivetoinen edeltäjä** ei saanut aikaiseksi.”

Toiseksi yliopistojen autonomiaa **lisätään** muuttamalla korkeakoulut valtion tilivirastoista julkisoikeudellisiksi oikeushenkilöiksi tai yksityisoikeudellisiksi säätiöiksi – yliopistoilla on vapaus valita, kumpaa mallia haluavat käyttää.

- Sasi. Aviisi 9/2008

Kokoomuslainen Sasi muistuttaa aluksi, ettei edellinen sosiaalidemokraattinen opetusministeri kyennyt hänen mukaansa lisäämään yliopiston määrärahoja. Tällöin keskustelu ottaa poliittisia piirteitä johon kuuluu mm. vastuun ulkoistaminen. Tällaisessa keskustelussa edistys ja positiiviset asiat pyritään näyttämään nimenomaan oman puolueen tai järjestelmän aikaansaannoksena. Vastoinkäymiset ja ikävät asiat taas ovat toisten syytä tai tapahtuvat vähintään niistä huolimatta.

*”Eikö olisi mahtavaa, jos yliopisto voisi, vaikka sponsorin avulla palkata vierailijaluennolle professorin, joka on alallaan **huippu** niin opetuksessa kuin tutkimuksessakin. Tällaiset luennoitsijat maksavat, mutta jokainen ymmärtää varmasti opetuksen laadun nostamisella olevan vain hyviä vaikutuksia, **rahalle** saadaan **vastinetta**.*

*Yliopistolla voisi olla esimerkiksi ulkopuolisella **rahoituksella** varustettu kieltenopetusluokka, joka olisi täytetty **huipputekniikalla**. Tietokoneen ja internetin hyödyntäminen kielten opiskelussa parantaa niin oppimista kuin opettamista.*

*...Kaiken opetuksen ja tutkimuksen tulee olla **huippuluokkaa**, toisin kuin jotkut tahot, jotka haluavat tyytyä vain keskinkertaiseen tasoon, väittävät. Vain **huippututkimus** ja **opetus** ovat sivistystä, miksi ihmeessä tyytyisimme vähempään.*

Sivistysyliopisto – toivo elää

- Sasi. Aviisi 9/2008

Sasi argumentoi opetuksen laadun parantuvan sitä myötä kuin yliopistojen rahoituspohjaa laajennetaan. Tässä kuitenkin ajaudutaan sivuraiteelle koska Marinin puheenvuoro käsitteli sivistysyliopiston säilymistä. Sivistysyliopistossa annettavaa opetusta annetaan periaatteella, että ihminen kehittyy passiivisesta tiedon omaksujasta tiedon tuottajaksi. Huippuopetus ei tähän varsinaisesti liity, joskaan se ei ole sivistymisen estekään. Sasi myös todentaa Marinin väitteitä todeksi toteamalla, että juuri raha on se asia, jolla huippuopetusta saadaan yliopistoihin ja raha on kannustin opettajille kehittää opetustaan. Näin ollen, päinvastoin kuin Marin, Sasi näkee markkinatalouden yliopistojen pelastajana.

Vertailtaessa Sasin ja Marinin kirjoituksia huomataan, että näiden kahden kirjoittajan käsitys sivistysyliopistosta on erilainen. Siinä missä Marin näkee sivistysyliopiston syntyvän laajan julkisen rahoituksen kautta, Sasi näkee sen tulevan monien rahoituskanavien ja sitä kautta syntyvän huippuluokan infrastruktuurin kautta. Sivistysyliopisto ei siis kirjoittajille ole niinkään yksittäinen kokonaisuus joka syntyy

jostain, vaan enemmänkin representaatio siitä, millä perusteilla sivistysyliopisto syntyy. Toinen katsoo siihen tarvittavan rahoitusta joka ei ole riippuvainen rahoittajan intresseistä, toinen taas näkee huippuyliopiston edellytykseksi huippuluokan olosuhteet kuten opetuksen ja teknologian.

Vertailtaessa kokoomuslaisten Vikmanin ja Sasin sekä sosiaalidemokraattisen Marinin kirjoituksia Vikman ja Sasi pyrkivät näkemään tulevassa lainmuutoksessa lähinnä mahdollisuuksia, Marin taas luo uhkakuva, joka tulee väistämättä toteutumaan, jos nykyisellä tiellä jatketaan. Vikman ja Sasi näkevät mahdollisuuden parantaa suomalaisten korkeakoulujen kilpailukykyä ja Marin taas uhan siinä mitä tapahtuu sivistysyliopistolle. Marinin ja Vikmanin sekä Sasin vertailu tuo hyvin esiin sen jännitteen, mikä varjostaa koko keskustelua, onko uusi laki kaikkine uudistuksineen uhka vai mahdollisuus.

Marinin huoli sivistysyliopiston tilasta on käydyn keskustelun perusteella toistettu useaan kertaan. Silti ajatus sivistysyliopistosta ja uuden lain alaisesta yliopistosta toisilleen vastakkaisina voidaan kyseenalaistaa. Eikö muka sivistystä voida kartuttaa missään muussa kuin julkisrahoitteisessa yliopistossa? Miksi yksityisen rahoituksen lisääntymisen tulisi merkitä automaattisesti sivistysyliopiston kuolemaa? Marin katsoo, että yliopistoja pakotetaan säätiömalliin ja jättää kenties tahallisesti huomioimatta mahdollisuuden jatkaa myös julkisoikeudellisena yhteisönä. Tästä voisi vetää johtopäätöksen, että Marinin ajatusta sivistysyliopistosta ei uhkaa niinkään yliopistolain uudistuminen vaan säätiömalli.

4.3.2. Syksy 2008

Kesän 2008 jälkeen molempien lehtien päätoimittajat vaihtuvat. Ylioppilaslehden päätoimittajana aloittaa Veera Luoma-aho ja Aviisin päätoimittajana Seppo Honkanen. Aviisin toimituksellisessa sisällössä ei ole nähtävissä merkittävämpiä muutoksia mutta Ylioppilaslehden journalistinen muuttuu Kervistä kriittisemmäksi, kanta-aottavammaksi ja anarkistisemmaksi. Myös yliopistolaista uutisoiminen muuttuu kriittisemmäksi ja näkyvämmäksi.

Vaikka Ylioppilaslehdessä syksyn 2008 aikana suurimman huomion vievät ns. ”tilasota” ja rehtorinvaali, voidaan eräänlaisena vedenjakajana pitää 24.11.2008. Tällöin ”Opiskelijatoiminta”-niminen verkosto valtasi Vanhan ylioppilastalon uudelleen n. 12 tunniksi Vanhan valtauksen 40-vuotisjuhlallisuuksien aattona.

Vasemmistoradikaali-henkinen, järjestäytymätön ”Opiskelijatoiminta” vaati valtauksessaan mm. yliopistolain etenemisen keskeyttämistä siksi että markkinalogiikka on vallannut yliopistot. Syksyllä 2008 Aviisi ei noteeraa lausuntokierroksella olevaa lakiesitystä juuri mitenkään.

Vanhan uudelleenvaltauksen jälkeen Ylioppilaslehden uutisointi sekä keskustelu alkaa käydä selkeästi kiivaampana. Opiskelijakontekstissa lain mukanaan tuomista muutoksista selkeimmin esillä on demokraattinen päätöksenteko yliopistoissa. Tämä on ymmärrettävää sen vuoksi, ettei opiskelijoilla ole kolmikantaisten päätöksentekuelinten ulkopuolella samanlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa yliopistojen johtamiseen ja päätöksentekoon tai päätösten valmisteluun.

Ylioppilaslehden vuoden 2008 viimeisessä numerossa ”Nokkapokka”-palstalla⁶⁸ vastakkain ovat SYL:n puheenjohtaja Tuomas Telkkä ja sitoutumatonta vasemmistoa (SitVas) edustava Otto Bruun väittelemässä aiheesta ”uhkaako uusi yliopistolaki opiskelijademokratiaa?” Bruun puoltaa väitettä mm:

*”Yliopistodemokratia on melko **kuollut kirjain**, sillä monen opiskelijan suhde sitä hoitaviin instituutioihin on **etäinen**...Yliopistossa on taas kaikuja tsaristisesta päätöksentekorakennelmasta. Laitostasolla opiskelijoiden yli kävellään hyvin monessa asiassa. Uuden johtosäännön valmistelu on joiltain osin ohittanut kolmikannan periaatteet. **Kuuleminen ei ole sama asia kuin kuunteleminen**...Olisi kaikkien etu, jos uudistukset toteutettaisiin alhaalta ylöspäin ja opiskelijat olisivat mukana päättämässä...Demokratian **kyseenalaistaminen** on lain keskeinen ongelma. **Yhtäkkiä hyvin lyhyellä tähtämellä yliopistot valitsevat oikeushenkilömuotonsa rahoituksen perusteella.**”*

- Bruun. Ylioppilaslehti 18/2008

Lakiin kohdistuvaa kritiikkiä on helppo tulkita opiskelijoiden kannanottojen kautta. Bruunin huolena ei ehkä sinänsä ole demokratian säilyminen tai säilymättömyys, vaan jonkinlaisen näennäisdemokratian luominen rinnakkaiseksi johtamisjärjestelmäksi yliopistoihin. Tässä mallissa yliopistoyhteisön jäseniä näennäisesti kuunnellaan, mutta johtaminen on vallan keskittymisen myötä ylhäältä alaspäin tapahtuvaa sanelua. Bruunin mukaan käsillä on konkreettinen uhkakuva siitä, että valta katoaa

---

⁶⁸ ”Nokkapokka”-palstan idea on, että kaksi eri mieltä olevaa henkilöä väittelee jostain ajankohtaisesta aiheesta yleensä puolesta-vastaan asetelmassa.

yliopistoyhteisön sisältä jonnekin sen ulottumattomiin koska rahoittajan valta lisääntyy ja kiusaus korvata demokratia rahoittajan mielipiteellä on liian suuri.

4.3.3. Kevät 2009

Kiivaimmillaan debatti uudesta laista käy alkuvuodesta 2009, jolloin laki on eduskunnan käsittelyssä. Tällöin myös opiskelijalehdet heräävät uutisoimaan asiasta enemmän. Vaikka syksyn 2008 aikana on lain käsittely näennäisen hiljaista, kuplii pinnan alla tuolloin varsin suuri vastarinta lakiuudistusta vastaan. Tämä käy ilmi, kun tammikuussa 2009 järjestäytymättömät ryhmät ”Opiskelijatoiminta” ja ”Tutkijat yliopistouudistusta vastaan” kutsuvat koolle Helsingin Yliopiston Porthaniaan ”yliopistolaisten yleiskokouksen” 29.1.2009, josta Ylioppilaslehti uutisoi ennakkoon selvällä otsikolla ”YLIOPISTOLAKI SEIS!”

Tähän kokoukseen kutsuttiin jäseniä kaikista yliopiston sisäisistä ryhmistä, eniten kuitenkin opiskelijoita. Paikalla haastateltu opiskelija Lauri Mattila ilmoittaa kokouksen tavoitteeksi: ”*Lopullisena tarkoituksena on pysäyttää valmisteilla oleva yliopistouudistus ja uudistaa yliopisto yliopistolaisten, ei valtiovallan ja talouden lähtökohdista*”

- Mattila. Haastattelu. Ylioppilaslehti 1/2009

Miksi laki, jonka tavoitteena on lisätä yliopistolaisten autonomiaa pitäisi pysäyttää ja uudistus käynnistää yliopistolaisten lähtökohdista? Ongelmana näyttää olevan lakia kritisoiville se, että yliopiston pitäisi itsehallinnollisena organisaationa olla hallittavissa, mutta mikäli johtamiseen otetaan esiin taloudellinen tai valta-näkökulma, tietty osa yliopistoyhteisöstä kokee sen uhkana.

Myös Helsingin yliopiston tiedekuntajärjestöjen puheenjohtajat esittävät huolensa demokratiasta sekä tasakolmikannan säilymisestä kannanotossaan lehdessä 2/2009:

”*Me allekirjoittaneet olemme huolissamme opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksien kaventumisesta Helsingin yliopistossa. Opiskelijoiden on ollut vaikea perehtyä yliopistouudistuksen sisältöön, ja konkreettista tietoa lakiuudistuksen vaikutuksista on ollut saatavilla hyvin vähän...Erityisen huolissamme olemme opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksien kaventumisesta. Kolmikannan periaate tulee säilyttää kaikissa yliopiston päättävissä hallintoelimissä. Huomattava osa päätöksentekovallasta siirtyy ylöspäin, kun virallisten päättävien elinten määrä*

*vähenee... Opiskelijoilla on muiden yliopistoyhteisön jäsenten tavoin oikeus osallistua yliopiston sisäiseen päätöksentekoon. Opiskelijoita ei voi rajata suoraan pois mistään valmisteleavasta elimestä. Opiskelija ei ole **asiakas**, vaan yliopistoyhteisön täysivaltainen jäsen."*

- Tiedekuntajärjestöjen puheenjohtajat. Ylioppilaslehti 2/2009

Järjestöjen puheenjohtajat kantavat siis huolta opiskelijoiden osallistumisesta yliopiston päätöksentekoon. Heidän kritiikkinsä jakautuu kahteen osaan: toisaalta heille ei ole annettu tarpeeksi tietoa tulevan yliopiston rakenteesta ja siksi heitä askarruttaa opiskelijan asema tulevassa yliopistossa. Toisaalta he myös ilmaisevat tyytymättömyytensä siihen, että laitossuudistuksen myötä valta siirtyy ”ylemmäs” eli yliopisto kootaan suurempiin yksiköihin, joten myös päättävien toimielinten ja sitä myötä opiskelijaedustajien määrä tulee vähenemään. Vaikka kannanoton huoli on aiheellinen, on siinä se rakenteellinen virhe, että siinä sekoitetaan toisiinsa yliopistolain uudistaminen ja samaan aikaan HY:ssa valmisteltu organisaation uudistaminen.

Opiskelijan vertaaminen asiakkaaseen on ongelmallista. Asiakkuus viittaa tässä kontekstissa väliaikaisuuteen ja kertakäyttöisyyteen. ”Asiakkaana” opiskelija muodostaa yliopistoon lyhyen palvelusuhteen, jossa hän on yliopistossa käymässä ja soluttautuu muiden samankaltaisten sekaan. Hän on palveluntuottajan näkökulmasta massaa, jota tulee ja menee ja asiakkaaseen ei tarvitse muodostaa henkilökohtaista suhdetta. Toisaalta asiakkuus on huono määritelmä opiskelijalle myös sen vuoksi, ettei tämä maksa yliopistonsa tälle tuottamista palveluista. Parhaiten asiakkuus viittaisi opiskelijan asemaan silloin, mikäli koulutusta tarkasteltaisiin julkisena palveluna ja opiskelijaa tämän palvelun kuluttajana. NPM-mallissa kuitenkin ei veronmaksajakaan ole pelkkä asiakas, vaan aktiivinen kansalainen ja palvelujen rahoittaja, jolla on samalla myös oikeus vaatia maksamalleen rahalle vastinetta laadukkaana julkisena palveluna. Osuvampi nimitys voisi olla siis ”hallintoalamainen”.

Asiaan tarjoaa toisenkin näkökulman samassa lehdessä päätoimittaja Veera Luoma-Aho: ”Opiskelijat eivät ole **asiakkaita**, vaan **yliopistoyhteisön täysivaltaisia jäseniä.**”

*Tätä lausetta ovat viime vuosina toistaneet niin SYL, ylioppilaskunnat kuin poliittiset opiskelijajärjestötkin. Silti välillä tuntuu siltä, että opiskelijavaikuttajat eivät ole aina sisäistäneet lauseen merkitystä. Usein keskitytään miettimään, miten opiskelija saa **tutkinnostaan eniten irti.***

”Vaikka emme termiä yliopiston yhteydessä hyväksykään, hallinnon jäseninä opiskelijat katsovat yliopistoa tietyllä tavalla asiakkaan näkökulmasta”, sanoi muun muassa SYL:n silloinen puheenjohtaja Lasse Männistö puheessaan vuonna 2007. ”Heillä on perusteltuja näkemyksiä siitä, mitä he yliopistolta haluavat ja tarvitsevat.”

Jos opiskelijat näkevät osallistumisensa yliopiston johtamiseen ennen kaikkea omana edunvalvontana, opiskelijat tekevät itsestään asiakkaita aivan itse

*Ei opiskelijoiden muuttuminen demokraattisen yhteisön jäsenistä **asiakkaiksi** sentään vain opiskelijoiden syytä ole. Opintoaikojen rajaukset ja lukukausimaksujen väläyttely ovat jo muuttaneet koulutuksen luonnetta. Kun yliopisto nähdään **palveluntarjoajana**, on oikeastaan vain luonnollista, että opiskelija alkaa käyttäytyä asiakkaan lailla.*

***Putkitutkintoa** suorittavalla ei edes ole aikaa kriittiseen ajatteluun, saati sitten yleiseen puuhailuun ja pullikointiin. Järkevämpää on keskittyä **omaan lyhyen tähtäimen etuun**, pikaisiin maisterin papereihin.*

*Yhteiskuntatieteilijä Jussi Vähämäen mukaan yliopisto ei suolla ulos itsenäisiä selkärankaisia, vaan eräänlaisia punkkeja. **Muodollisesti pätevät**, kovakuoriset osaajat ovat sisältä pehmeitä – **vailla itsenäisyyttä, kulttuurista autonomiaa ja kykyä yhteistoimintaan**.*

*Se onkin yksi **yliopiston uudistamisen suurimmista paradokseista**. Samalla kun opetusta ja tutkimusta sidotaan yhä tiukemmin vastaamaan tämän hetken olemassa olevia ammatteja ja elinkeinoelämän rakenteita, **putkimaistereilta ja -tohtoreilta puuttuu juuri se, mitä muuttunut työelämä eniten vaatii.**”*

- Päätoimittaja Luoma-Aho. Ylioppilaslehti 3/2009

Asiakkuus ja asiakastyypinen ajattelu on Luoma-Ahon tekstissä eräänlainen sivistysyliopiston antiteesi. Tutkimuksen tehokas suorittaminen ja siirtyminen työelämään ovat poissa opiskelijan osallisuudesta yliopistoyhteisössä toimimiseen ja sitä kautta kasvamiseen ja sivistymiseen. Luoma-Aho katsoo myöskin opiskelijat passiivisiksi tiedon omaksujiksi, koska hänen mukaansa nimenomaan yliopisto tuottaa maistereita, joilla on muodollinen pätevyys eikä katso tässä opiskelijalla olevan aktiivista otetta.

Opiskelijoiden vaatimus päästä osallistumaan yliopistonsa hallintoon ja heitä koskevaan päätöksentekoon on sinällään perusteltu erityisesti tilanteessa, jossa tieto tulevan lain muokkautumisesta oman yliopistonsa tarpeisiin on vielä tuntematon, mutta ”asiakas” tämän tilanteen vasta-argumenttina on heikko. Kriittinen

suhtautuminen lakiin lisääntyy samassa numerossa, jossa kahdeksan eri ylioppilaslehtien päätoimittajaa ilmoittavat: ”Ylioppilaslehdet lakia vastaan” ja vaativat lain palauttamista valmisteluun. ”...**Hätäiseen tahtiin kokoon kursittu uusi yliopistolaki on valmisteltu ilman riittävää keskustelua yliopistolaisten kanssa. Opiskelijoita ja henkilöstöä on kyllä kuultu lausuntokierroksella, mutta lakiesitys osoittaa, ettei heitä todella ole kuunneltu.**

Säättäessään yliopistojen hallituksiin **ulkopuolisenemmistön** eduskunta sivuuttaisi niin Suomen ylioppilaskuntien liiton, henkilöstöjärjestöjen kuin lukuisten yliopistojen tahdon.

Lain pohjalla oleva ajatus itsenäisemmistä yliopistoista on hyvä, mutta jossain vaiheessa uuden lain lähtökohdaksi otettiin autonomian sijaan elinkeinoelämän tarpeet... Uuden lain myötä vaarassa ovat yliopistolaitoksen tärkeimmät arvot: vapaa ja kriittinen tutkimus. Me allekirjoittaneet...haluamme että se palautetaan valmisteluun niin, että **tällä kertaa avataan aito** keskusteluyhteys yliopistolaisten ja lain valmistelijoiden kesken. Yliopistolaitoksen historiallisesti suurin mullistus sitten sen perustamisen ansaitsee huolellisen harkinnan ja valmistelun hätiköinnin sijaan.

- Ylioppilaslehtien päätoimittajat, 2009

Ylioppilaslehtien päätoimittajat nostavat kritiikilleen kolme keihäänkärkeä: Laki on hätäisesti valmisteltu, laki kaventaa yliopistodemokratiaa eikä yliopistolaisia ole kuunneltu riittävästi sen valmistelussa. Päätoimittajat perustelevat väitettään sillä, että useiden lakiin ottaneiden kanta on ohitettu. Argumentti on kuitenkin vajavainen, sillä se että eri tahot eivät ole saaneet mielipiteitään tai esityksiään läpi lakiesitykseen ei vielä tarkoita sitä, ettei keskustelua olisi käyty tai näitä kuultu.

Vaatus ”aidon” keskustelun avaamisesta yliopistolaisten ja lain valmistelijoiden kesken on ongelmallinen. Koska päätoimittajat vaativat aidon keskusteluyhteyden avaamista eri tahojen välille, nämä samalla myöntävät, että keskustelua on käyty, mutta se ei ole ollut aitoa keskustelua. Logiikassa tällainen ajattelutapa tunnetaan ”Yksikään todellinen skotti”⁶⁹-nimisenä argumentaatiovirheenä, jossa on logiikan kannalta kaksi ongelmaa: kertoja saa määritellä omista lähtökohdistaan mielivaltaisesti sen, mitä tämä pitää ”aitona” keskusteluna ja tämä voi

⁶⁹ Nimen tälle argumentaatiovirheelle on antanut brittiläinen filosofi Anthony Flew, joka kuvasi tätä kahden henkilön välisen keskustelun kautta.

A: Yksikään skotti ei laita sokeria puuroonsa

B: Mutta minun setäni Angus on skotti ja laittaa sokeria puuroonsa joka aamu

A: Setäsi ei olekaan todellinen skotti

muuttaa mielipidettään sen mukaan mikä on tälle suotuisa. Ongelmallista on myös se, että kertoja ei määrittele, mitä ”aito” keskustelu pitää sisällään, missä sitä käydään ja kuka sitä käy.

Vaikka Ylioppilaslehti antaa keskustelun käydä kiivaanakin ja päätoimittaja itsekin kuuluu lakiin kriittisesti suhtautuvien ”leiriin”, ei lehti pyri aktiivisesti kuitenkaan estämään keskustelun käymistä sen sivuilla. Tästä esimerkkinä, että lehti on koonnut artikkeliinsa ”Yliopistolaki repii rivejä” yliopistolain keskeisimmät kiistanaiheet ja miksi niistä kiistellään ja miksi mielipiteet jakautuvat puolesta ja vastaan. Keskeisimmiksi kiistanaiheiksi lehti on nähnyt rahoituksen, säätiömallin, virkasuhteiden muuttumisen työsuhteiksi, lukukausimaksut, hallituksen ulkopuoliset jäsenet sekä vallanjaon hallituksen ja kollegion välillä. Samaisessa lehdessä myös lehti julkaisee verkkokyselynsä tuloksen kysymykseen, ”pitäisikö eduskunnan hyväksyä uusi yliopistolaki”. Kyselyyn vastanneista 64,7% vastaa ”ei”, 28,5 % ”kyllä” ja 6,8 ”ei osaa sanoa”.⁷⁰

Maaliskuussa 2009 ”Nokkapokassa” käsitellään uuteen lakiin kriittisesti suhtautuvia tahoja, kun vastakkain ovat HYY:n hallituksen koulutuspoliittinen vastaava Anu Aarnio ja ”Opiskelijatoiminta”-verkoston Mikko Lindström. Nämä kaksi keskustelevat siitä, onko lain kritisointi sovinnollisilla vai anarkiaa tavoittelevilla keinoilla hedelmällisempää:

AA: HYYssä on ikuinen dilemma, miten saisimme järjestettyä sellaisia tilaisuuksia, joihin porukkaa kiinnostaa lähteä mukaan. Te olette onnistuneet siinä sikahyvin.

*ML: Se johtuu ehkä osittain siitä, että me voimme olla **äärimmäisiä**. Se saa ihmisten huomion. HYYn taas pitää olla sovinnollinen.*

AA: Ja se kuulostaa vain tylsältä.

*ML: Eikä se **jyrkkyys** ja **uhkakuvien** maalailu tietenkään **vain** populismia ole. Mutta joku opiskelijatoiminnan aktiivi voi pistää hallintorakennukseen tarroja, joissa kehoitetaan, että ”erotkaa, WILHELMSSON, NIINILUOTO ja MANSIKKAMÄKI”. Voimme olla niin **jyrkkiä** kuin meitä huvittaa.”*

- Aarnio & Lindström. Nokkapokka. 5/2009

Omalta osaltaan Lindström, joka siis edustaa lakiin äärikriittisesti suhtautuvia, myöntää että äärimmäisen kriittisyyden takana ei ole pelkkä huoli akateemisen sivistyksen

---

⁷⁰ (Ylioppilaslehti 3/2009)

tulevaisuudesta, vaan myös populistista kritiikkiä, jossa tärkeintä on jyrkkyys ja äärimmäiset mielipiteet, ei niinkään kritiikin asiasisältö. Kärjistäminen ja ulkoparlamentaaristen keinojen käyttö ovat enemmänkin keinoja saada massoja liikkeelle kuin välittää kritiikkiä lainsäätäjän tietoisuuteen.

Ylioppilaslehti antaa paljon kritiikkiä lakiuudistukselle, mutta sallii myös puolustavat kannat. Kokoomuksen eduskuntaryhmän poliittinen sihteeri Laura Manninen ja Kansallisten ylioppilaiden pj. Helen Fils puolustavatkin uutta lakia: ”*Yliopistojen hartaasti odottama yliopistolain uudistus on ovella. Lain valmisteluun on osallistunut koko yliopistokenttä opiskelijoista rehtoreihin.*

*Tutkimuksen, taiteen ja opetuksen vapaus on **uudenkin** lain kulmakivi. Koulutus on **yhä** maksutonta kaikille suomalaisille sekä EU- ja Eta-maiden kansalaisille.*

*Opiskelijajärjestöissä on osoitettu huolta lähinnä EU- ja Eta-alueen ulkopuolelta opiskelemaan tuleville suunnatusta lukukausimaksukokeilusta. Kokeilu koskee kuitenkin **vain** muutamaa englanninkielistä maisteriohjelmää ja vaatii yliopistoilta toimivaa stipendijärjestelmää.*

*Uudistuksessa on **alusta asti** lähdetty siitä, että yliopistojen henkilöstön asema ja edut **turvataan**. Huolta on aiheuttanut erityisesti virkasuhteiden muuttuminen työsuhteiksi.*

*Vaikutus henkilöstön kannalta on kuitenkin **olematon**, sillä lainsäädäntö on sisällöllisesti **lähes** samanlainen molemmissa palvelussuhteissa....*

***Niin nyt kuin tulevaisuudessakin** valtio takaa yliopistojen perusrahoituksen ja se sidotaan indeksiin.*

***Jo** tähän asti yliopistoilla on ollut jonkin verran ulkopuolista rahoitusta. ...Keskustelua ovat herättäneet **myös** yliopistojen hallitusten ulkopuoliset jäsenet. Päätösvalta säilyy **kuitenkin jatkossakin** yliopistoyhteisöllä itsellään, sillä yliopisto itse valitsee hallituksensa jäsenet.”*

- Manninen & Fils. Ylioppilaslehti 5/2009

Siihen nähden miten suuresta muutoksesta puhutaan, on Mannisen ja Filsin tekstin sävy kummallisen tynnyttelevä ja vähättelevä. Manninen ja Fils haluavat vakuuttaa lukijansa siitä, että oikeastaan mitään muutosta ei ole tulossakaan ja jos onkin, niin se on vain marginaalinen. Tämä alleviivaa myös sitä, että vaikka kyse on yliopistolaisten arkeen vähän vaikuttavista asioista, puhutaan lain uudistamisen yhteydessä kuitenkin periaatteellisesti suurista asioista.

Aviisi keskittyy keväällä 2009 myös yliopistolakiin. Ylioppilaslehden painotuksiin verrattuna Aviisin painopiste on lain sisältöjen ja sen tuomien uudistusten

kanssa enemmän ylioppilaskunnan omassa toiminnassa. Tamy osallistui 19.2.2009 pidettyyn yliopistolakia vastustavaan suurmielenosoitukseen ja järjesti myös osallistujille kyydityksen. Tämä ei ollut lainkaan Kokoomusopiskelijoiden Ilkka Sasin mieleen, joka kommentoi tätä kipakasti:

”Meiltä yliopisto-opiskelijoilta jäsenmaksua perivä Tampereen yliopiston ylioppilaskunta Tamy on kritisoinut voimakkaasti uutta yliopistolakia. Oikeaan suuntaan yliopistolaitosta vievän ja tavallista opiskelijaa palvelevan lain kiivas vastustaminen ei ole opiskelijamassojen etu.

Sinä opiskelija voit kysyä itseltäsi, onko oikein, että Sinun jäsenmaksurahojasi käytetään mm. lakia vastustavien mielenosoituskuljetuksiin Helsinkiin – mielenosoituksiin, joiden riviopiskelijarintaman enemmistö ei seiso.

- Sasi. Aviisi 4/2009

Sasi käyttää argumenttinaan Ad populum – argumenttivirhettä, jossa oman mielipiteen tueksi vedotaan enemmistöön, vaikkei sen mielipiteestä ole mitään evidenssiä. Tällöin esittäjä voi sanoa edustavansa enemmistön mielipidettä ja perustella sillä valheellisenkin väittämän sanoen ettei enemmistö voi olla väärässä.

Sasi toisaalta kirjoittaa suoraan ”riviopiskelijalle” eli yrittää vakuuttaa lukijansa siitä, että vastakkainasettelussa on tavallinen opiskelija ja ylioppilaskuntaeliitti. Sasin todellinen kritiikki ei tässä kohdistukaan ylioppilaskuntaeliittiä vastaan vaan ylioppilaskuntien automaatiojäsenyyteen.

Niinpä Sasille vastaakin nimimerkki ”Alli Nokka” seuraavassa Aviisissa: *Yliopistolakiuudistus aiheena on hyvin monitahoinen, eikä ihme, että esimerkiksi medialla on aiheen käsittelyssä mennyt puurot ja vellit sekaisin. On totta, että lain täysin torppaavat ovat varmasti vähemmistössä, mutta sen keskeisimmiksi kiistakapuloiksi nousseiden kohtien kritisointia ei voi suoraan tulkita lain itsepäiseksi vastustamiseksi.*

... Olisi mielenkiintoista tietää tarkemmin, mistä edaattorit (Jukka) Koivula ja Sasi ovat saaneet tietoonsa riviopiskelijarintaman enemmistön mielipiteen asiasta.”

- Nimimerkki Alli Nokka. Aviisi 5/2009

Samaisessa numerossa vastaavat myös Sasille myös ”riviopiskelijat”⁷¹ Mikko Niemelä ja Jaakko Belt: *”Yliopistolakiesitystä kritisoiva mielenosoitus keräsi Tampereella*

---

⁷¹ Nimitys allekirjoituksen yhteydessä on tarkoitettu piikiksi Sasille osoittamaan, että riviopiskelijallakin voi olla asiaan mielipide.

kokoon yli 500 Tampereen yliopiston opiskelijaa ja henkilökuntaan kuuluvaa. Tamyn edustajisto hyväksyi Helsingin mielenosoituksen kuljetuksen järjestämisen lähes yksimielisesti. Lakiesitystä kritisoivat sielut ovat siis ruumiillistuneet ainakin edellä mainituilla tavoilla. Mitä mieltä hiljainen enemmistö on, siihen emme halua ottaa kantaa ilman väitteitä tukevia argumentteja.

*...Yliopistolakiuudistus on tosiasia, ja toivomme yliopistolaisten **heräävän joukolla** tähän todellisuuteen. Totta ovat myös monet muut yliopistoa kohtaavat **kehityskulut**, jotka ovat muuttamassa yliopistoa kohti kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen perusyksikön, eli yksityisyrittäjien, toimintatapoja. Yliopistojen julkiseksi tehtäväksi nähdään hyödyllisen tiedon tehokas tuotanto, jotta Suomen kansantalous pysyisi kilpailukykyisenä globaaleilla markkinoilla. Tämä on sinänsä ymmärrettävää – **elämmehän** tietotalouden epookkia, jossa yliopistoilla on keskeinen asema. Samalla ymmärrettävää, kuinka tiedon itsearvoisuus ja kriittisen ajattelun merkitykset katoavat. Kuka niitä nyt ostaisi?*

- Niemelä & Belt, 5/2009

Kirjoitusta voisi pitää jo suoranaisesti propagandaluonteisena. Propagandistinen eli asenteiden muokkaamiseen tähtäävä kirjoitus haluaa tähdätä erityisesti lukijan omaan käytökseen. Belt ja Niemelä kertovat siis juuri siitä, mitä on tapahtumassa ja minkälaiseen kehityskulkuun ovat yliopistot tahtomattaan joutuneet. Propagandistinen teksti haluaa välittää ihmiselle jatkuvan uhan tunteen ja asettaa lukijan aktiiviseen asemaan eli mitä sinun tulee tehdä tämän kehityksen estämiseksi.

Uhkakuvana Beltillä ja Niemelällä on yliopistojen tuottaman tiedon välinearvoistaminen, joka itsessään tuhoaa aktiivisen tiedon tuottajan roolin ja alistaa sen kapitalistisille kannustimille.

Myös Tamy:n edustajiston puheenjohtaja Kaisa Myllylä kritisoi Sasin argumentointia: ”Edustajisto hyväksyi 26.2. pidetyssä kokouksessa pöytäkirjan, jolla ilmaistiin vahva toive kuljetuksien järjestämiseksi jäsenillemme yliopistolakia koskevaan mielenosoitukseen.

Sasi ja Koivula vetosivat kirjoituksessaan yliopistolakia puoltavan ”hiljaisen enemmistön” mielipiteisiin. Emme voi tietää jokaisen 11 500 jäsenemme mielipiteitä. Näitä mielipiteitä kuitenkin edustaa opiskelijoiden vaaleilla valitsema edustajisto, joka käyttää ylioppilaskunnassa ylintä päätösvaltaa.”

- Myllylä & Tossavainen. Aviisi 6/2009

Näin ollen Sasia varoitetaan puhumasta liikaa omia ajatuksia ”hiljaisen enemmistön” mielipiteenä. Myllylän mielestä kysymys lakiin kriittisesti suhtautumisesta on moninaisempi kuin asettuminen sitä puolesta tai vastaan. Samaten päätös kustantaa mielenosoitukseen matkanneiden Tamy:n jäsenten kuljetukset ylioppilaskunnan yhteisistä varoista ei voi olla väärä, koska se on syntynyt demokraattisen prosessin kautta.

Ylioppilaslehdessä samaan aikaan keskustelun painopisteenä on enemmän itse laki ja sen aiheuttamat muutokset sekä sen vastustus. Lehti uutisoi paljon nimenomaan lain vastustamisesta ja siihen liitetyistä mielenosoituksista. Itse päätoimittaja Veera Luoma-ahokin huomaa, että laki on moneen muuhun muutokseen verrattuna iso asia pääkirjoituksessaan ”Aktivistiyliopisto”:

”Vaikka mielenosoituksia ja valtauksia järjestäneiden opiskelijatoimintalaisten tavoitteista ja toimintatavoista ei edes olisi samaa mieltä, ainakin he ovat pakottaneet yliopistolaiset debattiin – peilaamaan omia ajatuksiaan heidän esittämiinsä ja esittämään itse parempia.”

- Päätoimittaja Luoma-Aho. Ylioppilaslehti 6/2009

Luoma-aho katsoo, että tärkeämpää kuin se, mistä keskustellaan ja millä argumenteilla on se, että edes keskustellaan. Keskustelu tärkeästä aiheesta pakottaa nimenomaan muodostamaan mielipiteensä asiasta.

” Jokaisen on ollut pakko huomata, ettei yliopistouudistus ole vain hallinnollinen uudistus, vaan monella tavalla korkeakoulumaailmaa ravisteleva mullistus.

Ja siinä mullistuksessa on myös paljon hyvää.”

- (Päätoimittaja Luoma-Aho. Ylioppilaslehti 6/2009)

Luoma-aho myöntää, että kyseessä on suuri mullistus, mutta epäselväksi jää mikä mullistuksessa on niin hyvää. Tai ylipäätään onko hyvä asia se, että yliopistolaitosta uudistetaan vai se, että uusi laki uudistaa yliopistoa tavalla jossa jokaisen on pakko jollain tavalla ilmaista mielipidettään.

”Ehkä yliopistoaktiivisuuden nousu on vastareaktio viime vuosien kehitykselle. Yliopistoa ja opiskelua on haluttu virtaviivaistaa, ja turhista rönsyistä on tahdottu eroon. Opiskelijoilla ja tutkijoilla ei ole ollut entiseen tapaan aikaa haahuilulle, pohtimiselle, ajatusten pyörittelylle ja yhdessä tekemiselle. Sen sijaan aikaa tuntuu menevän kaikenlaiseen raportointiin ja näennäistehokkaaseen puuhasteluun. Mutta

mitä tiukemmin ihmisiä yritetään tunkea putkeen, sitä kiivaammin he tahtovat räpistellä ulos.

On hienoa, että yliopistosta keskustellaan pitkästä ajasta huutomerkkein.”

- Päätoimittaja Luoma-Aho. Ylioppilaslehti 6/2009

Passiivin käyttö viittaa siihen, että yliopiston muuttuminen epäterveeseen suuntaan on kehityskulkua, jota ei ole haluttu eikä ole pystytty muuttamaan. Siksi kyse on kapinaan nousemisesta jonkinlaista hegemoniaa tai tietynlaista johtamista vastaan. Ei-toivottava kehityskulku ja ylhäältä-alas johtaminen estävät kirjoittajan mainitsemat haahuilut ja työn kannalta epäoleelliset rönsyilyt jotka menevät turhaan hallintotyöskentelyyn.

Viimeisen kerran lakia käsitellään Ylioppilaslehden kevään viimeisessä numerossa ”Nokkapokka”-palstalla, jossa vastakkain ovat Kansallisten ylioppilaiden⁷² Helen Fils sekä sitoutumattoman vasemmiston Rita Jailo keskustelevat siitä tulisiko uuden lain myötä hallituksessa olla enemmistö ulkopuolisia vai sisäisiä.

*HF: En ymmärrä, miksi **ulkopuolisista jäsenistä** edes puhutaan ulkopuolisina jäseninä, koska kuitenkin collegio valitsee heidät.*

*RJ: **On typerää** korostaa sitä, että collegio valitsee ulkopuoliset jäsenet, koska collegiolle **kuitenkin määrätään**, kuinka monta ulkopuolista jäsentä pitää valita.*

*HF: Miksi koet tämän asian **uhkana**? Jokainen yliopisto saa itse päättää, millaista osaamista tarvitsee. Muutos tuo mielettömiä **uusia mahdollisuuksia**, ei uhkia.*

*RJ: No tuo on taas tuollaista maalailua ja ideologista puhetta. Suuret yliopistot voivat löytää asiantuntevaa porukkaa, mutta **löytyykö** kaikkialla Suomessa hallituksiin väkeä, joka on sitoutunutta, asiantuntevaa ja ymmärtää, miten yliopistoa hallinnoidaan?*

- Fils & Jailo. Nokkapokka. Ylioppilaslehti 9/2009

Ulkopuolisuuden määrittely on vaikeaa, koska sille ei ole selkeää määritelmää. Ulkopuolinen jäsen on joku muu kuin yliopistoyhteisön jäsen, mutta tuleeko hän yliopistoyhteisön jäseneksi, sillä että hän ottaa paikkansa yliopiston hallituksessa? Fils katsoo, että ulkopuolisuus poistuu sillä, että yliopistokollegio, joka siis edustaa yliopistoyhteisöä pienoiskoossa, valitsee jäsenet.

Kyse näiden välisestä erosta tulee luottamuksesta. Filsin mukaan ulkopuolisuus poistuu sillä, että jäsenet ovat saavuttaneet collegion luottamuksen, jolloin oletuksena on, että nämä automaattisesti edistävät yliopiston etua. Vastustava Jailon kanta näkee

⁷² Kokoomusopiskelijoiden HYY:n paikallisosasto

ulkopuoliset jäsenet uhkana, jolloin yhteisön jäsenet toiseutetaan päätöksenteossa ja hallituksessa tulee vastakkainasettelu meidän ja toisten välillä.

5. Johtopäätökset

Keskustelu alkaa jo vuoden 2007 puolella, mutta kehittyy pikkuhiljaa kiivaammaksi ja polaariseemmaksi vuoden 2008 aikana kärjistyen kevään 2009 aikana. Poliittisessa kontekstissa keskustelu etenee akselilla hallitus – oppositio. Molemmat puolet käyttävät argumenttejaan valikoivasti poimien niistä sen, mikä on heille itselleen suotuisinta. Vaikka useat puolueet ja sidosryhmät suhtautuvat lakiin kriittisesti, näistä vain hyvin harva myöntää suoranaisesti vastustavansa lakia. Lain voimaannon saattamisen estäminen jää puolueista ja sidosryhmistä kaikkein vasemmistolaisimpien tahojen tehtäväksi.

Laki ei itsessään aina ole vastustamisen kohde, vaan representaatio sille, mikä laissa koetaan vastenmieliseksi. Vastustajille lakiesitys edustaa tehokkuusajattelua ja yliopistojen toiminnan alistamista sellaiseen muottiin, jossa sen toimintaa voi arvioida ainoastaan mitattavissa oleviin tuotoksiin. Se alistaa yliopistot kapitalismille ja markkinatalouden logiikalle, elinkeinoelämän ohjaukselle ja tekee yliopistoista valtion rahantekokoneita. Tässä muutosprosessissa ylevät arvot kuten sivistys ja akateeminen vapaus tuhoutuvat. Vastustajat haluaisivat katsoa yliopiston toimintaa ainoastaan abstraktien kuten sivistyksen tai hyvinvoinnin kautta. Toisaalta näitä tavoitteita myös kannattajat kertovat haluavansa edistää. Tämän vuoksi vastustaminen ja kritiikki eivät aina myöskään löydä kohdettaan.

Lain vastustajat kertovat vastustavansa nykyistä kehityskulkua, mutta onko vastustaminen enemmän itsetarkoitus kuin halu kehittää yliopistoa? Tämän vuoksi kritiikki suuntautuu paitsi lakiin, myös porvarihallitukseen, uudenlaiseen johtamisjärjestelmään, NPM-ohjaukseen, valtion tulosohtaukseen, markkinatalouteen tai mahdollisuuteen kerätä yksityistä rahaa tutkimus- ja opetustoimintaan.

Keskustelun fundamentaali on käsite autonomiasta. Autonomia on käsite, joka merkitsee eri asioita ja siksi siitä on niin suuri kiista keskustelussa. Lain puolustajat katsovat lakiesityksen lisäävän yliopistojen autonomiaa, kun taas vastustajat väittävät autonomian tosiasiallisesti kapenevan. Vastustajista kukaan ei myönnä vastustavansa autonomian lisäämistä, mutta vastustaa lakia koska tarjottu autonomian käsite ei vastaa omaa käsitystä.

Toinen keskustelussa esiintyvä kiistakapula on sivistysyliopisto, jota kumpikin osapuoli käyttää lyömäaseena toista vastaan. Ongelmana on käsitteen määrittely jonka kertoja voi tehdä omista lähtökohdistaan. Sivistysyliopistoa kukaan ei myönnä olevansa hautaamassa, silti vastustajat kertovat taistelevansa ja puolustavansa tätä. Tämä osaltaan kertoo murroksesta, jonka Tirronen aiemmin osoitti. Sivistys ei ole kuollut, se vaan on muuttanut muotoaan ja siksi sivistysyliopisto vaatii toisenlaista sivistystä.

Poliittinen keskustelu vastustajien ja kannattajien kesken kulkee linjalla hallitus – oppositio. Kuitenkin kumpikin käyttää poliittista retoriikkaa oman katsantonsa ajamiseen. Poliittiseen retoriikkaan kuuluu myös valikoiva faktojen kerääminen jossa hyvät ja edistykselliset asiat halutaan nähdä oman puolueen aikaansaannoksina ja taas ikävät ja taantumukselliset toisen vikana. Tämän vuoksi poliittisessa keskustelussa jaetaan rooleja puolin ja toisin. Lain vastustajat halutaan esittää poliittisina änkyroinä jotka edustavat pysähtyneisyyttä ja taantumuksellisuutta. Kannattajat taas edustavat vastustien mukaan ahneutta ja kapitalismia ja pyrkivät tuotteistamaan tiedon ja muut yliopistolaisille pyhät asiat.

Poliittisessa keskustelussa myös valtion tuottavuusohjelma on uhkakuva, jolla lain edistymistä halutaan vauhdittaa. Mikäli yliopistolakia ei hyväksytä, valtion tuottavuusohjelma tulee niittämään yliopistojen henkilöstöä ja kurjistamaan työntekijöiden oloja joka tapauksessa. Näin ollen kyseessä on yliopistoille tehty ”tarjous, josta ei voi kieltäytyä”.

Keskustelussa myös rooleja jaetaan ”hyviin” protagonisteihin sekä ”pahoihin” antagonisteihin. Hyvän puolta, eli sitä minkä puolesta halutaan taistella ja vaikuttaa, edustavat mm. akateeminen vapaus, sivistysyliopisto, demokraattinen päätöksenteko sekä arvovapaa tutkimus. Pahuutta edustavat taas kasvottomat markkinavoimat, kapitalismi, elinkeinoelämä sekä ulkopuoliset jäsenet. Koska pahuutta edustavat kasvottomat markkinavoimat, on näitä vaikea henkilöidä, mutta eräs keskustelun antagonisteista on innovaatioyliopistotyöryhmää vetänyt Raimo Sailas.

Koska keskustelu on vahvasti polarisoitunutta välillä lain kannattajat ja vastustajat, syntyy näiden välille vastinpareja, joita keskustelussa toistetaan. Tällaisia ovat mm. sivistys – kapitalismi, puhtaus – saastuneisuus, edistys – taantumuksellisuus, huippu – rahvaanomainen.

Akateemisessa yhteisössä keskustelu hajoaa enemmän eikä tässä ole samanlaista käymistilassa olevaa keskustelua jossa lakia katsotaan vain hyvänä tai pahana asiana. Pääsääntöisesti akateemisen yhteisön johtajat suhtautuvat lakiin

positiivisesti. Tämä on myös ymmärrettävää, sillä johtajat ovat olleet lain säätämisen kanssa ikävässä välikädessä, toisaalta heidän tulee puolustaa yliopistoja ja sen arvoja, mutta toisaalta heidän on johdettava lainsäätäjälle alisteista yksikköä.

Erytisesti opiskelijoiden kesken on havaittavissa myös kritiikissä anarkistisia piirteitä, jossa kritiikki ei kohdistu lakiin tai johtajiin vaan järjestelmään. Tällaista kritiikkiä ruokkivat ulkoparlamentaariset keinot sekä hämmennyksen ja sekaannuksen aiheuttaminen, jota edustavat talonvaltauksset sekä äänekkäät mielenosoitukset.

Keskustelusta voi erottaa eri diskursseja, joiden pohjalta yliopistouudistuksesta keskustellaan. Nämä ovat

- Sivistysyliopiston diskurssi
- Innovaatioyliopiston diskurssi
- Demokratian diskurssi
- Koulutuksen maksullisuuden diskurssi

Sivistysyliopiston diskurssissa kannetaan huolta sivistyksestä ja sivistysyliopiston diskurssista ja ulkopuolisen rahoituksen, markkinalogiikan sekä valtion tuotosperusteisen ohjauksen vaikutuksesta sivistysyliopistoon. Uudenlaisen hallintomallien sekä väärin kannustimien vuoksi on sivistysyliopisto kritisoijien mielestä jatkuvasti uhattuna.

Innovaatioyliopiston diskurssissa keskustelun ytimenä on, onko innovaatioyliopisto perusteltu panostus valtiovallalta. Sen kritiikki kohdistuu siihen, onko innovaatioyliopistolle tarvetta tai tuleeko se olemaan niin mahtava tai huippu kuin puolustajat antavat ymmärtää. Lisäksi kritiikki kohdistuu myös siihen, että yliopistojen pääomittamisen yhteydessä Aalto-yliopiston säätiö sai pääomituksensa merkittävän suuren pääoman. Kritisoijien mukaan merkittävä panostus on taas muilta, julkisoikeudellisilta yliopistoilta pois. Lisäksi epäilystä herättää se, voiko huippuyliopiston muodostaa vain laittamalla yhteen kolme aiemmin keskinkertaisella tasolla operoinutta yliopistoa.

Demokratian diskurssi keskittyy siihen, kuka yliopistoa johtaa ja onko yliopistolaisilla enää päätösvalta omiin asioihinsa sen jälkeen, kun yliopistojen hallitukseen on otettu ulkopuoliset jäsenet mukaan. Demokratian diskurssi käsittelee sitä, missä menee yliopiston autonomian raja ja onko ulkopuolisten jäsenten ottaminen mukaan yliopistojen hallitukseen autonomiasta luopumista. Samalla demokratian diskurssissa käsitellään sitä, voiko yliopistoa ylipäätään johtaa kuin yritystä ja mitä tästä seuraa yliopistojen toiminnalle. Demokratian diskurssissa voidaan vielä erottaa

johtaminen ja opiskelijoiden asema. Opiskelijat kantavat huolta oman vaikutusmahdollisuuksiensa säilymisestä erityisesti kolmikannan säilymisen muodossa. Tätä voisi nimittää samalla tavalla autonomian diskurssiksi, mutta opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksien korostaminen tuodaan huolena nimenomaan demokratian näkökulmasta.

Koulutuksen maksullisuuden diskurssi käsittelee sitä, onko kokeiluluonteisten lukukausimaksujen käyttöönotto portin avaamista kohti laajempaa koulutuksen maksullisuutta. Jos maksuttomuuden periaatteesta luovutaan, käykö ennen pitkää niin, että myös suomalaiset opiskelijat joutuvat maksamaan opetuksestaan ja koulutuksen saavutettavuus kärsii. Entä tekisikö koulutuksen maksullisuus yliopistoista parempia opiskelupaikkoja, koulutuksesta laadukkaampaa ja auttaisiko se saamaan yliopistoihin parempaa opiskelija-ainesta.

Yliopistolain uudistus on suuri uudistus aikaisempaan verrattuna. Keskustelussa näkyvät sekä siihen liitetyt suuret toiveet sekä pelot ja uhat yliopiston tulevaisuudesta. Pelkoja selittää paljon epävarmuus joka liittyy tilanteeseen, jossa tulevaa hallintomallia ei tiedetä, kysymyksiä on paljon ja vastauksia vain vähän. Kritiikkiä esitetään yleensä pahimman skenaarion kautta ja luodaan uhkakuvia jotka eivät aina ole realistisia. Osa lain vastustamisesta voidaan selittää muutosvastarinnalla, mutta myös uudenlaisen johtamisjärjestelmän ottamisella mukaan yliopiston hallintoon. Koko ajanjaksolla tapahtuneen keskustelun voi katsoa olevan osa sitä prosessia, jolla Triple Helix-mallin kolmas osa otettiin käyttöön suomalaisessa korkeakoulukentässä.

Aiheita lisä- tai jatkotutkimukselle tarjoaisivat ainakin vertailu akateemisen yhteisön sekä muodostettavan innovaatioyliopiston sisällä käytävän keskustelun välillä siitä, katsovatko Aalto-yliopistoa edustavat tahot olevansa etuoikeutettuja vai pitävätkö nämä saamaansa lisärahoitusta perusteltuna. Myös säätiöyliopiston sekä julkisoikeudellisen yliopiston johtaminen voidaan ottaa vertailukohteeksi, jolloin pyrittäisiin selvittämään vaikuttaako omistajien suurempi valta jokapäiväiseen johtamiseen sekä tavoitteenasetteluun. Tutkimuksen lisäarvona voidaan pitää sitä, että keskustelu yliopistojen johtamisesta ja vallan keskittymisestä ja yrittäjyysmäisestä yliopistosta jatkuu yhä edelleen ja siksi tämä tutkimus tarjoaa jonkinlaisen ”käsikirjan” suomalaiselle korkeakoulupoliittisen keskustelun diskurssille.

Laki ei kuitenkaan tehnyt muutoksia yliopistojen tarkoitukseen jotka ovat edelleenkin edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan

isänmaata ja ihmiskuntaa. Näin ollen laki muutti paljon, mutta jätti vielä yliopistojen ydinalueen pystyyn.

Lakia ja sen ympärillä käytyä keskustelua lukiessa voi ymmärtää niin sen kannattajia kuin kritisoijiaakin. Kummallakin osapuolella on sekä hyviä että tarkempaa kriittistä tarkastelua kestävämpiä argumentteja. Siksi yliopistolain ympärillä käydyistä keskustelusta voi todeta sen, minkä Tamy:n edustajiston Keskeiset-edustajistoryhmän jäsen Jukka Koivula sekä Tampereen opiskelevien keskustalaisten pj. Maiju Korhonen totesivat mielipidekirjoituksessaan *Aviisissa* nro. 4/2009: *Yliopistolakiuudistus ei ole yksiselitteisesti hyvä tai huono asia. Yliopistolakiuudistus on tosiasia.*

6. Lähteet ja kirjallisuus

- Asetus koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmasta. (ei pvm). (987/1998).
- Burr, V. (2015). *Social constructionism* (3rd p.). New York: Routledge.
- Chesterman, A. (2008). uusi sanasto innovaatioyliopistoon. *Yliopisto*(1), 52.
- Clark, B. R. (1998). *Creating entrepreneurial universities: Organizational Pathways of Transformation*. Oxford: IAU Press.
- Etzkowitz, D.;& Leyesdorff, L. (2000). The Dynamics of Innovation: From National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of University - Industry - Government relations. *Research Policy*, 29(2), 109 - 112.
- Etzkowitz, H.;& Leyesdorff, L. (1995). The Triple Helix - University-Industry-Government relations: A laboratory of Knowledge-based Economic Development. *EASST Review*, 14(1), 14 - 19.
- Foucault, M. (2010). *Sanat ja asiat: eräs ihmistieteiden arkeologia*. (M. Määttänen;& M. Koivusalo, Käänt.) Helsinki: Gaudeamus.
- (2009). *HE 7/2009, perustelumuiotio*. Helsinki: valtioneuvosto.
- Hirsjärvi, S.;Remes, P.;& Sajavaara, P. (2015). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Jokinen, A.;Juhila, K.;& Suoninen, E. (2002). *Diskurssianalyysi liikkeessä* (Osa/vuosik. II). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A.;Juhila, K.;& Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teorian, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Jørgensen, M.;& Phillips, L. J. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. London: Sage Publications Ltd.
- Kaataja, S. (2000). *Koskesta voimaa*. Noudettu osoitteesta Korkeakoululaitos saapuu Tampereelle: <http://www15.uta.fi/koskivoimaa/arki/1940-60/yliopisto.htm>
- Kaihua, T. (2013). *Legitimaatiodiskursseja- ja strategioita yliopiston yhteiskuntasuhteesta*. Tampereen yliopisto.
- Kallunki, J. (1 2015). Yliopistojen rahoitusmallipolitiikka: Diskurssianalyysi politikoinnin säännönmukaisuuksista. Pro Gradu tutkielma. Helsinki, Suomi:

- Helsingin Yliopisto: Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Haettu 13. 12 2016 osoitteesta
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153508/kallunki_jarmo_pro_gradu.pdf?sequence=2
- Korhonen, R. (2015). Kotiäitiratkaisun merkitykset kotiäitiyden perustelupuheessa; Diskurssianalyysi kotiäitien verkkokeskustelusta. *Pro Gradu-tutkielma*. Tampereen Yliopisto, Tampere. Haettu 4. lokakuu 2016 osoitteesta
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97761/GRADU-1436863060.pdf?sequence=1>
- Kotter, J. P. (1996). *Leading change*. Boston, Massachusetts: Harvard business review.
- Lappalainen, T. (30. lokakuu 2012). Kuinka yliopistouudistuksesta tuli kaikkien aikojen fiasko. *Suomen kuvalehti*(43/2012).
- Le, T.;& Le, Q. (2009). Critical discourse analysis, an overview. Teoksessa T. Le;& M. Short, *Critical discourse analysis, an interdisciplinary overview* (ss. 3 - 17). New York: Nova science publishers, Inc.
- Luukkanen, T.-L. (25. 1 2012). *Biografiakeskus*. Haettu 31. 10 2016 osoitteesta Cygnaeus, Uno (1810 - 1888) - kansakoulujen ylitarkastaja, Jyväskylän seminaarin johtaja, pappi: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3176/> (2005). *Manifesti*. Lappeenranta: Yliopistojen rehtoreiden neuvosto.
- Nokkala, T. (2007). *Constructing the Ideal of University - The internationalisation of Higher Education in the Competitive knowledge Society*. Tampere: Tampere University Press.
- OKM. (2010). *Opetusministeriön julkaisutyypiluokittelu*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetusministerio. (2007). *Tutkimus ja opetus 2007 - 2012, kehittämissuunnitelma*. Helsinki: Opetusministeriö.
- (2005). *Opetusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma 2006-2010*. Helsinki: OPM. Haettu 14. 10 2005 osoitteesta
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_30_3_opm32.pdf?lang=fi
- Owal Group Oy. (2016). *Yliopistolakiuudistuksen vaikutusten arviointi*. Helsinki: OKM. Saatavissa osoitteesta:
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75416/okm30.pdf>
- Pakkasvirta, J. (2009). Kun Universitatis muuttui projektiksi. Teoksessa T. Tomperi, *Akateeminen kysymys: yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta* (ss. 59-61). Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Paltridge, B. (2012). *Discourse analysis : an introduction*. London: Bloomsbury.
- Patomäki, H. (2009). Yliopisto konkreettisenä utopiana: kokemuksia Turusta Nottinghamiin ja Helsingistä Melbourneen. Teoksessa T. Tomperi, *Akateeminen kysymys: Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta* (ss. 31-40). Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Patomäki, H. (27. 5 2017). *Heikki Patomäki - yliopistopoliittinen blogi*. Haettu 5. 6 2017 osoitteesta Helsingin yliopiston kanslerinvaalissa on kyse tulevaisuuden yliopiston linjasta: <http://blogs.helsinki.fi/patomaki/2017/05/27/helsingin-yliopiston-kanslerinvaalissa-on-kyse-tulevaisuuden-yliopiston-linjasta/>
- PTK 15/2009 vp.
- PTK 66/2009 vp. (ei pvm). Noudettu osoitteesta
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=ptk+66/2009>

- PTK 69/2009vp. (ei pvm). Noudettu osoitteesta
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=ptk+69/2009>
- SiVM 5/2009vp - HE 7/2009vp. (ei pvm). Noudettu osoitteesta
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=sivm+5/2009>
- Taylor, S. (2001). *Discourse as data: a guide for analysis*. Teoksessa M. Wetherell; S. Taylor; & S. Yater. London: Sage.
- the 50 most important english proverbs*. (2016). Noudettu osoitteesta
<http://www.phrasemix.com/collections/the-50-most-important-english-proverbs>
- Tirronen, J. (2005). *Modernin yliopistokoulutuksen lähtökohdat ja sivistyskäsitys*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- TKK. (ei pvm). *TKK:n historia*. Noudettu osoitteesta
<http://www.aalto.fi/fi/about/history/tkk/>
- Toimiva yliopisto. (2009). Toimiva yliopisto määrittelee itsensä. *Aviisi*(11).
- Tommila, P. (2000). Tieteellistyvä tutkimus ja tiedepolitiikan alku. Teoksessa P. Tommila; & A. Korppi-Tommola (Toim.), *Suomen tieteen vaiheet* (s. 47). Helsinki: Yliopistopaino.
- Tomperi, T. (2009). Yliopistolaki taustoinen. Koulutuspoliittinen keskustelus. Teoksessa T. Tomperi, *Akateeminen kysymys: Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta* (ss. 145-147). Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Wallgren, T. (2009). Yliopistojen autonomian kaventaminen. Teoksessa T. Tomperi (Toim.), *Akateeminen kysymys: yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta* (ss. 213-225). Tampere: Vastapaino.
- Wallgren, T. (2009). Yliopistolaki on kolonisaatiolaki. *Tiede & Edistys*, 34(1).
- Valtiopäiväasiakirjat*. (2009). Noudettu osoitteesta
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+7/2009>
- Vanhasen II hallitus. (2007). *Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma*. Helsinki: Valtioneuvosto.

Analyysin lähteet

- Aarnio, A.; & Lindström, M. (2009). Nokkapokka: sovinnolliset. *Ylioppilaslehti*(4).
- Bruun (Sitvas), O.; & Perälä (HyVi), E. (2008). kommentteja Sailakselle ja Raiviolle. *Ylioppilaslehti*(3).
- Bruun, O. (2008). Nokkapokka: kuollut kirjain. *Ylioppilaslehti*(18).
- Fils, H.; & Jailo, R. (2009). Nokkapokka: paha puolikas. *Ylioppilaslehti*(9).
- Hiden, J. (2008). Yliopisto kuplii. *Aviisi*(1), 8 - 11.
- Kervinen, E. (2008). kuoliaaksi syleilty. *Ylioppilaslehti*(7), 2.
- Laurinolli, H. (2008). Hetkinen: valtion virasto markkinamatkalla. *Aikalainen*(14).
- Laurinolli, H. (2009). Hallituksen vaikeat paikat. *Aikalainen*(4).
- Laurinolli, H. (2009). Salailua vai avoimuutta. *Aikalainen*(6), 5.
- Lepistö, J. (2008). Yliopistouudistus tuo epätasa-arvoa. *Aviisi*(6).
- Luoma-Aho, V. (2009). Aktivistiyliopisto. *Ylioppilaslehti*(6).
- Luoma-Aho, V. (2009). Me punkit. *Ylioppilaslehti*(3), 2.
- Luoma-aho, V. (2009) Yliopistolaki repii rivejä. *Ylioppilaslehti*(4)
- Löytönen, M. (2009). Mahdollisuus parempaan. *Yliopisto*(5).

- Manninen, L.; & Fils, H. (2009). Yliopistouudistus on sijoitus tulevaisuuteen. *Ylioppilaslehti*(6).
- Marin, S. (2008). Sivistysyliopisto - R.I.P. *Aviisi*(8).
- Mattila, L. (2009). YLIOPISTOLAKI SEIS! *Ylioppilaslehti*(1).
- Myllylä, K.; & Tossavainen, M. (2009). Kritiikki rakentaa parempaa yliopistolakia. *Aviisi*(6).
- Niemelä, M.; & Belt, J. (2009). Tosiasioista yliopistouudistuksessa. *Aviisi*(5).
- Niemi, H. (2008). Vapaus ja vastuu. *Yliopisto*(1), 15.
- Niiniluoto, I. (2009). Ulkoisia vai sisäisiä. *Yliopisto*(4), 15.
- Nokka, A. (2009). Vastustamisen vastustaminen. *Aviisi*(5).
- Raivio, K. (2008). Akateemista nuorallatanssia. *Yliopisto*(2), 15.
- Raivio, K. (2008). Raivio vastaa Sailakselle. *Ylioppilaslehti*(2).
- Sailas, R. (2008). Kirjeitä Raimolta: huippua vai huiputusta. *Ylioppilaslehti*(1).
- Salminen, A. (2008). Kaksi autonomiaa. *Aikalainen*(10).
- Salminen, A. (2008). Laki rikottavaksi. *Aikalainen*(12).
- Salminen, A. (2009). Sipilän puutteellinen diagnoosi. *Aikalainen*(10), 4.
- Sasi, I. (2008). Sivistysyliopisto - toivo elää. *Aviisi*(9).
- Sasi, I. (2009). Vastustaminen ei ole yhteinen asia. *Aviisi*(4).
- Sipilä, J. (2008). Kanslerin kannalta: uusi autonominen yliopisto. *Aikalainen*(18).
- Sipilä, J. (2009). Autonomia harppaa eteenpäin. *Aikalainen*(10), 3.
- Sipilä, J. (2009). Yliopiston turva on valtion ulkopuolella. *Aikalainen*(9), 8.
- Suokko, K. (2009). Autonomian ydin. *Yliopisto*(6-7), 15.
- tiedekuntajärjestöjen puheenjohtajat. (2009). Yliopistodemokratia on säilytettävä. *Ylioppilaslehti*(2).
- Tiura, M. (2008). Historiallinen uudistus edessä. *Aviisi*(5).
- Varantola, K. (2008). Orwell ja yliopistouudistus. *Aikalainen*(4), 4.
- Varantola, K. (2009). Rahanjako eriarvoistaa. *Aikalainen*(5), 6.
- Vikman, S. (2008). Korkeakoulu-uudistus on nähtävä mahdollisuutena. *Aviisi*(7).
- Wilhelmsson, R. T. (ei pvm).
- Wilhelmsson, T. (2008). huippuyliopiston yhteiskuntavastuu. *Yliopisto*(9), 15.
- Wilhelmsson, T. (2009). Yliopiston pitää olla vahva. *Yliopisto*(3), 15.
- Virtanen, K. (2008). Uudennäköinen yliopisto vain vuoden päässä. *Aurora*(2), 3.
- Ylioppilaslehti. (6. helmikuu 2009). Muutoksen kevät. *Ylioppilaslehti*(2), 10-11.
- Ylioppilaslehtien päätoimittajat. (2009). Ylioppilaslehdet yliopistouudistusta vastaan. *Ylioppilaslehti*(3), 6.

Liite 1. Aikajana ja tapahtumien kulku

5.9.2005	Taideteollisen korkeakoulun rehtori Yrjö Sotamaa ehdottaa lukuvuoden avajaispuheessaan Helsinkiin innovaatioyliopistoa
5.11.2005	Yliopistojen rehtoreiden neuvoston manifesti, jossa rehtorit vaativat yliopistoille mm. suurempaa taloudellista itsenäisyyttä.
23.8.2006	ns. Shanghain listaus julkistetaan. Suomalaisista yliopistoista listalle mahtuu 400 parhaan joukkoon vain kaksi. Elinkeinoelämän piirissä alkaa levitä vaatimus uudenlaisen innovaatioyliopiston perustamisesta.
27.10.2006	Opetusministeri Antti Kalliomäki asettaa työryhmän pohtimaan Teknillisen korkeakoulun, Kauppakorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun välistä yhteistyötä. Ryhmän puheenjohtajaksi asetetaan valtiosihteeri Raimo Sailas.
19.2.2007	Sailaksen työryhmä luovuttaa raporttinsa opetusministerille. Lopputulemana esitetään korkeakoulujen yhdistymistä säätiömalliseksi yliopistoksi. Tarvittava säätiöpääoma on 700 M€, josta valtiolta toivotaan 500 M€.
6.3.2007	Taideteollisen korkeakoulun ylioppilaskunta (TOKYO) järjestää mielenosoituksen trendiyliopistoa vastaan. Sen mielestä uusi yliopisto palvelee vain elinkeinoelämän tarpeita ja uhkaa taiteen ja tieteen vapautta.
18.3.2007	Eduskuntavaalit
19.4.2007	Vanhasen II hallitus aloittaa toimintansa, Opetusministeriksi Sari Sarkomaa (Kok.). Hallitusneuvotteluissa sovitaan sekä yliopistolain uudistamisesta että innovaatioyliopiston perustamisesta.
5.7.2007	Opetusministeri asettaa innovaatioyliopistolle ohjausryhmän
5.12.2007	Hallitus tekee periaatepäätöksen innovaatioyliopistosäätiön pääomittamisesta.
25.4.2008	Tasavallan presidentti nimittää Helsingin yliopiston kansleriksi rehtori Ilkka Niiniluodon
21.5.2008	Oppositio tekee hallitukselle välikysymyksen yliopistolaista. Kaksi päivää myöhemmin äänestyksessä hallitus saa luottamuksen äänin 108-68
27.5.2008	Thomas Wilhelmsson voittaa HY:n rehtorinvaalin
29.5.2008	Innovaatioyliopiston ohjausryhmä päättää innovaatioyliopiston nimeksi Aalto-yliopisto
14.8.2008	Luonnos hallituksen esityksestä uudeksi yliopistolaiksi julkaistaan OM:n verkkosivuilla. Samalla laki lähtee laajalle lausuntokierrokselle.
15.10.2008	Lausuntokierros päättyy
24.11.2008	Helsingin Vanha ylioppilastalo vallataan Vanhan valtauksen 40-vuotisjuhlallisuuksien aattona. Valtaajat vaativat mm. yliopistolain valmistelun keskeyttämistä.
11.12.2008	Sari Sarkomaa ilmoittaa vetäytyvänsä opetusministerin tehtävästä perhesyiden vuoksi.
19.12.2008	Henna Virkkunen (Kok.) nousee uudeksi opetusministeriksi
29.1.2009	”Opiskelijatoiminta”-verkoston yleiskokous Porthaniassa

19.2.2009	Laaja yliopistolaisten toimintapäivä: Laajoja mielenosoituksia yliopistolakia vastaan ainakin Helsingissä, Tampereella, Jyväskylässä, Oulussa ja Joensuussa. Helsingissä opiskelijat valtaavat HY:n hallintorakennuksen
20.2.2009	Uusi yliopistolaki annetaan eduskunnalle hallituksen esityksenä.
26.2.2009	Yliopistolain lähetekeskustelu eduskunnassa. Laki päätetään lähettää sivistysvaliokuntaan arvioitavaksi.
13.3.2009	Opiskelijatoiminta verkosto järjestää ”Painajaisten perjantai”-nimisen yliopistolain vastaisen mielenosoituksen. Mielenosoituksen päätteeksi opiskelijat valtaavat HY:n päärakennuksen
22.4.2009	”Toimiva yliopisto”-verkosto valtaa Tampereen yliopiston päärakennuksen. Valtauksen kerrotaan olevan mielenilmaus yliopistolakia vastaan.
30.4.2009	”Kapitalismi ulos kampukselta”-mielenosoitus Helsingissä. Mielenosoitus vastustaa yliopistolakia ja marssii EK:n päätoimistolle Eteläranta 10: een.
13.5.2009	Perustuslakivaliokunta antaa lausuntonsa sivistysvaliokunnalle. Sen mukaan määräysvaltaa yliopistoissa ei voi luovuttaa ulkopuolisille, ellei yliopisto itse niin päättä. Tämän vuoksi yliopistojen hallitukseen ei voi suoraan määrätä ulkopuolisten enemmistöä.
29.5.2009	Perustuslakivaliokunta katsoo, että säätiöyliopiston hallituksen kokoonpano täyttää perustuslain § 123 mukaiset yliopistojen itsehallinnon vaatimukset ja laki voidaan käsitellä normaalissa lainsäätämisyksessä.
11.6.2009	Asian ensimmäinen käsittely eduskunnassa. Sivistysvaliokunnan kanta voittaa äänin 81-43, poissa 75.
16.6.2009	Asian toinen käsittely. Laki hyväksytään äänin 168-16.
24.7.2009	Tasavallan presidentti Tarja Halonen vahvistaa lain
1.1.2010	Laki astuu voimaan. Aalto-yliopisto, Itä-Suomen yliopisto sekä Turun yliopisto johon Turun Kappakorkeakoulu on yhdistynyt aloittavat toimintansa.
1.1.2013	Sibelius-Akatemia, Kuvataideakatemia sekä Teatterikorkeakoulu yhdistyvät. Taideyliopisto aloittaa toimintansa.